

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय

१.१ शोध शीर्षक

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक बाबुराम लामिछानेको कथाकारिता रहेको छ ।

१.२ शोधपत्रको प्रयोजन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि दसौँ पत्रको प्रयोजनार्थ गरिएको हो ।

१.३ विषय परिचय

वि.सं. २००९ माघ ६ गते पर्वत जिल्लाको सिरसुवा गाउँमा जन्मेका बाबुराम लामिछानेले २०३५ सालमा आस्था पत्रिकामा प्रत्येक बेडमा एउटा लास तेर्सिन्छ शीर्षकको कविता प्रकाशित गरेर साहित्य क्षेत्रमा सार्वजनिक भएका हुन् । साहित्यका फाँटमा बहुमुखी प्रतिभाका रूपमा देखिएका लामिछानेले कथा, कविता र निबन्ध आदि विधामा कलम चलाएका छन् । साहित्यका विविध क्षेत्रमा कलम चलाए पनि उनको कथाकार व्यक्तित्व बढी मौलाएको छ । उनी २०४१ सालमा दीपिका पत्रिकामा कहाँ जाने ? शीर्षक कथा प्रकाशित गरेर कथा क्षेत्रमा प्रवेश गरेका हुन् । २०४१ सालदेखि प्रारम्भ भएको उनको कथायात्राले दुई दशकको यात्रा पार गरिसकेको छ । दुई दशक लामो कथायात्राका क्रममा लामिछानेको एउटा कथा सङ्ग्रह हातभन्दा पर (२०६०) प्रकाशित भएको छ भने सात दर्जन भन्दा बढी फुटकर कविताहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् । विशेषतः ग्रामीण र सहरिया जनजीवनलाई साहित्य रचनाको आधारभूमि बनाएर कथा लेख्ने लामिछानेले सामाजिक यथार्थलाई आफ्नो मूल विषयवस्तु बनाएका छन् । गरिबी, अशिक्षा, कुसंस्कार, अशान्तिले आक्रान्त नेपाली समाजलाई उनले आफ्ना कथामा अत्यन्त हृदयस्पर्शी ढङ्गले प्रस्तुत गरेका छन् । लामिछानेको प्रकाशित एउटा

कथासङ्ग्रह र फुटकर रूपमा प्रकाशित कथाहरूको अध्ययन प्रस्तुत शोधपत्रमा गरिएको छ ।

१.४ समस्याकथन

बाबुराम लामिछानेले साहित्यका कथा, कविता र निबन्ध आदि विविध विधामा कलम चलाएका छन् । २०३५ सालदेखि औपचारिक रूपमा साहित्ययात्रामा प्रवेश गरेका लामिछानेले सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत र फुटकर गरी करिब पाँच दर्जन कथाहरू प्रकाशित गरेका छन् । उनको साहित्य सिर्जनाको क्रम अन्य विधाहरूका तुलनामा कथा विधा उर्वर रहेको छ । उनका कथाहरूका आधारमा कथाकारिताको अध्ययन गर्नु यस शोधपत्रको मूल समस्या रहेको छ । साथै यससँग सम्बन्धित अन्य समस्याहरूको समाधानमा प्रस्तुत शोधपत्रका समस्याहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- (१) बाबुराम लामिछानेको जीवनवृत्त के-कस्तो रहेको छ ?
- (२) बाबुराम लामिछानेको कथायात्रा र प्रवृत्तिहरू के-कस्ता रहेका छन् ?
- (३) कथा विश्लेषणको संरचनावादी प्रारूप के कस्तो रहेको छ ?
- (४) बाबुराम लामिछानेका कथाको विश्लेषण के कसरी गर्न सकिन्छ ?
- (५) बाबुराम लामिछानेका कथागत मूलभूत प्रवृत्ति के कस्तो छन् ?

१.५ शोधकार्यका उद्देश्यहरू

समसामयिक नेपाली कथा साहित्यलाई समृद्ध र गतिशील तुल्याउने स्रष्टा मध्येका एक कथाकार बाबुराम लामिछानेले अध्यावधिक प्रकाशित गरेका कथाहरूका आधारमा उनको कथाकारिताको अध्ययन गर्नु यस शोधपत्रको मूल उद्देश्य रहेको छ । बुँदागत रूपमा यस शोधपत्रका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- (१) बाबुराम लामिछानेको सङ्क्षिप्त जीवनवृत्त केलाउनु,
- (२) बाबुराम लामिछानेको कथायात्रा र प्रवृत्तिको निरूपण गर्नु,
- (३) कथा विश्लेषणको संरचनावादी प्रारूप निरूपण गर्नु,
- (४) बाबुराम लामिछानेका कथाको विश्लेषण गर्नु,
- (५) बाबुराम लामिछानेको कथागत मूलभूत प्रवृत्तिहरू केलाउनु ।

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा

नेपाली साहित्यका विविध विधामा अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्ने कार्य फराकिलै भए तापनि कुनै एकजना साहित्यकारका बारेमा अध्ययन-अनुसन्धान गर्ने परिपाटी त्यति फराकिलो पाइदैन । त्यसैले ओभेलमा परेका साथै मोफसलका कुनै पनि प्रतिभाका बारेमा प्रकाश पार्नु, खोज अनुसन्धान गर्नु निश्चय पनि महत्त्वपूर्ण कार्य हो । आधुनिक नेपाली साहित्यका बहुमुखी प्रतिभा बाबुराम लामिछानेको जीवनी, व्यक्तित्वका बारेमा सामान्य चर्चा भए पनि उनका कथाहरूका बारेमा गहिरिएर विशेष अध्ययन, अनुसन्धान, विश्लेषण र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य भएको छैन । लामिछानेका बारेमा गरिएका टीकाटिप्पणी एवं चर्चा परिचर्चा र अध्ययनको विवरणलाई कालक्रमिक रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

तारानाथ शर्माले नेपाली साहित्यको इतिहास (संशोधित दोस्रो संस्करण २०३९) मा अत्याधुनिक नेपाली कविता रचना गर्ने अशान्त रचनाकारहरूका सूचीमा बाबुराम लामिछानेले समावेश गरेका छन् ।

लक्ष्मणप्रसाद गौतमले चितवनको साहित्य सर्वेक्षण र विश्लेषण (२०५२) मा चितवन बाहिरका चितवनसँग सम्बद्ध साहित्यकारहरू शीर्षक लेखमा बाबुराम लामिछानेको नाम कविता, कथा, निबन्ध आदि विधामा कलम चलाउने राष्ट्रिय व्यक्तित्वका रूपमा चिनिन्छन् भन्ने सन्दर्भमा उल्लेख गरेका छन् ।

गोविन्दराज 'विनोदी' ले प्रतिद्वन्द्वीको खोजी २०५३ कविता सङ्ग्रहको परिषद्का तर्फबाट शीर्षक भूमिकामा कथा तथा कविताका स्रष्टा बाबुराम लामिछानेलाई करिब डेढ दशक अघिदेखि रूपरेखा, गरिमा, मधुपर्क, अभिव्यक्ति आदि साहित्यिक पत्रपत्रिकामार्फत् नेपाली वाङ्मयका अध्येताहरू चिन्दछन् भन्दै उनका रचनामा नेपाली जनजीवनका कष्टपूर्ण भोगाइहरू, अपूर्ण चाहनाहरू, जिजीविषहरू र अनेकौं विसङ्गतिहरूको प्रतिरूप प्रस्तुत गर्दै मानवीय अस्तित्वको खोजतर्फ उन्मुख छन् भन्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

प्रेम छोटाले धवलागिरिका कवि र कविता (२०५३) पुस्तकको भूमिकामा सिरसुवा, पर्वतमा जन्मिएका बाबुराम लामिछानेका कथा, कविता र लेखले राष्ट्रिय स्तरका पत्रपत्रिकाहरूमा स्थान पाएका छन् । उनका फुटकर र पुस्तकाकारमा प्रकाशित काविताको मुख्य भावभूमि सामाजिक परिवेशप्रति आक्रोश, सामाजिक संरचनाप्रतिको विसङ्गति विकृति र विद्रोह एकातिर कुर्लेको पाइन्छ भने अर्कोतिर राष्ट्रिय चेतनाले युक्त यथार्थवादी दृष्टिकोण, मानवीय मूल्य र मान्यताको स्थापनामा जोड दिने रहेको छ भन्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

इन्द्रकुमार विकल्पले कालीको सुसेली (अङ्क-१२, २०६०) मा पर्वत जिल्लाको सङ्क्षिप्त साहित्यिक गतिविधि शीर्षकमा प्रतिद्वन्द्वीको खोजी कविता सङ्ग्रह दिने बाबुराम लामिछानेको योगदान पनि कम महत्त्वपूर्ण छैन भन्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

प्रेम छोटा सम्पादित धवलागिरिको वाङ्मय सूची (२०६० मङ्सिर) मा पर्वत जिल्लाबाट कविता सङ्ग्रह प्रकाशित गराउनेहरूमा बाबुराम लामिछानेको नाम समावेश गरेका छन् ।

राप्रउ पोखरेलले रचना (४४/८०, २०६१, असार-साउन) को कृति समीक्षा शीर्षकमा हातभन्दा पर (२०६०) कथासङ्ग्रहको कृति समीक्षा गर्दै बाबुराम लामिछानेलाई ग्रामीण परिवेशका पात्रहरूको चरित्रचित्रण गर्ने, समाजमुखी दृष्टिकोण राख्ने तथा मुलुकमा विद्यमान राजनैतिक अन्यौल र अशान्तिबाट प्रशासनदेखि सामाजिक क्षेत्रमा देखिएको नैतिकता र मूल्यको पतन तथा चरम अराजक स्थितिको सफल र प्रभावोत्पादक चित्रण गर्ने कथाकारका रूपमा चिनाएका छन् ।

ज्ञानुवाकर पौडेलले अभिव्यक्ति (३५/१२०, २०६१, कार्तिक) मा कुराकानी 'बाबुराम लामिछानेसित' को परिचय खण्डमा बाबुराम लामिछानेलाई औँलामा गन्त सकिने केही राम्रा कथाकारहरूमध्ये एकजना उल्लेखनीय आधुनिक कथाकारका रूपमा उभ्याएका छन् । त्यस्तै उनले लामिछानेलाई समाजका समस्याहरूलाई टिपेर आफ्ना अभिव्यक्तिको विषय बनाउने, स्त्री-पुरुषबीचको अव्यक्त प्रसङ्गलाई रहरलाग्दो

पारामा व्यक्त गर्दै सहज र प्रवाहमय भाषामा कथा लेख्ने र कथामा नौलोपन थप्ने कथाकारका रूपमा उल्लेख गरेका छन् ।

सनत सापकोटाले **मिमिरि** (३४/२, २०६२, जेठ) को **स्रष्टा-दृष्टि** शीर्षकमा कहिले कवितामा त कहिले कथामा इमान्दारीपूर्वक आफूलाई अभिव्यक्त गर्दै आइरहेका साहित्यकारका रूपमा बाबुराम लामिछानेलाई चिनाएका छन् ।

कुमारप्रसाद कोइरालाले **मधुपर्क** (३८/३, २०६२, साउन) को **सामाजिक जनजजीवनमा आधारित कथाहरू** शीर्षकमा हातभन्दा पर कथासङ्ग्रहको समीक्षा गर्ने क्रममा लामिछानेलाई कथानक योजना, प्रस्तुति र संरचनामा मौलिकता देखाउन प्रशस्त चेष्टा गर्ने कथाकारका रूपमा लिएका छन् । मूलतः अभिधात्मक सरल, सरस, आलङ्कारिक बिम्बात्मक र प्रतीकात्मक भाषा हुनका साथै शीर्षक छनोट शब्दचयन, अलङ्कारप्रयोग र व्यङ्ग्य विधानमा सक्षम कथाकार भनी लामिछानेलाई चिनाएका छन् ।

माधव काप्लेले **गरिमा** (२४/१२, २०६२, मङ्सिर) मा **पठनीय कृति हातभन्दा पर** शीर्षकमा वाक्यगठन सटीक वर्णन, सरस भाषा, लालित्यमय शैलीका साथै कलात्मक वर्णनको अधिक्यले गर्दा बाबुराम लामिछानेका कथाहरूको स्तर उच्च किसिमको रहन गएको कुरा उल्लेख गरेका छन् । बर्बरतायुक्त वर्तमान विसङ्गतिको आलो आलेखलाई टपक्क टिपेर घटना, प्रसङ्ग वा पात्रलाई सामाजिक विकृति र समस्यासँग साट्टै कथ्य परम्परालाई सजीव रूपमा व्यक्त्याउन सफल कथाकारका रूपमा चिनाउँदै काप्लेले उनका कथाहरूमा विभिन्न पक्ष, आयाम र दृष्टिकोणहरूको सघन प्रस्तुति काव्यात्मक र कलात्मक रूपमा रहेको छ भन्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

राधा कोइरालाले **बाबुराम लामिछानेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** (२०६२) शीर्षक स्नातकोत्तर अप्रकाशित शोधपत्रमा आधुनिक नेपाली साहित्यको समसामयिक धारामा केन्द्रित रहेर कथा र कविताका क्षेत्रमा कलम चलाउँदै आएका बाबुराम लामिछाने तीसको दशकको मध्यमबाट साहित्यका फाटमा

अवतरण गरेका हुन् । लामिछानेका हालसम्म **प्रतिद्वन्द्वीको खोजी** (२०५३) कवितासङ्ग्रह, **हातभन्दा पर** (२०६०) कथा सङ्ग्रह गरी जम्मा दुईवटा पुस्तकाकार कृति प्रकाशित छन् । उनी संस्कृत, नेपाली साहित्यका अध्येता हुनुका साथै नेपाली कथाका क्षेत्रमा सुनौलो भविष्य भएका कथाकार हुन् । उनका रचनामा समाजको विकृति-विसङ्गति, मानवता, नैतिकता र इमान्दारिताको चित्रण पाइन्छ । मानवीय गुणहरू नै मानिसले उच्चता प्राप्त गर्दछ भन्ने सन्देश उनका रचनामा पाइन्छन् । सरल र सरस भाषाबाट व्यङ्ग्यात्मकता र आलङ्कारिता प्रवाह गर्न सक्नु उनको खुबी हो । नेपाली भर्रा शब्द र अनुकरणात्मक शब्द तथा सरस शैलीको प्रयोगले भाषालाई सिँगार्ने बाबुराम लामिछानेको कथामा शैलीगत नवीनता पाइन्छ भन्दै नेपाली साहित्यको भण्डार भर्ने काममा लागिपरेका लामिछानेको साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान रहेको कुरा उल्लेख गरेकी छन् ।

रमेश गोर्खालीले अभिव्यक्ति (३७/१३२, २०६३, पुष) मा बाबुरामका सिर्जनाको मनोविश्लेषणत्मक गुणवत्ता शीर्षक लेखमा भाषा र साहित्यमा समर्पित आख्यानशिल्पी बाबुराम लामिछाने थोरै लेखे पनि बौद्धिक समाजमा सम्मानित व्यक्तित्व हुन् । **हातभन्दा पर** (२०६०) र **पाखाको** (२०६...) आधुनिक नेपाली साहित्यका उपलब्धिपूर्ण कथा कृति हुन् । सम्भावनासूचक सिर्जनाको सत्व मूल्याङ्कन गर्दा आगामी कालक्रमिक कथासँगालामा यिनी अझ प्रशंसनीय ठहरिने निश्चित छ । आधुनिक कथाको समकालीन गतिधारालाई मनोविश्लेषणात्मक गुणवत्ता, उच्चता र मूल्यशक्ति प्रदान गर्ने गर्गगोत्री बाबुराम लामिछाने (संवत् २००९) विधागत पुरस्सर हुन् त्यसमा कुनै संशय छैन भन्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

माथि उल्लेख गरिएका पूर्वकार्यको समीक्षामध्ये विस्तृत अध्ययन लामिछानेका बारे राधा कोइरालाले प्रस्तुत गरेको **बाबुराम लामिछानेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको शोधकार्यमा पाइन्छ । उनले जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको समग्र अध्ययन गर्दा लामिछानेको **हातभन्दा पर** कथा सङ्ग्रहको सङ्क्षिप्त अध्ययन मात्र गरेकाले लामिछानेको कथाकारिताका बारेमा गहन खोज अध्ययन,

अनुसन्धान हुन सकेको देखिँदैन । यही परिप्रेक्ष्यमा उनका कथाका आधारमा उनको कथाकारिताको अध्ययन गरी प्रस्तुत शोधपत्र तयार पारिएको छ ।

१.७ शोधकार्यको औचित्य महत्त्व र उपयोगिता

नेपाली साहित्यको विकासमा गद्य साहित्यमा योगदान दिने अनेक साहित्यिक व्यक्तित्वहरूमध्ये बाबुराम लामिछाने पनि एक हुन् । समसामयिक नेपाली कथा साहित्यमा सरल, सरस र सहज कथा लेख्ने लामिछानेले दुई दशकभन्दा लामो समय कथा साहित्य लेखनमा बिताइसकेका छन् । उनका बारेमा पूर्व अध्येताहरूले दिएको सूचना, अध्ययन पर्याप्त देखिँदैन र विस्तृत अध्ययन पनि भएको छैन । त्यसैले उनका बारेमा यहाँ गरिएको कथाकारिता सम्बन्धी अध्ययन तथ्यपरक र वस्तुवादी तरिकाले गरिएको हुँदा यो शोधपत्रको औचित्य स्वतः स्पष्ट हुन्छ ।

बाबुराम लामिछानेका बारेमा विविध लेख, समालोचना र शोधपत्रमा सामान्य चर्चा भएको अवस्थामा उनका कथाका आधारमा कथाकारिताको समग्र अध्ययनबाट बाबुराम लामिछानेका बारेमा जानकारी लिन चाहने पाठकलाई सामग्री हुनाका साथै सन्दर्भ सामग्रीसमेत हने भएकाले यसको औचित्य, महत्त्व र उपयोगितालाई स्पष्ट पारेको छ ।

१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन

यो शोधपत्र बाबुराम लामिछानेको जीवनका विविध पक्षको परिचय दिई संरचनात्मक आधारमा उनको हालसम्म पुस्तकाकार रूपमा प्रकाशित कथासङ्ग्रहभित्र सङ्गृहीत सम्पूर्ण कथा र फुटकर रूपमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित कथाको अध्ययन विश्लेषणमा केन्द्रित रहेको छ । त्यस बाहेकका कुनै पनि विधालाई यस अध्ययनमा समावेश गरिएको छैन ।

१.९ सामग्री सङ्कलन र शोधविधि

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा बाबुराम लामिछानेका कथाका बारेमा गरिएका समीक्षात्मक टिप्पणी साथै पुस्तकालयीय अध्ययनलाई नै सामग्री सङ्कलनको प्रमुख आधार बनाइएको छ भने डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलद्वारा लिखित

कविताको संरचनात्मक विश्लेषण शीर्षक पुस्तकमा प्रस्तुत संरचनात्मक पद्धतिका आधारमा कथा विश्लेषणको संरचनात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ साथै कथाको संरचनात्मक विश्लेषणमा उनैद्वारा गरिएका संरचनात्मक विश्लेषण अन्तर्गत *डडेले* कथाको संरचनावादी विश्लेषण, *माइत* कथाको संरचना विश्लेषण' र *गोडा भए जुत्ताको के खाँचो ?* कथाको संरचना विश्लेषण समेतलाई आधार बनाइएको छ ।

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आवश्यकताअनुसार वर्णनात्मक एवम् विश्लेषणात्मक प्रक्रियाको अनुसरण गरिएको छ ।

१.१० शोधपत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रको संरचनालाई सुव्यवस्थित र सङ्गठित पार्नका निम्ति यसलाई छ परिच्छेदहरूमा निम्नानुसार विभाजन गरिएको छ ।

(१) पहिलो परिच्छेद	:	शोधपरिचय
(२) दोस्रो परिच्छेद	:	बाबुराम लामिछानेको सङ्क्षिप्त परिचय
(३) तेस्रो परिच्छेद	:	बाबुराम लामिछानेको कथायात्रा
(४) चौथो परिच्छेद	:	कथा विश्लेषणको संरचनात्मक प्रारूप
(५) पाँचौँ परिच्छेद :		बाबुराम लामिछानेका कथाको विश्लेषण
(६) छैटौँ परिच्छेद :		उपसंहार

उपर्युक्त छ परिच्छेदलाई पनि आवश्यकताअनुसार विभिन्न शीर्षक र उपशीर्षकहरूमा बाँडिएको छ । यस शोधपत्रको अन्तिममा पुस्तक तथा पत्रपत्रिकासूची समावेश गरिएको छ ।

दोस्रो परिच्छेद

बाबुराम लामिछानेको सङ्क्षिप्त परिचय

२.१ जीवनी

२.१.१ जन्म र जन्मस्थान

बाबुराम लामिछानेको जन्म २००९ साल माघ ६ गतेका दिन पर्वत जिल्लाको सदरमुकाम कुश्मादेखि दक्षिण-पूर्वमा पर्ने सिरसुवा गाउँमा भएको हो।^१ उनका पिताको नाम रविरमण लामिछाने र माताको नाम रेवती लामिछाने हो। पिता कर्मठ मिहिनेती एवम् पूर्वीय ज्ञान आचरणको आर्जन गरेका व्यक्ति थिए। माता रेवती सहयोगी र कुशल गृहिणी थिइन्। रेवती र रविरमणका पाँच छोराहरूमध्ये बाबुराम लामिछाने जेठो छोरो हुन्। बाबुरामका छ जना दिदी-बहिनीहरू रहेका छन्।^२

२.१.२ बाल्यकाल र स्वभाव

बाबुराम लामिछानेको बाल्यकाल मातापिताको पालनपोषण र रेखदेखमा बितेको पाइन्छ।^३ बाल्यावस्था मानव जीवनको प्रथम चरण हो र त्यसबाट मानिसलाई अलग्याउँदा जीवन आधा, अपर्याप्त र कृत्रिम हुन्छ भन्ने उनको भनाइ रहेको छ।^४ उनका पिता रविरमण लामिछाने स्वाध्ययनबाट संस्कृतका ज्ञाता भएका कारण संस्कृतका श्लोकहरू वाचन गर्ने गर्दथे। बाबुले वाचन गरेका संस्कृतका श्लोकहरू मुखाग्र बनाउन सक्ने लामिछाने आफ्नो तीक्ष्ण बुद्धि र स्मरण क्षमताका

^१ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^२ राधा कोइराला, बाबुराम लामिछानेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, भरतपुर, २०६२), पृ. ७।

^३ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^४ ऐजन।

कारण गाउँ-घरमा सबैका प्रिय थिए ।^४ उनको नौ वर्षको उमेरमा वैदिक विधिपूर्वक ब्रतबन्ध गरियो ।^५

२.१.३ शिक्षादीक्षा

बाबुराम लामिछानेको प्रारम्भिक शिक्षा पिताबाट भयो ।^६ २०१६ सालको श्रीपञ्चमीका दिन उनको अक्षारारम्भ विद्याको अधिष्ठात्री सरस्वतीको पूजा गरी विधिविधान पूर्वक भयो ।^७ बाबुकै प्रेरणाबाट रुद्री, सप्तसती चण्डी, अमरकोश, रामायण, भक्तमाला, महाभारतका विशेष श्लोकहरू, विविध स्तोत्रहरू कण्ठस्थ गर्ने काम उनले सानो उमेरमै गरे ।^८ प्रारम्भिक शिक्षा आर्जन गर्ने समयमा धुलेपाटीका साथै खनिउँका दाना, सिमीका पात, घिरौलाका पात, अङ्गार आदिबाट मसी तयार गरी बाँस-निगालोको कलमबाट लामिछानेले लेखन प्रारम्भ गरे ।^९

२०१९ साल फागुन महिनामा लामिछानेको परिवार आफ्नो जन्मथलो सिरसुवाबाट बसाइँ-सराइको क्रममा उपयुक्त स्थानको खोजीमा भौतारिँदा-भौतारिँदै अन्ततः नवलपरासी जिल्ला मुकुन्दपुरस्थित सिक्रौलीमा जग्गा किनेर बसे । सानो उमेर, पढ्नमा तेज र उत्सुक भएपनि बसाइँ-सराइ गरेको ठाउँमा विद्यालय नभएको कारण पढ्न नपाएर उनलाई पिरोलिरह्यो ।^{१०} यसै क्रममा २०२३ साल फागुन महिनामा पिताका एकजना मित्र दुर्गादत्त पौडेलको सल्लाहअनुसार उनी महोत्तरी जिल्लाको मटिहानीतर्फ अध्ययनका निम्ति गए ।^{११} उनले मटिहानीस्थित नेपाल

^५ ऐजन ।

^६ ऐजन ।

^७ ऐजन ।

^८ ऐजन ।

^९ ऐजन ।

^{१०} ऐजन ।

^{११} ऐजन ।

^{१२} ऐजन ।

राजकीय संस्कृत प्रधान पाठशालाको कक्षा ६ मा भर्ना भई औपचारिक अध्ययन प्रारम्भ गरे।^{१३}

बाबुराम लामिछाने छात्रवासमा दस वर्षसम्म बसे।^{१४} उनले २०२८ सालमा पूर्वमध्यमा परीक्षा दोस्रो श्रेणीमा र २०३० सालमा उत्तरमध्यमा परीक्षा दोस्रो श्रेणीमा उत्तीर्ण गरे।^{१५} उनले २०३२ सालमा त्यहीबाट संस्कृत व्याकरण र नेपाली साहित्यमा स्नातक तह (मेरिट) विशिष्ट श्रेणीमा उत्तीर्ण गरे।^{१६} उनी २०३३ सालमा काठमाडौँ प्रवेश गरे।^{१७} उनले २०४१ सालमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट प्रइभेट परीक्षार्थीका रूपमा दोस्रो श्रेणीमा नेपाली विषयमा एम.ए. परीक्षा उत्तीर्ण गरे।^{१८}

यसरी हेर्दा बाबुराम लामिछानेको औपचारिक शिक्षा २०२३ सालमा सुरु भएर २०४१ सालमा पूरा भएको पाइन्छ।

२.१.४ दाम्पत्य जीवन र पारिवारिक अवस्था

२.१.४.१ विवाह र सन्तान

बाबुराम लामिछानेको विवाह उन्नाईस वर्षको उमेरमा बागलुङ कालुङखोला निवासी एकारत्न पौडेल र विष्णुकुमारी पौडेलकी पन्ध्र वर्षीया छोरी उमा पौडेलका साथ वैदिक विधिपूर्वक भयो।^{१९} उनको साढे तीन दशक लामो दाम्पत्य जीवनका क्रममा श्रीमतीको भूमिका सधैं सहयोगी र सहयात्रीका रूपमा रह्यो।^{२०} लामिछाने दम्पतीका २०३७ सालमा पहिलो सन्तानका रूपमा सुमन लामिछाने, २०४० सालमा दोस्रो सन्तानका रूपमा गोपाल लामिछाने २०४४ सालमा तेस्रो सन्तानका

^{१३} ऐजन।

^{१४} राधा कोइराला, ऐजन, पृ. ।

^{१५} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^{१६} ऐजन।

^{१७} ऐजन।

^{१८} ऐजन।

^{१९} ऐजन।

^{२०} ऐजन।

रूपमा सीमान्त लामिछाने र २०४८ सालमा चौथो सन्तानका रूपमा छोरी सुधा लामिछानेको जन्म भयो ।^{२१}

बाबुराम लामिछानेका साहित्यिक रचनाहरूमा पिता रविरमण लामिछानेको नैतिक, कर्मठ, आध्यात्मिक, पूर्वीय ज्ञान-दर्शन आदिको प्रभाव रहेको छ ।^{२२} उनका पिता २०५० सालदेखि दण्डी-सन्यासी भई शास्त्रद्वारा निर्दिष्ट भागवताश्रम पथमा परिभ्रमण गरिरहेका छन् ।^{२३} उनकी माताको स्वर्गारोहण २०५१ साल माघ २१ गते भयो ।^{२४} हाल उनी भाइहरूसँग छुट्टिभिन्न भई काठमाडौं बलम्बूस्थित घरमा बसोबास गर्दछन् ।^{२५}

२.१.४.२ पारिवारिक आर्थिक अवस्था

बाबुराम लामिछानेको पारिवारिक आर्थिक अवस्था बाजेका पालादेखि नै मध्यमस्तरको थियो ।^{२६} पुख्र्यौली पेसा खेतीपाती भएको र बाबु कर्मठ मिहिनेती भएकाले प्रशस्त अन्नपात तथा दूध-घिउ हुने गर्दथ्यो ।^{२७} प्रमुख पेसा खेतीपाती र पशुपालन भए तापनि लामिछानेका पिताले फाट्टफुट्ट रूपमा पुरोहित गर्ने गर्दथे ।^{२८} मध्यमस्तरको परिवारमा हुर्किएका लामिछाने आफ्ना लागि आफैले आर्जन गर्नुपर्छ भन्ने मान्यता राख्छन् ।^{२९}

२.१.५ कार्यक्षेत्र

बाबुराम लामिछाने स्नातक उत्तीर्ण गरी पेसाको खोजीका सिलसिलामा २०३३ सालमा काठमाडौं आए ।^{३०} उनले निजमति सेवातर्फ रूचि भएको कारण

२१ ऐजन ।

२२ सनत सापकोटा, *स्रष्टा दृष्टि, मिमिरी*, (३४/२, २०६२, जेठ), पृ. ९६-९७ ।

२३ राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. ९ ।

२४ ऐजन ।

२५ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

२६ ऐजन ।

२७ राधा कोइराला, पूर्ववत् ।

२८ ऐजन ।

२९ ऐजन ।

३० बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

विभिन्न ठाउँबाट आएका शिक्षण पेसा-सम्बन्धी अवसरहरूलाई छाडे ।^{घज} उनी पहिलो पटक २०३४ सालमा महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयमा अस्थायी ना.सु. पदमा नियुक्त भए ।^{घद} उनले २०३५ साल साउनमा लोकसेवा आयोगबाट स्थायी ना.सु. पदमा नियुक्त भए ।^{घध} २०३६ सालमा गृह मन्त्रालय अन्तर्गत काजमा नागरिकताको अस्थायी निसा दर्ता टोलीमा सहभागी भई डोल्पा र भोजपुर जिल्लामा डेढ वर्ष काम गरे ।^{घढ} उनले २०३९ सालमा लोकसेवा आयोगबाट राजापत्राङ्कित तृतीय श्रेणी उत्तीर्ण गरी शाखा अधिकृतमा नियुक्ति पाए ।^{घछ} उनको २०५२ सालमा आन्तरिक बहुवामा राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीमा पदोन्नति भयो ।^{घट} जागिरमा प्रवेश गरेपछि उनले निम्न जिल्ला र पदमा बसी काम गरे ।^{घठ}

- (१) २०३४ सालमा महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयमा अस्थायी ना.सु. ।
- (२) २०३५ सालमा लोकसेवा आयोगबाट स्थायी ना.सु. पदमा नियुक्त भई गृह मन्त्रालय अन्तर्गत काठमाडौँ उपत्यका नगर विकास समितिमा नियुक्त
- (३) २०३६ सालमा गृहमन्त्रालय अन्तर्गत काजमा नागरिकताको अस्थायी निसा दर्ता टोलीमा सहभागी भई डोल्पा र भोजपुरमा डेढवर्ष काम गरे
- (४) २०३९ सालमा डडेल्धुरा जिल्लाको सीमा प्रशासन अधिकृत भई २०४४ सम्म कार्य गरेका
- (५) २०४४ देखि २०४७ सम्म दाङमा प्रशासकीय अधिकृत
- (६) २०४७ सालमा संखुवासभाको प्रशासकीय अधिकृत
- (७) २०४७ देखि २०४९ सम्म स्याङ्जामा प्रशासकीय अधिकृत

३१ ऐजन ।
 ३२ ऐजन ।
 ३३ ऐजन ।
 ३४ ऐजन ।
 ३५ ऐजन ।
 ३६ ऐजन ।
 ३७ ऐजन ।

- (८) २०४९ देखि २०५२ सम्म मकवानपुर जिल्ला प्रशासनमा प्रशासकीय अधिकृत
- (९) २०५२ मा पदोन्नतति भई ५ महिना गृह मन्त्रालयमा
- (१०) २०५२ देखि २०५५ सम्म चितवनमा सहायक प्र.जि.अ.
- (११) २०५४ देखि २०५५ सम्म तेह्रथुममा प्र.जि.अ.
- (१२) २०५५ देखि २०५६ सम्म डोल्पामा प्र.जि.अ.
- (१३) २०५६ मा सर्लाहीमा सहायक प्र.जि.अ.
- (१४) २०५८ देखि २०६० सम्म सम्म बारा, दैलेख, धनुषा र पर्सामा प्र.जि.अ.
- (१५) २०६० देखि २०६३ सम्म गृहमन्त्रालय प्रहरी किताबखानामा निर्देशक
- (१६) २०६३ देखि २०६४ श्रावणसम्म भक्तपुर जिल्लाको प्र.जि.अ.
- (१७) २०६४ श्रावणदेखि गृहमन्त्रालयमा उपसचिव ।

२.१.६ सम्मान र पुरस्कार

२०३० सालदेखि बाबुराम लामिछानेले डायरी लेखनबाट साहित्ययात्रा थालनी गरे ।^{३८} उनको साहित्य साधनाले २०३५ सालदेखि निरन्तर सार्वजनिक हुने अवसर पयो । उनले सार्वजनिक साहित्ययात्रा कविता विधाका माध्यमबाट थालनी गरे ।^{३९} कविताका माध्यमबाट सार्वजनिक भएका लामिछाने कथा विधामा प्रसिद्धि कमाएका छन् ।^{४०} लामिछानेको प्रशासनिक क्षेत्रमा र साहित्यका क्षेत्रमा गरेको योगदान वापत प्राप्त गरेका सम्मान र पुरस्कारहरू निम्नानुसार छन् :

^{३८} ऐजन ।

^{३९} ऐजन ।

^{४०} राधा कोइराला, पूर्ववत् , पृ. १७ ।

- (१) त्रिवेणी साहित्य परिषद, नवलपरासीले 'कृष्णजङ्ग-डम्बरजङ्ग पुरस्कारबाट सम्मानित (२०५७)
- (२) देवकोटा स्मृति सभा कलैया बाराले 'देवकोटा सम्मान' (२०६०) बाट सम्मानित गरेको
- (३) सरकारी सेवामा रहेर उल्लेखनीय कार्य गरेवापत 'सेवापदक' (२०४२)
- (४) 'दैवी प्रकोप पीडितोद्धार पदक' (२०५०)
- (५) गोरखा दक्षिणबाहु चौथा (२०५०)

२.१.७ रुचि

साहित्य क्षेत्रमा रुचि भएका लामिछाने युगको पीडा र चिन्तन समावेश भएका गद्य, पद्य रचनाहरू अध्ययन गर्न मन पराउँछन्।^{४१} उनी सादा जीवन उच्च विचारको अनुशरण गर्दछन्। उनी दाल, भात, तरकारी, दूध (शाकाहारी भोजन) मन पराउँछन्।^{४२} मध्यपानबाट टाढा रहेका लामिछाने आफ्नो तेत्तीस वर्ष लामो प्रशासनिक सेवाको साथै धुम्रपानलाई बनाएका छन्।^{४३} उनले कालो र रातो रङ्ग बाहेकका सादा वस्त्रहरू प्रयोग गर्दछन्। उनी आख्यानका क्षेत्रमा मनु ब्राजाकीका कथाहरू पढ्न मन पराउँछन्।^{४४}

बाबुराम लामिछाने समसामयिक राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय गतिविधिप्रति चासो देखाउँछन्।^{४५} उनी राति दस बजेपछिको एकान्त समय साहित्य साधनाका लागि उपयुक्त ठान्दछन्।^{४६}

^{४१} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^{४२} ऐजन।

^{४३} राधा कोइराला, पूर्ववत्।

^{४४} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^{४५} ऐजन।

^{४६} ऐजन।

२.१.८ स्मरणीय सुख दुःखका क्षणहरू

बाबुराम लामिछाने आफ्नो २००९ सालदेखि हालसम्मको जीवनयात्रामा विभिन्न सुख दुःखका क्षणहरू भोगेको बताउँछन्।^{४७} उनको जीवनमा घटेको सबैभन्दा दुःखको क्षण २०५० साल वैशाख महिनाको पितालाई भारतको मुजफ्फरनगरस्थित शुक्र तालमा छोडी बाबुछोराको सम्बन्धलाई टुटाएको घटना र आफूलाई दस महिना कोखमा बोकी दसधारा दूध खुवाई हुर्काएकी आमाले २०५१ साल माघ २२ गते धर्तीलाई छोडेर जाँदाको घटना हुन्।^{४८} नवलपरासी आएपछि पढ्न पाऊँ भनी महादेवलाई पुकारा गरेको र त्यसको हप्तादिनभित्रमा महोत्तरीको मटिहानीस्थित नेपाल राजकीय संस्कृत प्रधान पाठशमाला जान पाएको घटना हो।^{४९} यसै घटनाले लामिछानेलाई अहिलेको अवस्थासम्म ल्याउन सहयोग पुऱ्यायो।

२.१.९ लेखन

२.१.९.१ लेखनका लागि प्रेरणा र प्रभाव

बाबुराम लामिछानेका पिता संस्कृतका ज्ञाता थिए।^{५०} पिताले वाचन गर्ने संस्कृतका श्लोकहरू र घरमा रहेका धार्मिक पुस्तकहरूको अध्ययनबाट उनमा साहित्य रचनाप्रति रुचि पलायो।^{५१} विद्यार्थी जीवनमा कविताहरू एकपटक पढेपछि कण्ठस्थ बनाउने लामिछाने भानुभक्त आचार्य, लेखनाथ पौड्याल, लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा, गोपालप्रसाद रिमाल आदिका रचनाबाट साहित्यलेखनप्रति प्रभावित भए।^{५२} उनी १३ वर्षको हुँदा रामायणका जस्तै पाँच सात श्लोक लेखी बाबुका मित्रलाई

^{४७} ऐजन।

^{४८} ऐजन।

^{४९} ऐजन।

^{५०} ऐजन।

^{५१} ऐजन।

^{५२} राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. १३।

सुनाउँदा ठट्टा गर्दै 'ए ! यो कवि पो बन्न आँटेछ ए !' भन्दा साहित्य रचनाप्रति भन्न हौसला बढ्यो ।^{छघ}

२.१.९.२ लेखन प्रारम्भ र प्रकाशनको थालनी

बाबुराम लामिछानेको साहित्य लेखन प्रारम्भ डायरी लेखनबाट भयो ।^{छद्} उनले प्रारम्भमा कथा लेखनलाई प्राथमिकता दिए ।^{छछ} प्रकाशनका लागि पढाएका कथा र कविताहरूमध्ये पाँच-सात वर्षसम्म कथा प्रकाशित नभई कविता प्रकाशन भएपछि उनले कविता लेखनलाई अगाडि बढाए ।^{छट}

बाबुराम लामिछानेको पहिलो प्रकाशित रचना २०३५ सालमा आस्था पत्रिकामा प्रकाशित 'प्रत्येक बेडमा एउटा लास तेर्सिन्छ' शीर्षक कविता हो ।^{छठ} उनको पहिलो प्रकाशित कथा २०४१ सालमा 'दीपिका' पत्रिकामा प्रकाशित 'कहाँ जाने ?' शीर्षक कथा हो ।^{छड}

लामिछानेको कृतिसङ्ग्रह प्रकाशनको थालनी २०५३ सालबाट भयो ।^{छढ} त्रिवेणी साहित्य परिषद नवलपरासीद्वारा प्रकाशित 'प्रतिद्वन्द्वीको खोजी' कविता सङ्ग्रह (२०५३) नै उनको पहिलो प्रकाशित कृति हो ।^{छए} उनको साभ्ना प्रकाशनबाट २०६० सालमा प्रकाशित 'हातभन्दा पर' कथासङ्ग्रह दोस्रो प्रकाशित सङ्ग्रहात्मक कृति हो ।^{छज}

५३ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

५४ ऐजन ।

५५ ऐजन ।

५६ ऐजन ।

५७ राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. १० ।

५८ ऐजन ।

५९ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

६० ऐजन ।

६१ राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. १३३ ।

२.१.९.३ लेखनकार्य, प्रकाशित पुस्तकाकार कृति र प्रकाशित फुटकर कथाहरूको सूची

बाबुराम लामिछानेले एक्काईस वर्षको उमेरमा साभा समालोचना पढेपछि डायरी लेखनबाट लेखनयात्रा सुरु गरे।^{६२} २०३४ सालमा सरकारी सेवामा प्रवेशपछि उनको लेखनीले तीव्रता पायो।^{६३} उनले साहित्यका कविता, कथा, निबन्ध विधामा कलम चलाए। विभिन्न विधामा कलम चलाए पनि मूलतः उनी कथाकार हुन्।^{६४} उनी कथा क्षेत्रमा २०४१ सालबाट सार्वजनिक भए।^{६५} उनका हालसम्म सङ्ग्रहका र फुटकर गरी सात दर्जन जति कविता प्रकाशित छन्। उनको हालसम्म बाईसवटा कथाहरूको सङ्ग्रह 'हातभन्दा पर' (२०६०) साभा प्रकाशनबाट प्रकाशित छ।^{६६} सङ्ग्रहमा नपरेका उनका प्रकाशित कथा र लघुकथाहरूलाई प्रकाशन मितिको कालक्रम अनुसार शीर्षक र प्रकाशन स्रोत उल्लेख गरेर तल दिइएको छ।

- (१) त्याग, गरिमा (८/५, २०४७, वैशाख)।
- (२) दरिद्रता, रचना (३०/१, २०५१, पुष, माघ)।
- (३) दौड, अभिव्यक्ति (२६/..., २०५२,.....)।
- (४) जाम, बालकुमारी कलेज, चितवन, वार्षिक मुखपत्र, २०५३।
- (५) वञ्चना, समाज दर्पण (२०५४)।
- (६) बाबुरीको महक, गरिमा (१७/६, २०५६, जेठ)।
- (७) शङ्का, साधना (६/६८, २०५६, भदौ) पृ. ३६-४०।
- (८) प्रकोप, गरिमा (१८/१, २०५६, पुष)।
- (९) जाडो र बत्तीको राप, मधुपर्क (३२/१०, २०५६, फागुन)।
- (१०) प्राप्ति, मधुपर्क (३३/७, २०५७, मङ्सिर)।
- (११) सुनको थालको टलक, गरिमा (१९/४, २०५७, चैत्र)।

६२ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

६३ राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. १७।

६४ ऐजन।

६५ ऐजन, पृ. १३६।

६६ बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

- (१२) महमा भुनभुनाएका माहुरी, मधुपर्क (३४/७, २०५८, मङ्सिर) पृ. १५-१७ ।
- (१३) घाउ, नेपाल (२/१८, २०५९, वैशाख) ।
- (१४) भावार्थ ओडेर, गरिमा (२०/६, २०५९, जेठ) ।
- (१५) काँचको मान्छे, अभिव्यक्ति (३३/१०९, २०५९, असार) ।
- (१६) समर्पण, नेपाल (२/२२, २०५९, असार) ।
- (१७) एउटा यस्तो काकाकुल, नेपाल (२/२२, २०५९, असार) ।
- (१८) अलमलको आगो, मधुपर्क (३५/४, २०५९, असोज) ।
- (१९) भय्याङ्गवृत्ति, मधुपर्क (३५/१२, २०६०, वैशाख) ।
- (२०) पाखाको, नेपाल (३/२१, २०६०, असार) ।
- (२१) सँभालेर जिउँदै ठीक्क, सगर (८/१-२, २०६०, असोज) ।
- (२२) नयाँ प्रारम्भ, अभिव्यक्ति (२७/३४, २०६०, कार्तिक) ।
- (२३) प्रवञ्चना, गरिमा (२२/३, २०६०, फागुन) ।
- (२४) गजेन्द्रको गाडा, समकालीन साहित्य (१३/३, २०६०,) ।
- (२५) किनारामा, रचना (४३/७८, २०६०, पुष, माघ) ।
- (२६) भ्यालको कारोवार, मधुपर्क (३६/१२, २०६१, वैशाख) ।
- (२७) घाँडो, नोवेल (३/२, २०६१, वैशाख) ।
- (२८) घरघुर, दायित्व (१८/४८, २०६१, वैशाख) ।
- (२९) धूँवा, समकालीन साहित्य (१४/३, २०६१, वैशाख-असार) ।
- (३०) अग्नि, रचना (४४/८०, २०६१, असार-साउन) ।
- (३१) त्यो उही ..., गो.प. (१०४/१६४, २०६१, असोज) ।
- (३२) काँचको टुक्रा, अभिव्यक्ति (३५/११९, २०६१, कार्तिक) ।
- (३३) तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) ।
- (३४) तपाईँ आफूलाई कस्तो पाउनु हुन्छ ?, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) ।
- (३५) प्रतिविम्ब, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) ।
- (३६) रुने तरिका, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) ।
- (३७) सम्भावना, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) ।

- (३८) **ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन !**, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) ।
- (३९) **पहाड, गरिमा** (२३/३, २०६१, फागुन) ।
- (४०) **खलो, मधुपर्क** (३७/११, २०६१, चैत्र) ।
- (४१) **दन्तमतिमर्का तेल, नेपाल** (५/१७, २०६१, मंसिर) ।
- (४२) **आत्मरति, अभिव्यक्ति** (३६/१२३, २०६२, असार) ।
- (४३) **बाह्रमासे फूल-काँडा, प्रहरी** (४७/३, २०६२, भाद्र) ।
- (४४) **भण्डा ओडाएको शव, मिमिरे** (३४/३, २०६२,) ।
- (४५) **कोखिलामा च्यापेको बधाई, समय** (२/६२, २०६२, असार) पृ. ५२-५३ ।
- (४६) **कस्तो मान्छे तपाईं !**, समकालिन साहित्य (१५-१६/४, २०६२, साउन-पौष) ।
- (४७) **नेपाल कस्तो छ ?**, नेपाल (६/१४, २०६२, कार्तिक) पृ. ४८-४९ ।
- (४८) **कसको हातमा कति खरानी**, अभिव्यक्ति (३६/१२६, २०६२, मङ्सिर-पौष) ।
- (४९) **दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी**, समय (३/१११, २०६३, असार) ।
- (५०) **विशाखा, गरिमा** (२४/८, २०६३, साउन) ।
- (५१) **एक टुक्रा वर्तमान**, समय (३/१३४, २०६३, मङ्सिर) ।
- (५२) **शनैः शनैः**, मधुपर्क (३९/७, २०६३, मङ्सिर) ।

२.१.१० साहित्यिक दृष्टिकोण

कुनै पनि साहित्यकारको साहित्यिक कृतिको यथार्थ मूल्य निर्धारण गर्नको लागि उसको जीवन र जगतप्रतिको दृष्टिकोणलाई पनि बुझ्न नितान्त आवश्यक हुन्छ । बाबुराम लामिछाने समसामयिक युगका सामाजिक विकृति र विसङ्गतिलाई चित्रण गर्ने यथार्थवादी कथाकार हुन् ।^{६७} उनको जीवन र जगतप्रतिको धारणा पनि सामाजिक यथार्थवादी नै रहेको छ ।

लामिछानेले जागिरका सिलसिलामा देशका विभिन्न ठाउँमा पुग्दा देखेका, भोगेका र समाजमा घटेका घटनाहरूलाई आफ्ना रचनामा कलात्मक ढङ्गले

^{६७} बाबुराम लामिछाने, प्रकाशकीय, हातभन्दा पर, काठमाडौं, साभा प्रकाशन, २०६० ।

समायोजन गरेका छन् । साहित्यकारले प्राकृतिक सुन्दरताको वर्णन गर्नुभन्दा मानवले मानव भएर गर्ने अमानवीय कार्य र मानवले भोग्नु परेका अमानवीय पीडालाई ढाकछोप नगरी आफ्ना रचनामा उतार्नु पर्छ भन्ने उनको भनाई रहेको छ ।^{६६} साहित्यिक रचनाहरूले मानवीय पीडाहरूको यथार्थ चित्रण गर्दा पाठकहरूले सजीवताको अनुभव गर्दछन् भन्ने उनको दृष्टिकोण रहेको छ । साहित्य लेखन कुनै वर्ग विशेषलाई हेरेर गर्नु हुँदैन भन्ने उनको धारणा रहेको छ ।^{६७} उनको विचारमा मानव भोगाइको निश्चल यथार्थ अभिव्यक्ति नै साहित्य हो ।^{६८}

२.२ व्यक्तित्व

२.२.१ पृष्ठभूमि

कुनैपनि व्यक्तिको व्यक्तित्व नै उसका विशेषताहरूको परिचायक हुन्छ । व्यक्तिमा निरन्तर सक्रिय रहने व्यक्तित्वका आधारमा उसमा निहित विशेषताहरूलाई ठम्याउन सकिन्छ । व्यक्तिमा आन्तरिक र बाह्य दुई प्रकारको व्यक्तित्व हुन्छ । आन्तरिक व्यक्तित्व उसमा अन्तर्निहित गुणहरू र बाह्य व्यक्तित्व उसको शारीरिक बनोट रूपरङ्ग आदिसँग सम्बन्धित हुन्छ ।

२.२.२ शारीरिक सामान्य व्यक्तित्व

बाबुराम लामिछाने गहुँगोरो वर्ण, पातलो र एकोहोरो शरीर, प्रायः फुलिसकेको कपाल, उज्यालो र चिन्तनशील अनुहारका साथै मध्यम कदको शरीर भएका देखिन्छन् । चवन्न बसन्तपार गरेका लामिछानेको उचाइ ५.४ फिट र ५३ के.जी. तौल रहेको छ ।^{६९} प्रायः व्यस्त रहन चाहने लामिछाने जस्तोसुकै कठिन परिस्थितिमा पनि धैर्य र साहसलाई नगुमाई अगाडि बढ्ने स्वच्छ छवि र स्पष्ट वक्ताका रूपमा परिचित छन् ।^{७०} उनी सरल स्वभावका, मृदुभाषी, सहयोगी र प्रेरणाशील छन् । उनी अध्ययनमा निरन्तरता दिने, स्वाभिमानी, तार्किक, कुशल

^{६६} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

^{६९} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

^{७०} ऐजन ।

^{७१} ऐजन ।

^{७२} राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. १५।

वक्ता, दर्शनशास्त्रका अध्ययता र नेतृत्व गर्ने क्षमता भएका व्यक्ति हुन्।^{७३} उनी कार्यालयीय व्यस्तताबाट बचेको राति दस बजेपछिको समय साहित्य रचनामा व्यय गर्दछन्।^{७४} यिनै बाह्य गुण र विशेषताले उनको आन्तरिक व्यक्तित्वको पनि सामान्य परिचय दिन्छन्।

२.२.३ साहित्यिक व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू

जुनसुकै मानिसको व्यक्तित्व उसको जीवनमा घट्ने क्रिया-प्रतिक्रिया, उतार-चढाव र जीवन भोगाइका क्रममा आउने परिस्थितिमा बीच नै निर्भर गर्दछ। व्यक्तिको व्यक्तित्व निर्माणमा उसको सामाजिक, साँस्कृतिक, आर्थिक एवं राजनैतिक पृष्ठभूमिका साथै शिक्षा-दीक्षा, रुचि, पेशा, जीवनप्रतिको दृष्टिकोण पनि व्यक्तित्व निर्माणमा सहायक हुन्छन्। यिनै कुराका आधारमा हेर्दा बाबुराम लामिछानेको व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू देखा पर्दछन्। तिनलाई तल क्रमशः प्रस्तुत गरिन्छ।

२.२.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व

अधिकांश साहित्यकारहरू जस्तै बाबुराम लामिछानेको साहित्यिक व्यक्तित्व कविता लेखनबाट सुरु भयो।^{७५} उनले सर्वप्रथम भानुभक्त आचार्यद्वारा लिखित रामायणको प्रभावमा परी शर्दूलविक्रीडित छन्दमा कविता रचना गरे।^{७६} उनी सर्वप्रथम २०३५ सालमा 'आस्था' पत्रिकामा प्रकाशित 'प्रत्येक बेडमा एउटा लाश तेर्सिन्छ' शीर्षकको गद्य कविताबाट साहित्यका क्षेत्रमा सार्वजनिक भए।^{७७} उनले साहित्यका कविता, कथा र निबन्ध विधामा कलम चलाएका छन्।^{७८}

२.२.३.१.१ कथाकार व्यक्तित्व

^{७३} ऐजन।

^{७४} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^{७५} ऐजन।

^{७६} सनत सापकोटा, पूर्ववत्, पृ. ९५।

^{७७} राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ. १६।

^{७८} ऐजन।

बाबुराम लामिछाने 'दीपिका' पत्रिकामा २०४१ सालमा प्रकाशित 'कहाँ जाने ?' शीर्षक कथाका माध्यमबाट कथा विधामा सार्वजनिक भएका हुन्।^{५७} २०४१ सालदेखि हालसम्म उनका पाँचदर्जनभन्दा बढी कथा प्रकाशित भएका छन्।^{५८} उनका बाईसवटा कथाहरूको सङ्ग्रह हातभन्दा पर (२०६०) साभा प्रकाशनबाट प्रकाशित भएको छ।^{५९} उनका तेईसवटा कथाहरूको सङ्ग्रह 'पाखाको' को प्रकाशन गर्ने जिम्मेवारी साभा प्रकाशनले लिएको छ।^{६०} उनका बाँकी कथाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित भएका छन्। ती कथाहरूलाई सङ्गृहीत गर्दा अर्को कथा सङ्ग्रह तयार हुने देखिन्छ।

बाबुराम लामिछानेले विभिन्न पत्र-पत्रिकाहरूमा प्रकाशित कथाहरूका माध्यमहरूबाट आफ्नो कथाकार व्यक्तित्वलाई चिनाउने काम गरेका छन्। विशेषतः मध्यम वर्गीय समाजलाई आधारभूमि बनाई लेखिएका यिनका कथाहरूमा मानवमा पाइने अमानवीय प्रवृत्ति, गरिबी, अशिक्षा, अनमेल विवाह, अवैध प्रेम र यौन सम्बन्ध देशमा चलेको द्वन्द्व र त्यसबाट गरिब वृद्धवृद्धाहरूले भोग्नु परेका पीडा, प्रशासनिक व्यक्तित्वमाथि राजनैतिक कार्यकर्ताको नाङ्गो हस्तक्षेप, धनको चाहरामा लाग्दा परिवार नै विचल्लिमा परेको मध्यम वर्गीय परिवारको यथार्थ, जनताको सेवा गर्न खटिएका प्रहरीबाट सोभा जनतामाथि लादेको दर्दनाक पीडा, रूपको अहमताले जीवनमा खानु परेको हण्डर, स्वच्छ र इमान्दार कर्मचारी साथीहरूबाट मात्र नभएर पत्नीबाट पनि अपहेलित हुनुपर्ने यथार्थको चित्रण, मातृसत्तात्मक परिवारप्रथा भएको समाजमा पुरुषको स्थिति आदिलाई यथार्थपरक ढङ्गले चित्रण गरिएको छ।

२.२.३.१.२ कवि व्यक्तित्व

बाबुराम लामिछाने साहित्यका क्षेत्रमा कविता विधाबाट सार्वजनिक भएका हुन्। प्रकाशनका दृष्टिले प्रतिद्वन्द्वीको खोजी (२०५३) कविता सङ्ग्रह उनको पहिलो

^{५७} ऐजन, पृ. १७।

^{५८} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^{५९} बाबुराम लामिछाने, हातभन्दा पर, पूर्ववत्।

^{६०} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

प्रकाशित कृति हो।^{५३} उनका धेरै कविताहरू विभिन्न पत्रिकाहरूमा फुटकर रूपमा प्रकाशित भएका छन्। उनले पछिल्ला दिनहरूमा कविताको लघु रूप मुक्तक लेख्ने गरेका छन्।^{५४}

लामिछानेले प्रारम्भमा भानुभक्तको रामायणबाट प्रभावित भई शार्दूलविक्रीडित छन्दमा कविता रचना गरे।^{५५} गद्य कविताका माध्यमबाट सार्वजनिक भएका लामिछाने सरल भाषाशैलीमा स्वार्थी, कठोर एवं विसङ्गत वर्तमान मानव यथार्थको प्रस्तुति गर्ने सम सामयिक कवि हुन्।^{५६} उनका यत्रतत्र छरिएका र पुस्तकाकारमा प्रकाशित कविताको मुख्य भावभूमि एकातिर सामाजिक परिवेशप्रति आक्रोश, सामाजिक संरचनाप्रतिको विसङ्गति, विकृति र विद्रोह रहेको छ भने अर्कोतिर राष्ट्रिय चेतनाले युक्त यथार्थवादी दृष्टिकोण, मानवीय मूल्य र मान्यताको स्थापनाप्रति जोडदिने रहेको छ।^{५७} शिल्प, सौन्दर्य र काव्यात्मक संरचनाको आँखाले हेर्दा उनका कवितामा निम्नस्तरीय जीवनका पीडा, जलन र तिनका तिक्ततापूर्ण भोगाइ, अपूर्ण चाहना र जिजोविषाहरूका अतिरिक्त मानवीय अस्तित्वका निमित्त खोजिएका तरलित भावनाहरू ज्यादै सशक्त रूपमा सलबलाइरहेको पाइन्छ।^{५८} शिल्प सौन्दर्य र काव्यात्मक संरचनाका दृष्टिले हेर्दा उनका कविताले सहज र स्वाभाविक रूपमा निसृत कोमल हार्दभावलाई लयको ताल दिएर अनुभूतिको आँगनमा नचाएका छन् र नेपाली जनजीवनका कष्टपूर्ण भोगाइहरू, अपूर्ण चाहनाहरू जिजीविषाहरू र अनेक विसङ्गतिहरूको प्रतिरूप प्रस्तुत गर्दै मानवीय अस्तित्वको खोज गरेका छन्।^{५९}

बाबुराम लामिछानेका कवितात्मक कृतिहरूको अध्ययन गर्दा उनी समसामयिक नेपाली कविता धाराको गद्यशैलीमा कविता रच्ने कवि हुन्। उनले

^{५३} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी।

^{५४} ऐजन।

^{५५} सनत सापकोटा, **स्रष्टा-दृष्टि, मिमिरे** (३४/२, २०६२, जेठ) पृ. ९५।

^{५६} राधा कोइराला, पूर्ववत्।

^{५७} प्रेम छोटा, (सम्पा.), **ध्वलागिरिका कवि र कविता**, भूमिका, बागलुङ, दीप-अमृत प्रकाशन, २०५३, पृ. ३५।

^{५८} ऐजन।

^{५९} गोविन्दराज विनोदी, परिषदका तर्फबाट, **प्रतिद्वन्द्वीको खोजी**, २०५३, पृ.ख।

आफ्ना कवितामार्फत वर्तमान समयमा देखिएका अनेक विकृति-विसङ्गतिहरूलाई प्रतीकात्मक किसिमले अभिव्यक्त गर्दै आएका छन् ।

२.२.३.१.३ निबन्धकार व्यक्तित्व

बाबुराम लामिछाने प्रथमतः कथाकार त्यसपछि कवि अनिमात्र निबन्धकारका रूपमा परिचित भएका छन् ।^{६७} उनले २०३७ सालमा रूपरेखा पत्रिकामा मलाई फाँसी देऊ, शीर्षक निबन्ध प्रकाशित गरी सार्वजनिक निबन्धयात्रा प्रारम्भ गरेका हुन् ।^{६८} उनका निबन्धमा वैचारिक गहनता प्रचुर मात्रामा पाइन्छ । विशेषतः संस्मरणलेखन जस्ता देखिने उनका निबन्धहरू संख्यात्मक रूपमा न्यून भएर पनि गुणात्मक रूपमा महत्त्वपूर्ण छन् ।^{६९}

२.२.४ साहित्येत्तर व्यक्तित्व

२.२.४.१ प्रशासनिक व्यक्तित्व

बाबुराम लामिछानेको मुख्य व्यक्तित्व प्रशासनिक व्यक्तित्व हो । उनी प्रशासनिक क्षेत्रमा कुशल प्रशासकका रूपमा परिचित छन् ।^{७०} उनले २०३४ सालमा महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयमा अस्थायी ना.सु. पदमा नियुक्त भई सेवा प्रारम्भ गरे ।^{७१} उनले २०३५ साल श्रावणमा लोकसेवा आयोगबाट राजपत्रअनङ्कित प्रथम श्रेणीको परीक्षा उत्तीर्ण गरी स्थायी ना.सु. पदमा नियुक्ति पाए । उनले २०३६ सालमा गृह मन्त्रालय अन्तर्गत काजमा नागरिकताको अस्थायी निसा दर्ता टोलीमा सहभागी भई डोल्पा र भोजपुर जिल्लामा डेढ वर्ष काम गरे । उनले २०३९ सालमा लोकसेवा आयोगबाट राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको परीक्षा उत्तीर्ण गरी शाखा अधिकृत पदमा नियुक्ति पाए । उनले २०३९ सालमा डडेल्धुराको सीमा प्रशासन अधिकृत भई साढे चारवर्ष काम गरे । उनले २०४४ सालमा दाङको प्रशासकीय

^{६७} ज्ञानुवाकर पौडेल, कुराकानी बाबुराम लामिछानेसित, अभिव्यक्ति (३५/१२०, २०६१, कार्तिक) पृ.१७ ।

^{६८} राधा कोइराला, पूर्ववत्, पृ.१८ ।

^{६९} ऐजन ।

^{७०} ऐजन ।

^{७१} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

अधिकृत भई डेढ वर्ष काम गरे । उनले २०४७ सालमा सङ्खुवासभाको प्रशासकीय अधिकृत भई दुई महिना काम गरे । उनले २०४७ देखि २०४९ सम्म स्याङ्जाको प्रशासकीय अधिकृत भई काम गरे । उनले २०४९ देखि २०५२ सम्म मकवानपुर जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा प्रशासकीय अधिकृत भई काम गरे । २०५२ सालमा राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीमा पदोन्नति भई पाँच महिना गृह मन्त्रालयमा काम गरेका लामिछाने त्यसै वर्ष चितवनको सहायक प्र.जि.अ. भई दुई वर्ष काम गरे । २०५४ सालमा तेह्रथुमको प्र.जि.अ. भएका लामिछाने २०५५ सालमा डोल्पामा प्र.जि.अ. भई कुशलतापूर्वक काम गरे । उनले २०५६ सालदेखि २०५८ सालसम्म सर्लाहीरू जिल्लामा सहायक प्र.जि.अ. भई काम गरे । २०५८ देखि २०६० को बीचमा लामिछाने बारा, दैलेख, पर्सा र धनुषामा प्र.जि.अ. भई काम गरे । उनी २०६० देखि २०६३ का बीचमा गृह मन्त्रालय अन्तर्गत कार्यरत रहे । उनी २०६३ सालदेखि ०६४ श्रावणसम्म भक्तपुर जिल्लाको प्र.जि.अ. भई काम गरे । २०६४ श्रावणदेखि हालसम्म उनी गृह मन्त्रालयमा उपसचिव पदमा कार्यरत छन् ।

बाबुराम लामिछाने २०३४ सालदेखि हालसम्म विभिन्न पदमा बसेर आफ्नो जिम्मेवारीलाई इमानदारीपूर्वक सम्हाल्दै आएका छन् । उनी जागिरे जीवनका क्रममा देशका विभिन्न स्थानहरूमा देखिएका घटनाक्रम तथा भोग्नुपरेका आरोह-अवरोहहरूलाई आफ्ना साहित्यिक रचनामा कलात्मक ढङ्गमा प्रस्तुत गरेका छन् । उनी पेसा जिउने-जियाउने माध्यम हो र सिर्जना अन्तस्करणबाट निस्कने सुसेली हो भन्दछन् ।^{९५} उनले जागिरे जीवनबाट आर्थिक मितव्ययीताको पाठ सिकेको बताउँछन् ।^{९६}

२.२.५ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखन बीचको अन्तर्सम्बन्ध

बाबुराम लामिछानेको साठे पाँचदशक लामो जीवन अवधिलाई हेर्दा उनको जीवनचक्र विभिन्न परिवेशका बीचबाट अगाडि बढेको पाइन्छ । उनको जीवनको लामो समय प्रशासनिक सेवा र साहित्यलेखनमा बितेको पाइन्छ । वि.सं. २००९ साल माघ ६ गते पर्वत जिल्लाको सिरसुवामा जन्मिएका बाबुराम लामिछाने दस-

^{९५} बाबुराम लामिछानेबाट प्राप्त जानकारी ।

^{९६} ऐजन ।

एघार वर्षको उमेरमा नै बसाइँ सरी नवलपरासी जिल्लामा पुग्दछन् ।^{९७} उनी शिक्षणसंस्थाको अभावका कारण अध्ययनका लागि २०२३ सालमा महोत्तरीको मटिहानी पुग्दछन् ।^{९८} उनी २०३४ देखि प्रशासनिक सेवामा प्रवेश गडरी देशका विभिन्न जिल्लाहरू घुम्दै हाल गृह मन्त्रालयमा सेवारत छन् ।^{९९}

उनी दस-एघार वर्षको उमेरमा बाबुसँग नवलपरासी पुगे । त्यसबेला उनले ज्यादै सङ्घर्षमय जीवन बिताउनु पर्‍यो ।^{१००} अध्ययनका लागि २०२३ सालमा महोत्तरीको मटिहानी पुगेका लामिछाने अत्यन्त मिहिनेतका साथ पढ्दथे । उनी विद्यार्थी जीवनमा एकपटक पढेका कुरालाई कण्ठस्थ बनाउन सक्थे । उनले २०३० सालदेखि डायरी लेखनबाट साहित्य लेखन सुरु गरेका हुन् ।^{१०१} २०३३ सालमा काठमाडौँ आएपछि उनको लेखनयात्रा विस्तारित भयो ।^{१०२}

प्रशासनिक सेवाका सिलसिलामा देशका विभिन्न ठाउँमा पुग्दा संगालेका तीता-मीठा अनुभवबाट बाबुराम लामिछानेका रचनाहरू प्रभावित छन् । उनले आफ्ना रचनाहरूमा समसामयिक युगमा देखिएका विकृति-विसङ्गति, राजनीतिक-प्रशासनिक अवस्था, एघार-बाह्र वर्ष लामो देशको अशान्ति, स्थानगत भिन्नतामा देखिएका मानिसका भिन्नतालाई आधार सामग्रीका रूपमा प्रयोग गरेका छन् ।

लामिछानेको स्पष्टा व्यक्तित्वमा कथाकार व्यक्तित्व नै प्रमुख देखिन्छ । सरल र स्पष्ट भाषाशैलीमा कथा लेख्ने लामिछाने आफ्ना कथा रचनामार्फत सम्पूर्ण पाठकहरूको मन जित्न सफल भएका छन् । २०३५ सालदेखि साहित्य क्षेत्रमा परिचित लामिछाने अभैँ जोश जाँगर र उत्साहका साथ साधनारत देखिन्छन् । यसरी बाबुराम लामिछानेको जीवनी व्यक्तित्व र साहित्य साधनाका बीचमा अन्त्योन्यास्रित सम्बन्ध रहेको पाइन्छ ।

९७ ऐजन ।

९८ ऐजन ।

९९ ऐजन ।

१०० ऐजन ।

१०१ ऐजन ।

१०२ ऐजन ।

तेस्रो परिच्छेद

बाबुराम लामिछानेको कथायात्रा

३.१ परिचय र चरण विभाजन

बाबुराम लामिछाने २०४१ सालको दीपिका पत्रिकामा प्रकाशित *कहाँ जाने ?* शीर्षक कथा लिएर समसामयिक नेपाली कथाका फाँटमा देखा परेका हुन् । २०४१ सालदेखि बाबुराम लामिछानेका कथाहरू प्रकाशित भइरहेका छन् । उनीद्वारा २०४१-२०५५ सालसम्म लेखिएका विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित भएका *कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, ठक्कर, हजुरआमा, हर्ष-क्षय, फुक्लेको दाँत, दुई शिखरको फेदीमा, स्थान, नियति, ठेडु, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा, माधुरी भाउजूको छोरो, दायित्वको सीमा, एउटा घरको कथा, विचयन, च्याखे, हतियार* शीर्षक बाईसवटा कथाहरूको कथासङ्ग्रह *हातभन्दा पर* (२०६०) साभ्ना प्रकाशनबाट प्रकाशित भएको छ । यिनका फुटकर कथाहरू *बाबरीको महक* (गरिमा, २०५६), *काँधको मान्छे* (अभिव्यक्ति, २०५६), *शङ्का* (साधना, २०५६), *प्रकोप* (गरिमा, २०५६), *जाडो र बत्तीको राप* (मधुपर्क, २०५६), *प्राप्ति* (मधुपर्क, २०५७), *सुनको थालको टकल* (गरिमा, २०५७), *महमा भुनभुनाएको माहुरी* (मधुपर्क, २०५८), *घाउ* (नेपाल, २०५९), *भावार्थ ओढेर* (गरिमा, २०५९), *अलमलको आगो* (अभिव्यक्ति, २०५९), *भय्याङ्गवृत्ति* (मधुपर्क, २०६०), *पाखाको* (नेपाल, २०६०), *सँभालेर जिउँदै ठीक्क* (सगर, २०६०), *नयाँ प्रारम्भ* (अभिव्यक्ति, २०६०), *प्रवञ्चना* (गरिमा, २०६०), *गजेन्द्रको गाडा* (समकालीन साहित्य, २०६०), *किनारामा* (रचना, २०६०), *भ्यालको कारोबार* (मधुपर्क, २०६१), *घाँडो* (नोबेल, २०६१), *घारघुर* (दायित्व, २०६१), *धूँवा* (समकालीन साहित्य, २०६१), *खलो* (मधुपर्क, २०६१), *पहाड* (गरिमा, २०६१), *त्यो उही ...* (गो.प., २०६१), *अग्नि* (रचना, २०६१), *काँचको टुक्रा*

(अभिव्यक्ति, २०६१), दन्तमतिमर्का तेल (नेपाल, २०६१), कस्तो मान्छे तपाईं ! (समकालीन साहित्य, २०६२), आत्मरति (अभिव्यक्ति, २०६२), बाह्रमासे फूल-काँडा (प्रहरी, २०६२), भण्डा ओढाएको शव (मिमिरे, २०६२), कोखिलामा च्यापेको बधाई (समय, २०६२), कसको हातमा कति खरानी (अभिव्यक्ति, २०६२), नेपाल कस्तो छ ? (नेपाल, २०६२), विशाखा (गरिमा, २०६३), एक टुक्रा वर्तमान (समय, २०६३) शनैः शनैः : (मधुपर्क, २०६३) मा प्रकाशित छन् । यसरी लामिछानेका एउटा कथासङ्ग्रहमा सङ्गृहीत बाईस र फुटकर रूपमा प्रकाशित उनन्चालीस गरी एकसठ्ठी वटा कथाहरू प्रकाशित छन् । यसबाहेक उनका केही लघुकथाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित भएको पाइन्छ ।

२०४१ सालदेखि हालसम्म आइपुग्दा बाबुराम लामिछानेले दुई दशकभन्दा लामो कथायात्रा पूरा गरेका छन् । यस समयावधिभित्र लेखिएका कथाहरूको अध्ययन गरी लामिछानेको कथायात्राको चरण विभाजन गर्न सकिन्छ । सामाजिक जीवनमा आउने विभिन्न उथलपुथलले कथाकारको मानसपटलमा प्रभाव पार्दछ र कथाकारको कथा लेखन प्रवृत्तिमा परिवर्तन ल्याउँदछ । कथाकारको कथा लेखनको प्रवृत्तिमा आएको परिवर्तन सँगै कथा लेखनयात्राले मोड लिन्छ । लेखनका क्रममा सबैतिर देखा पर्ने यो प्रवृत्ति कथाकार लामिछानेको कथायात्रामा पनि देखिन्छ । उनको साहित्यिक यात्राको प्रस्थानबिन्दु २०३५ सालदेखि हालसम्म मूलतः कथाकारिता नै सबैभन्दा उर्वर र शक्तिशाली साधना बन्न पुगेको छ । उनको हालसम्मको साहित्यिक लेखनमा गुण र परिमाण दुवै दृष्टिले कथाकारिताको नै वर्चस्व कायम भएको छ । त्यसैले उनको कथाकारितालाई दृष्टिगत गर्दै कथायात्रालाई दुई चरणमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

१) पहिलो चरण (२०४१ देखि २०५५सम्म)

२) दोस्रो चरण (२०५६ देखि हालसम्म)

३.१.१ पहिलो चरण (२०४१ देखि २०५५ सम्म)

२०४१ सालदेखि २०५५ सालसम्मको समयावधिलाई बाबुराम लामिछानेको कथायात्राको प्रथम चरण मानिएको छ । *कहाँ जाने ?* (२०४१) कथाबाट प्रारम्भ भएको उनको यो चरण हातभन्दा पर कथा सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत *दुई शिखरको फेदीमा* कथाको प्रकाशन २०५५ सम्म कायम रहन्छ । यस चरणमा फुटकर रूपमा प्रकाशित उन्नाइसवटा र हातभन्दा पर (२०६०) प्रकाशन गर्दा थप गरिएका तीन कथाहरू पनि यसै अवधिमा लेखिएकाले हातभन्दा पर सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत बाईसवटा कथाहरूलाई यसै चरण अन्तर्गत राखी अध्ययन गरिएको छ ।

कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, ठक्कर, हजुरआमा, हर्ष-क्षय, फुक्लेको दाँत, दुई शिखरको फेदीमा, स्थान, नियति, डेडु, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा, माधुरी भाउजूको छोरो, दायित्वको सीमा, एउटा घरको कथा, विचयन, च्याँखे, हतियार कथाहरू हातभन्दा पर कथा सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत छन् । यस अवधिमा यिनका चार वटा लघुकथा फुटकर रूपमा प्रकाशित भएका छन् । *त्याग* (गरिमा, २०४७), *दरिद्रता* (रचना, २०५१), *दौड -अभिव्यक्ति*, २०५२), *वञ्चना* (समाजदर्पण, २०५३) उनका यस चरणका प्रकाशित लघुकथा हुन् ।

बाबुराम लामिछानेको कथायात्राको पहिलो चरणमा देखिने मुख्य प्रवृत्ति भनेको ग्रामीण मध्यमवर्गीय समाजको यथार्थ चित्रण हो । यस चरणका कथामा राजनीतिका क्षेत्रमा देखिएका विकृति-विसङ्गितिलाई विषयवस्तु बनाइएको छ । प्रहरीद्वारा सर्वसाधारणमाथि हुने उत्पीडनलाई बल्छी कथामा देखाएका छन् । यो चरणका प्रायः धेरै कथाहरूमा ग्रामीण परिवेशको चित्रण गरेका छन् । कथामा परिवेश अनुकूलका सहभागीको प्रयोग गरेका छन् । समाजमा लैङ्गिक न्यायको अवस्था नभएको यथार्थ *कुँडिएको जिजीविषा, नियति, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक* कथाका माध्यमबाट देखाएका छन् ।

मध्यम वर्गीय नेपाली समाजभित्र नारीहरूले भोग्नुपरेका विभिन्न समस्या र बाध्यतालाई देखाउनु लामिछानेको अर्को प्रवृत्ति हो । विफल दाम्पत्यमा बाध्यतावस साहारा लिंग नारी दोषीको भागीदार बन्नुपर्ने स्थिति *कुँडिएको जिजीविषा* कथामा देखाएका छन् । वृद्धावस्थामा पुगेका कारण भौतिक वस्तुभन्दा तल्लो स्तरमा पुग्याएको यथार्थ *स्थान* कथामा देखाएका छन् । वैवाहिक बन्धनमा बाँधिएकै कारण आफ्ना सम्पूर्ण स्वतन्त्रताहरू गुमाउनु परेको यथार्थ *नियति, क्रम र चिया, रक्सी र कलब्रेक* आदि कथामा देखाएका छन् ।

पारिवारिक जीवनलाई आधार बनाएर सामाजिक र राष्ट्रिय अवस्थाको चित्रण गर्ने किसिमका कथा लेख्नु बाबुराम लामिछानेको यस चरणको अर्को प्रवृत्ति हो । यस चरणका *कहाँ जाने ?, हजुरआमा, हर्ष-क्षय, नियति, एउटा घरको कथा, विचयन, च्याँखे* आदि कथाको कथावस्तु यस किसिमले संयोजन गरेका छन् । आर्थिक विषयमा बाबुसँग कुरा नमिल्दा नयाँ पुस्ता यायावरीय यात्री बनेको यथार्थ *कहाँ जाने ?* शीर्षक कथामा रहेको छ । आयस्रोत कम भएको 'म' पात्रले अनमेल विवाह गरेपछि महत्त्वाकाङ्क्षी पत्नीका चाहनाहरू पूरा गर्न नसक्दा दिनहुँ कलहमा जीवन विताउनु परेको यथार्थ *हर्ष-क्षय* कथामा देखाएका छन् ।

मानिसको मनको मनोविश्लेषण गर्नु लामिछानेको यस चरणको अर्को कथागत प्रवृत्ति हो । यस चरणका धेरैजसो कथाहरूमा कुनै न कुनै रूपमा सहभागीको मनोविश्लेषण गरिएको छ । *कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?, सन्तपालको व्यथा, ठक्कर, हजुरआमा, हर्ष-क्षय, फुक्लेको दाँत, दुई शिखरको फेदीमा, नियति, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, माधुरी भाउजूको छोरो, विचयन, च्याँखे, हतियार* आदि यस किसिमका कथा हुन् । यी कथामा विचलित मानसिकताको चित्रण गरिएको छ ।

भाषाशैलीको समुचित प्रयोग बाबुराम लामिछानेको अर्को विशेषता हो । यस चरणका कथामा उनले सहागी अनुकूलको भाषाको प्रयोग गरेका छन् । तत्सम, आगन्तुक, ठेट नेपाली, अनुकरणात्मक, समस्त शब्दको प्रयोगले कथालाई

काव्यात्मक र रोचक बनाएको छ । छोटा-छोटा विचलनयुक्त वाक्यको प्रयोग, विभिन्न बिम्ब, प्रतीक, अलङ्कार अनुकरणात्मक शब्दको प्रयोगले कथालाई काव्यात्मक बनाएको छ । उनले यस चरणमा संवादात्मक र वर्णनात्मक भाषाशैलीको प्रयोग गरेका छन् ।

समग्रमा भन्दा बाबुराम लामिछानेले पहिलो चरणका कथामा मध्यमवर्गीय समाजको यथार्थ प्रस्तुति, पात्रमनको मनोविश्लेषण, पारिवारिक जीवनका आधारमा सामाजिक र राष्ट्रिय समस्याको पर्दा उघार्नु, पात्र अनुकूलको भाषाशैलीको प्रयोग गरी सामाजिक, आर्थिक राजनीतिक, प्रशासनिक आदि अवस्थाको यथार्थ चित्रण गरेका छन् ।

३.१.२ दोस्रो चरण (२०५६ देखि हालसम्म)

२०५६ देखि हालसम्मको अवधिलाई लामिछानेको कथा लेखनको दोस्रो चरण मानिएको छ । यस चरणमा उनका उनन्चालीस वटा कथाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् । यस चरणमा केही लघुकथा पनि विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् । यस चरणका कथाहरू बाबरीको महक (गरिमा, २०५६), काँचको मान्छे (अभिव्यक्ति, २०५६), शङ्गा (साधना, २०५६), प्रकोप (गरिमा, २०५६), जाडो र बत्तीको राप (मधुपर्क, २०५७), प्राप्ति (मधुपर्क, २०५७), सुनको थालको टलक (गरिमा, २०५७), महमा भुनभुनाएका माहुरी (मधुपर्क, २०५८), घाउ (नेपाल, २०४९), भावार्थ ओढेर (गरिमा, २०५९), अलमलको आगो (अभिव्यक्ति, २०५९), भ्याङ्गवृत्ति (मधुपर्क, २०६०), पाखाको (नेपाल, २०६०), सँभालेर जिउँदै ठीक्क (सगर, २०६०), नयाँ प्रारम्भ (अभिव्यक्ति, २०६०), प्रवञ्चना (गरिमा, २०६०), गजेन्द्रको गाडा (समकालीन साहित्य, २०६०), किनारामा (रचना, २०६०), भ्यालको कारोबार (मधुपर्क, २०६१), घाँडो (नोवेल, २०६१), घरघुर (दायित्व (२०६१), धूँवाँ (समकालीन साहित्य, २०६१), खलो (मधुपर्क, २०६१), पहाड (गरिमा, २०६१), त्यो उही ... (गो.प. २०६१), अग्नि (रचना, २०६१) काँचको टुक्रा (अभिव्यक्ति, २०६१), दन्तमतिमर्का तेल (नेपाल, २०६१), आत्मरति (अभिव्यक्ति, २०६२), बाह्रमासे फूल-काँडा (प्रहरी, २०६२), कस्तो मान्छे तपाईं ! (समकालीन साहित्य, २०६२), भण्डा ओढाएको शव (मिमिरे, २०६२), कोखिलमा च्यापेको बधाई (समय, २०६२) नेपाल कस्तो छ ? (नेपाल, २०६२), दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी (समय, २०६३), विशाखा (गरिमा, २०६३), एक टुक्रा वर्तमान (समय, २०६३), शनैःशनैः (मधुपर्क, २०६३) हुन् । यस चरणमा उनका समर्पण (नेपाल,

२०५९), एउटा त्यस्तो काकाकुल (नेपाल, २०५९), तीन खुट्टाले हिँडेरहेको मानिस (वगर, २०६१), तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनुहुन्छ ? (वगर, २०६१) प्रतिविम्ब (वगर, २०६१), रुने तरिका (वगर, २०६१), सम्भावना (वगर, २०६१), ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन ! (वगर, २०६१) लघुकथाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित भएका छन् ।

दोस्रो चरणमा पनि लामिछानेले धेरैजसो कथाहरू पहिलो चरणका प्रवृत्तिलाई अँगालेर लेखेका छन् । उनले दोस्रो चरणका कथामा हिमाली र तराईको परिवेशलाई पनि समेटेका छन् । देशको समग्र परिवेशलाई आफ्ना कथामा समेट्न सक्नु लामिछानेको यो चराणको थप विशेषता हो । यस चरणमा देशमा चलेको हिंसात्मक राजनीतिक द्वन्द्वलाई यथार्थ ढङ्गमा आफ्ना कथामा उतार्नु उनको अर्को प्रवृत्ति हो । यस चरणका कथामा उनले गरिबीका कारण देहशोषण गराउन बाध्य नारीको यथार्थ चित्रण गरेका छन् ।

बाबुराम लामिछानेले यस चरणका धेरै कथाहरूमा ग्रामीण परिवेशको चित्रण गरेका छन् । उनले कथामा परिवेश अनुकूलका सहभागीको सहभागिता सभागी र परिवेशसँग मिल्ने भाषाको प्रयोग गरेका छन् । बाबरीको महक, महमा भुनभुनाएका माहुरी, जाडो र बत्तीको राप, शङ्खा, गजेन्द्रको गाडा, किनारामा आदि कथामा ग्रामीण परिवेश र परिवेश अनुकूलका सहभागी र भाषाको प्रयोग गरी सामाजिक यथार्थलाई मार्मिक ढङ्गले प्रस्तुत गरेका छन् । यी कथाहरूमा भौगोलिक यथार्थ, सामाजिक जीवनका विविध पक्षहरू, नारी शोषण, दमन, ग्रामीण व्यक्तिको सोभोपना आदिको यथार्थ प्रस्तुति पाइन्छ ।

बाबुराम लामिछानेले यस चरणका कथाका माध्यमबाट देशमा चलेको हिंसात्मक द्वन्द्व र त्यसले सर्वसाधारण र राष्ट्रसेवक कर्मचारीमा पुऱ्याएको असर का बारेमा चित्रण गरेका छन् । काँधको मान्छे, घाउ, किनारामा, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी आदि त्यस किसिमका कथा हुन् । हिंसात्मक राजनैतिक द्वन्द्वका बेला कसरी एक भाइले अर्को भाइलाई सिध्याउन अगाडि बढेका थिए र त्यस क्रममा समन्वय गराउन खोज्ने बाबुआमा कसरी पीडित हुनुपरेको थियो भन्ने कुरा 'घाउ' कथामा देखाएका छन् । त्यस्तै द्वन्द्वका बेला अपहरणमा परेको राष्ट्रसेवक कर्मचारी अपहरण मुक्त हुँदा आफ्नो सम्पूर्ण स्वतन्त्रता गुमेको महसुस गरेको यथार्थ दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी कथामा देखाएका छन् । ग्रामीण भेगका सर्वसाधारण मानिसहरूले आन्तरिक द्वन्द्वका समयमा भोग्नु परेको पीडालाई किनारामा कथामा देखाएका छन् ।

गरिबीका कारण देहशोषण गराउन बाध्य नारीको यथार्थ चित्रण गर्नु लामिछानेको अर्को विशेषता हो । यस चरणका कथामा उनले गरिबीका कारण नारीहरू बाटोमा पसल थान्न बाध्य हुने र त्यहाँ उनीहरूको विविध किसिमले देहशोषित भएको यथार्थलाई बाबरीको महक, जाडो र बत्ती राप, भन्याङ्गवृत्ति, अग्नि आदि कथामा देखाएका छन् । जुन ग्रामीण र गरिव नेपाली समाजको वास्तविक यथार्थ हो ।

राजनीतिका क्षेत्रमा बढ्दै गएको विकृति-विसङ्गतिहरूलाई चित्रण गर्नु लामिछानेको अर्को प्रवृत्ति हो । यस चरणका अलमलको आगो, भन्याङ्गवृत्ति, धुँवा, भण्डा ओढाएको शव, कोखिलमा च्यापेको बघाई, कसको हातमा कति खरानी आदि कथामा उनले राजनीतिका क्षेत्रमा देखिएका विकृति र विसङ्गतिहरूलाई देखाएका छन् । जुन नेपाली राजनीति र अन्य क्षेत्रमा देखिएको वास्तविक यथार्थ हो ।

युवायुवतीमा हुने सहज प्रेमाकर्षणलाई देखाउनु लामिछानेको अर्को प्रवृत्ति हो । यस चरणका बाबरीको महक, भन्याङ्गवृत्ति, नयाँ प्रारम्भ, भ्यालको कारोबार, त्यो उही ..., काँचको टुक्रा, विशाखा, शनैःशनै कथामा कतै प्रत्यक्ष त कतै अप्रत्यक्ष रूपमा विपरीत लिङ्गीप्रतिको आकर्षण पाइन्छ । जुन मानिसको जैविक चाहना पनि हो । यी कथाका माध्यमबाट युवायुवतीमा हुने प्रेमाकर्षणलाई देखाई समाजको वास्तविक यथार्थ चित्रण गरेका छन् ।

मानिसमा बढ्दै गएको अमानवीय प्रवृत्तिलाई देखाउनु लामिछानेको अर्को प्रवृत्ति हो । उनले वर्तमान मानवमा मानवीय सेवा र सहयोगको भावनामा हास आई अर्कालाई पीडा दिई आफ्नो स्वार्थ सिद्धगर्ने भावनामा भएको विकासलाई बाबरीको महक,

काँधको मान्छे, प्रकोप, प्राप्ति, घाउ, भावार्थ ओढेर, भन्याङ्गवृत्ति, गजेन्द्रको गाडा, घाँडो, खलो, अग्नि, दन्तमतिमर्का तेल, आत्मरति, बाह्रमासे फूल-काँडा, भण्डा ओढाएको शव, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी आदि कथामा देखाएका छन् ।

लामिछानेले यस चरणमा धेरैजसो पहिलो चरणमाभन्दा लामो आयामका कथाहरू सिर्जना गरेका छन् । कथामा प्रयोग गरिएका तत्सम शब्दले कथालाई केही क्लिष्ट बनाए पनि त्यहाँ प्रयोग भएका प्रतीक, उखान-टुक्का, आलङ्कार साथै विचलित र क्रियाविहीन वाक्यले कथालाई सरल, सहज र रोचक बनाएका छन् । उनले कथामा परिवेश अनुकूलका पात्र र पात्र अनुकूलको भाषा प्रयोग गरेका छन् । उखान-टुक्का र प्रतीकहरूको व्यस्थित प्रयोगले कथावस्तुलाई रोचक बनाएको छ । समग्रमा हेर्दा लामिछानेका प्रथम चरणका कथा भन्दा दोस्रो चरणका कथा शैली-शिल्पका दृष्टिले व्यवस्थित छन् । यी कथामा अभिधार्थका साथै लक्ष्यार्थ र व्याङ्ग्यार्थ पनि भेट्न सकिन्छ ।

३.२ निष्कर्ष

बाबुराम लामिछाने आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक युगका कथाकार हुन् । २०४१ सालबाट कथा साहित्यमा सार्वजनिक भएका लामिछानेको कथायात्रालाई दुई चरणमा अध्ययन गरिन्छ । उनले सामाजिक, आर्थिक राजनैतिक विषयवस्तुलाई आधार बनाई कथा सिर्जना गरेका छन् । बाबुराम लामिछानेको प्रथम र दोस्रो चरणको मुख्य विशेषता भनेको समाजको यथार्थलाई आफ्ना कथामा उतार्नु हो । उनले आफ्ना दुवै चरणका कथामा व्यक्ति मनको मनोविश्लेषण गरेका छन् । राजनीतिक क्षेत्रमा देखिएका विकृति-विसङ्गतिको चित्रण गर्नु पनि उनको दुवै चरणको प्रवृत्ति हो । यसका साथै लामिछानेले पहिलो चरणमा भन्दा दोस्रो चरणमा मानिसका पीडालाई यथार्थ ढङ्गले चित्रण गर्न सफल भएका छन् । उनी दोस्रो चरणमा आएर नेपालको सम्पूर्ण भूगोललाई समेट्न सफल भएका छन् । हिमालदेखि तराईसम्मको परिवेश समेट्नु पनि उनको दोस्रो चरणको कथामा नेपालमा चलेको द्वन्द्व र त्यसले सर्वसाधारणदेखि कर्मचारीसम्म पारेको प्रभावलाई चित्रण गरेका छन् । प्रथम चरणमा भन्दा दोस्रो चरणमा लामिछानेको कथा लेखन बढी उत्तरआधुनिकतातिर ढल्केको छ । उनले धेरैजसो कथामा संवाद र मनोवादको शैली प्रयोग गरेका छन् ।

समग्रमा अध्ययन गर्दा बाबुराम लामिछाने समसामयिक नेपाली कथाधारालाई आत्मसात् गरी कथा लेख्ने कथाकार हुन् । उनले कथामा सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक अवस्थाको चित्रण गर्नुका साथै मनोविश्लेषणको प्रयोग गरेका छन् । उनका पहिलो चरणका कथाभन्दा दोस्रो चरणका कथामा शैली-शिल्पमा भिन्नता समाजको यथार्थ प्रस्तुतिमा भिन्नता, द्वन्द्वको यथार्थ चित्रण र कथा सिर्जनामा नयाँ शैलीलाई वरण गर्नु जस्ता भिन्नता पाइन्छन् ।

यनीहरूको परिचय तल दिइएको छ ।
नीहरूको परिचय तल दिइएको छ ।
ीहरूको परिचय तल दिइएको छ ।
हरूको परिचय तल दिइएको छ ।
रूको परिचय तल दिइएको छ ।
को परिचय तल दिइएको छ ।
े परिचय तल दिइएको छ ।
े परिचय तल दिइएको छ ।
परिचय तल दिइएको छ ।
परिचय तल दिइएको छ ।
रिचय तल दिइएको छ ।
रचय तल दिइएको छ ।
चय तल दिइएको छ ।
य तल दिइएको छ ।
तल दिइएको छ ।
तल दिइएको छ ।
ल दिइएको छ ।
दिइएको छ ।
दिइएको छ ।
दइएको छ ।
इएको छ ।
एको छ ।
को छ ।
े छ ।
े छ ।
छ ।
छ ।
छ ।
।
।

४.२ विभाजन
.२ विभाजन
२ विभाजन
विभाजन
विभाजन
वभाजन
भाजन
ाजन
जन
न

“संरचना वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना
“संरचना वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना विभिन्न
संरचना वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना विभिन्न
रचना वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना विभिन्न
चना वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना विभिन्न
ना वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना विभिन्न
। वा कृतिका बृहत एकाइको लघु एकाइहरूमा वितरणलाई विभाजन भनिन्छ । यस अन्तर्गत एउटा सिङ्गो संरचना विभिन्न

े समेत अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
े समेत अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
समेत अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
समेत अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
मेत अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
ेत अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
त अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
अध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
ध्ययन गरिन्छ ।”^{११५}
ययन गरिन्छ ।”^{११५}
यन गरिन्छ ।”^{११५}
न गरिन्छ ।”^{११५}
गरिन्छ ।”^{११५}
गरिन्छ ।”^{११५}
रिन्छ ।”^{११५}
रन्छ ।”^{११५}
न्छ ।”^{११५}
छ ।”^{११५}
।”^{११५}

-
- ११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।
११५ ऐजन ।

दुई अवस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
दुई अवस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
ई अवस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
अवस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
अवस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
अवस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
वस्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
स्थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
थाबाट हुन्छ ।”^{११७}
ाबाट हुन्छ ।”^{११७}
बाट हुन्छ ।”^{११७}
ाट हुन्छ ।”^{११७}
ट हुन्छ ।”^{११७}
हुन्छ ।”^{११७}
हुन्छ ।”^{११७}
न्छ ।”^{११७}
न्छ ।”^{११७}
छ ।”^{११७}
।”^{११७}
।”^{११७}

-
- ११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।
११७ ऐजन, पृ. २३६ ।

„जज्ञठ

जज्ञठ

४.३.१.१ चिनारी

.३.१.१ चिनारी

३.१.१ चिनारी

.१.१ चिनारी

१.१ चिनारी

.१ चिनारी

१ चिनारी

चिनारी

चिनारी

चनारी

नारी

ारी

री

ी

“कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई सम्भावित
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई सम्भावित
कृतिको प्रमुख सहभागी, स्थान घटना तथा समय आदिमध्ये कुनैको परिचय गराई सम्भावित

११७ ऐजन, पृ. २३६ ।

११७ ऐजन, पृ. २३६ ।

११७ ऐजन, पृ. २३६ ।

१) „सङ्घ

१) „सङ्घ

„सङ्घ

सङ्घ

४.३.३ अन्त्य भाग

.३.३ अन्त्य भाग

३.३ अन्त्य भाग

.३ अन्त्य भाग

३ अन्त्य भाग

अन्त्य भाग

अन्त्य भाग

न्त्य भाग

त्य भाग

य भाग

भाग

भाग

ाग

ग

कथानकको अन्तिम सङ्कटावस्था र चरमपछिको बाँकी अंशलाई अन्त्यभाग भनिन्छ । यो कृतिको मध्यपछि आउने समापनतिरको भाग हो । यसमा घटना वा घटना शृङ्खलाको निष्कर्ष, कार्यव्यापारको पूर्णता तथा अन्तिम परिणामको प्रस्तुति हुन्छ । वस्तुका सङ्गठनको अन्त्य भागमा पर्ने एकाइहरू सङ्घर्षद्वास र उपसंहार हुन् ।”^{१२३}

४.३.३.१ सङ्घर्षद्वास

कृतिमा छिन्नभिन्न भएर विस्तारित घटना र प्रसङ्गहरू एकत्रित हुने तथा द्वन्द्व शिथिल हुने अवस्थालाई सङ्घर्षद्वास भनिन्छ । यस अवस्थामा छिरलिएका

१२३ ऐजन ।

१२३ ऐजन ।

१२३ ऐजन ।

१२३ ऐजन ।

१२३ ऐजन ।

१२४ ऐजन ।

घटनाहरू एकीकृत हुँदै जान्छन् र सङ्घर्ष पनि समाप्त हुन्छ । यहींबाट सहभागीहरूका बीचको द्वन्द्वशिथिल हुनाका साथै कथानक पनि समापनतर्फ अभिमुख हुन्छ ।”^{१२५}

४.३.३.२ उपसंहार

“प्रस्तावित र विस्तारित समस्याको पूरै समाधान भई परिणाम वा फल प्राप्तिको अवस्थालाई उपसंहार वा समापन भनिन्छ । सङ्घर्षहासपछि, समापनका रूपमा आउने उपसंहारमा द्वन्द्वको समाप्ति, समस्याको समाधान, फल प्राप्तिका साथै समग्र कृतिकै निष्कर्ष प्रस्तुत गरिन्छ र यसैबाट कृतिको अन्त्य हुन्छ ।”^{१२६}

४.४ वस्तु

कृतिमा बाह्य प्रकाशनको सारभूत अंश वा सारतत्त्व तथा आन्तरिक सत्व वा गुदीलाई वस्तु भनिन्छ । यो जुनसुकै कृतिलाई अस्तित्व प्रदान गर्ने सर्वप्रमुख तत्त्व हो । वस्तु बिना कृतिको संरचना हुँदैन । यसअन्तर्गत विषय, सत्व, आधारतत्त्व र यथार्थ पर्दछन् । कृतिको विशेष र आवश्यक घटक मानिने वस्तु कृतिको प्रकृति अनुरूप फरक हुन्छ ।^{१२७} वस्तुको उपस्थिति कतिपय कृतिमा भाव वा विचारका रूपमा, कतिपयमा घटना, प्रसङ्ग वा कथानकका रूपमा तथा कतिपयमा कार्यव्यापार वा द्वन्द्वका रूपमा हुन्छ । यी जुनसुकै रूपमा भए पनि कृतिमा वस्तुको अनिवार्यता रहन्छ ।^{१२८}

वस्तुका रूपमा आख्यानात्मक कृतिको मुख्य घटक कथानक हो । कथानकले पूर्णता प्राप्त गर्नका लागि यसका भाग वा अङ्गहरू र तिनका विकासात्मक अवस्थाहरूको संयोजन हुनुपर्दछ र कथानकका भाग वा अङ्गहरू र तिनका विकासावस्थाको क्रम आदि, मध्य र अन्त्यका रूपमा रहन्छ ।”^{१२९} कृतिको

^{१२५} ऐजन, पृ. २३७ ।

^{१२६} ऐजन ।

^{१२७} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, **कविताको संरचनात्मक विश्लेषण**, (अप्रकाशित विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध, त्रि.वि., २०५८), पृ. २६४ ।

^{१२८} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, **डडेलो कथाको संरचनावादी विश्लेषण**, पूर्ववत् पृ. २३६ ।

^{१२९} ऐजन, पृ. २३६ ।

सङ्गठनभै वस्तुको सङ्गठनका सन्दर्भमा पनि आदि, मध्य र अन्त्य क्रमिक वा व्यतिक्रमिक रूपमा सङ्गठित हुन्छन् । वस्तुका सङ्गठनको सन्दर्भबाट आदिअन्तर्गत चिनारी र सङ्घर्षविकास मध्यअन्तर्गत अन्य सङ्कटावस्थाहरू र चरम तथा अन्त्य अन्तर्गत सङ्घर्षह्रास र उपसंहार पर्दछन् ।”^{१३०}

४.५ सहभागी र सहभागीता

सामान्यतया साहित्यिक सन्दर्भबाट हेर्दा साहित्यिक कृति वा सङ्गठनमा संलग्न वा प्रयुक्त व्यक्ति, पात्र वा चरित्रलाई सहभागी भनिन्छ । गैरसाहित्यिक सन्दर्भबाट हेर्दा चरित्रले व्यक्तित्व नैतिकतालाई पनि सङ्केत गर्दछ । सहभागी वा पात्रहरू मानवका अतिरिक्त अमानव, जनावर तथा निर्जीव वस्तुहरू पनि हुन सक्छन् । यस्ता गैरमानव वा मानवेत्तर वस्तुलाई लेखकले मानवीय व्यक्तित्वमा आरोपित गरी प्रस्तुत गर्दछ । यस दृष्टिबाट हेर्दा सहभागी मानव नै हुनुपर्छ भन्ने छैन, गैरमानव पनि हुन सक्छ ।”^{१३१}

कृति वा सङ्गठनमा प्रयुक्त व्यक्ति, पात्र वा चरित्रलाई सहभागी भनिन्छ । हरेक कृतिमा सहभागीहरूको सङ्ख्या घटीबढी भए पनि तिनको उपस्थिति चाँही अनिवार्य रहन्छ । सहभागीहरूको भूमिका कृतिमा वक्ता, श्रोता, प्रेषक-प्रापक, सम्बोधक-सम्बोधित आदि अनेक रूपमा रहन्छ ।^{१३२} सहभागीहरूको सहभागीतामा समयसमयमा परिवर्तन भइरहन्छ ।”^{१३३}

कृतिमा अनुकूल, प्रतिकूल, प्रमुख, सहायक, गौण गतिशील स्थिर, वर्गीय, व्यक्तिगत, नेपथ्य, मञ्च, बुद्ध, मुक्त आदि अनेक प्रकारका पात्रहरूको सहभागिता रहन्छ । कृतिको कथानक प्रमुख सहभागी वा नायकमा घटित घटनावलीबाट गतिशील भई उसकै चरित्र र भूमिकाद्वारा निर्धारित हुन्छ । यी विभिन्न खालका

^{१३०} ऐजन ।

^{१३१} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, कविताको संरचनात्मक विश्लेषण, पूर्ववत्, पृ. २२७-२८ ।

^{१३२} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, डडेलो कथाको संरचनावादी विश्लेषण, पूर्ववत्, २४१ ।

^{१३३} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, कविताको संरचनात्मक विश्लेषण, पूर्ववत्, पृ. ३०९ ।

चरित्रहरूका बीच हुने पारस्परिक सम्बन्ध तथा द्वन्द्वले कथानकलाई जीवन्त र सहभागीहरूलाई सक्रिय तुल्याउँछ।^{१३४}

४.६ परिवेश

“कृतिमा प्रयुक्त चरित्रहरूले कार्यव्यापार सम्पन्न गर्ने तथा घटना घटित हुने स्थान, समय र वातावरणलाई परिवेश भनिन्छ। यसलाई देश, काल, वातावरण, कार्यपीठिका, पृष्ठभूमि आदि पनि भन्ने गरिन्छ। घटना कहिले, कहाँ र कसरी घटित भयो भन्ने कुरालाई परिवेशले जनाउँछ।”^{१३५} “परिवेशले वस्तु र सहभागीलाई जीवन्त र गतिशिल तुल्याउने आधार प्रदान गर्छ।”^{१३६} आख्यानात्मक संरचना भएका कृतिको परिवेश विश्लेषण गर्दा स्थान समय र वातावरणको प्रयोग सामान्य र विशिष्ट कुन ढङ्गमा के-कसरी गरिएको छ भन्ने केलाइन्छ।^{१३७}

४.७ उद्देश्य

“कृतिमा अभिव्यक्त गर्न खोजिएको प्रयोजन नै उद्देश्य हो। हरेक विधाका साहित्यिक कृतिको सिर्जना उद्देश्यमूलक ढङ्गले गरिने हुँदा साहित्यसिर्जनाका पछाडि प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा कुनै न कुनै प्रकारको उद्देश्य अन्तर्निहित हुन्छ। निरुद्देश्य र निष्प्रयोजन कुनै पनि कृतिको रचना गरिएमा त्यो सार्थक नभई निरर्थक कार्य हुन्छ।”^{१३८} “यसरी निरुद्देश्य वा निष्प्रयोजन साहित्यको रचना नगरिने हुनाले साहित्यको कुनै पनि प्रमुख विधाको रचना निरुद्देश्य हुँदैन र त्यसमा कुनै न कुनै उद्देश्य अवश्यै हुन्छ।”^{१३९} साहित्य सिर्जनाका अनेक उद्देश्यहरूको चर्चा पाइए पनि मुख्यतया मनोरञ्जन, शिक्षा, आनन्द, लोककल्याण, यथार्थको प्रकटीकरण आदिलाई

^{१३४} ऐजन, पृ. २२८।

^{१३५} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, *डडेलो* कथाको संरचनावादी विश्लेषण, पूर्ववत्, पृ. २४३।

^{१३६} ऐजन।

^{१३७} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, *कविताको संरचनात्मक विश्लेषण*, पूर्ववत्, पृ. ३०९।

^{१३८} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, *डडेलो* कथाको संरचनावादी विश्लेषण, पूर्ववत्, पृ. २४४।

^{१३९} खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, *कविताको संरचनात्मक विश्लेषण*, पूर्ववत्, पृ. २३५।

कृतिलेखनको प्रमुख उद्देश्य मानिन्छ । कृति विश्लेषणका क्रममा यीमध्ये कुन उद्देश्यलाई के कसरी अभिव्यक्त गरिएको छ भन्ने कुरा निकर्यौल गरिन्छ ।”^{१४०}

४.८ दृष्टिबिन्दु

कृतिलाई पाठकसमक्ष उपस्थित गर्ने तरिका वा उपस्थापन पद्धतिलाई दृष्टिबिन्दु भनिन्छ । सामान्यतया हेराइको कोण वा परिप्रेक्ष्यलाई जनाउने दृष्टिबिन्दु कृतिको प्रस्तुतिकरणसँग सम्बद्ध हुन्छ । कृतिकारको स्थितिलाई बुझाउने दृष्टिबिन्दुले कृतिका सहभागी कार्यव्यापार, परिवेश, उद्देश्य आदिलाई पाठकसमक्ष पुऱ्याउने तरिकालाई पनि बुझाउँछ । यसले कृतिलाई ठोस आकृति वा संरचनागत पूर्णता प्रदान गर्न तथा कृतिको वस्तुलाई सम्प्रेषणीय र संवेदनशील तुल्याउन मदत पुऱ्याउँछ ।^{१४१}

“दृष्टिबिन्दु कृतिमा अन्तर्निहित विचारधारालाई पक्रने र बुझ्ने सरलतम विधि पनि हो । हरेक कृतिमा कुनै न कुनै रूपले विचारधारा सन्निहित हुन्छ । विचारधारा भन्नेले जीवनजगत् एवं त्यसका वास्तविकतासँग सम्बद्ध हुन्छ । रचनाकारले आफ्नो जीवन भोगाइको ढङ्ग वा तरिका एवं सोचाइको प्रकारको आधारमा जीवनगत र त्यसको वास्तविकतालाई अङ्गीकार गरी कृतिको रचना गर्ने हुँदा हरेक कृतिमा कुनै न कुनै विचारधाराको अभिव्यक्ति भएकै हुन्छ । यस्तो अभिव्यक्ति सामाख्याता (लेखक स्वयम्) वा अन्य सहभागिका माध्यमबाट गरिन्छ । कृतिमा अभिव्यक्त गरिने विचारधारा सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक, साँस्कृतिक, धार्मिक, दार्शनिक आदि हुन सक्छ । हरेक प्रकारको अभिव्यक्तिमा कुनै न कुनै रूपले विचारधारा आउने गर्दछ र कृतिमा विचारधाराको प्रस्तुति सहभागीको बौद्धिक र मानसिक क्षमताअनुसार गरिनुपर्छ नत्रभने त्यो निरर्थक हुन्छ ।”^{१४२} “कृति तृतीय वा प्रथम पुरुष दृष्टिबिन्दुमध्ये कुन दृष्टिबिन्दुमा रचिएको छ र त्यस कृतिका माध्यमबाट लेखकले के-कस्तो विचारधारा अगि सार्न खोजेको छ भन्ने कुराको

१४० ऐजन पृ. ३०९ ।

१४१ ऐजन पृ. २३७ ।

१४२ ऐजन, पृ. २३८ ।

विश्लेषण दृष्टिविन्दु अन्तर्गत गरिन्छ ।^{१४३} यस दृष्टिले हेर्दा रचनाकार एक विचारधारक र उसको रचना उसको विचारको अभिव्यक्ति हो भन्न सकिन्छ ।

“दृष्टिविन्दु तृतीय र प्रथम गरी मूलतः दुई प्रकारका हुन्छन् । यिनमा तृतीय पुरुष दृष्टिविन्दु सर्वज्ञ (हस्तक्षेपी र अहस्तक्षेपी), सीमित र वस्तुगत गरी तीन प्रकारको हुन्छ भने प्रथम पुरुष दृष्टिविन्दु केन्द्रीय र परिधीय गरी दुई प्रकारको हुन्छ ।”^{१४४}

४.९ भाषाशैलीय विन्यास

“सुव्यवस्थित ढङ्गले क्रमबद्ध रूपमा राख्ने कामलाई विन्यास भनिन्छ । सुहाउँदो रूपले मिलाएर व्यवस्थित गर्ने वा योजनाबद्ध रूपमा राख्ने तरिका पनि विन्यास हो । कृतिको संरचक घटकका सन्दर्भमा भाषा (सङ्केतक, सङ्केतिक) शैली अग्रभूमीकरण (विचलन, समानान्तरता), बिम्ब, प्रतीक, अलङ्कार आदिको व्यवस्थापनलाई भाषाशैलीय विन्यास भनिन्छ ।^{१४५} यसले साहित्यिक कृतिलाई विशिष्टता प्रदान गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ । कृतिमा यसको विन्यास लेखकपिच्छे फरक-फरक हुन्छ र यसलाई लेखकको निजी परिचायकका रूपमा समेत लिइन्छ ।

१४३ ऐजन, पृ. ३१० ।

१४४ ऐजन, पृ. २३९ ।

१४५ ऐजन, पृ. २४५ ।

पाँचौ परिच्छेद

बाबुराम लामिछानेका कथाको विश्लेषण

२०४१ सालमा दीपका पत्रिकामा *कहाँ जाने ?* शीर्षक कथा प्रकाशित गराएर औपचारिक रूपमा नेपाली कथा क्षेत्रमा प्रवेश गरेका बाबुराम लामिछानेका हालसम्म करिब पाँच दर्जन कथाहरू फुटकर रूपमा विभिन्न पत्रिकाहरूमा प्रकाशित भइसकेका छन् । उनका फुटकर रूपमा प्रकाशित बाइसवटा कथाहरूको सङ्ग्रह *हातभन्दा पर* (२०६०) साभा प्रकाशनबाट प्रकाशित भएको छ ।

बाबुराम लामिछानेद्वारा लिखित *हातभन्दा पर* कथा सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत साथै अन्य फुटकर रूपमा विभिन्न पत्रिकामा प्रकाशित कथाहरूको विश्लेषण यसै शोधपत्रको चौथो परिच्छेदमा निर्धारित प्रारूपका आधारमा गरिएको छ ।

५.१ हातभन्दा पर (२०६०) कथासङ्ग्रहको विश्लेषण

५.१.१ परिचय

हातभन्दा पर (२०६०) बाबुराम लामिछानेको हालसम्म प्रकाशित एकमात्र कथासङ्ग्रह हो । यो कथा सङ्ग्रह २०६० सालमा साभा प्रकाशन काठमाडौँबाट प्रकाशित यस कथासङ्ग्रहमा *कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, ठक्कर, हजुरआमा, हर्षर क्षय, फुक्लेको दाँत, दुई शिखरको फेदीमा, स्थान नियति, ठेडु, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा, माधुरी भाउजूको छोरो, दायित्वको सीमा, एउटा छरको कथा, विचयन, च्याँखे, हतियार गरी बाइसवटा कथाहरू समावेश भएका छन् । यस कथासङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरू चवालीस पङ्क्तिदेखि दुईसय आठ पङ्क्तिसम्म फैलिएका छन् ।*

५.१.२ विभाजन

विभाजनका दृष्टिले बाबुराम लामिछानेको हातभन्दा पर कथासङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरू चिह्नित र अचिह्नित दुवै रूपले विभिन्न भाग, प्रसङ्ग, अनुच्छेद, पङ्क्ति आदि अनेक एकाइहरूमा विभाजित छन् । यस सङ्ग्रहका कथाहरूमध्ये ठक्कर शीर्षकको कथामात्र प्रष्ट रूपमा गुणन चिह्न (×) को प्रयोगद्वारा दुई भागमा विभाजित छ । यस सङ्ग्रहमा रहेका बाँकी एक्काईसवटा कथाहरू कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, हजुरआमा, हर्ष-क्षय, फुक्लेको दाँत, दुई शिखरको फेदीमा, स्थान, नियति, ठेडु, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा, माधुरी भाउजूको छोरो, दायित्वको सीमा, एउटा घरको कथा, विचयन, च्याँखे, हतियार कथाहरू अचिह्नित रूपमा रहेकाले भट्ट हेर्दा अविभाजित जस्ता देखिन्छन् तर तिनीहरूको पनि प्रसङ्ग परिवर्तन (अनुच्छेद परिवर्तन), पङ्क्ति आदि विभिन्न एकाइहरूमा विभाजनको रेखा खुट्याउन सकिन्छ । यसरी बाबुराम लामिछानेका यस सङ्ग्रहका कथाहरू चिह्नित अचिह्नित दुवै रूपले विभाजित छन् ।

५.१.३ सङ्गठन

सङ्गठनका दृष्टिले हेर्दा बाबुराम लामिछानेको यस सङ्ग्रहका कथाहरू क्रमिक र व्यतिक्रमिक दुवै ढाँचामा प्रस्तुत भएका छन् । कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, ठक्कर, हर्ष-क्षय, दुई शिखरको फेदीमा, स्थान, ठेडु, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा, दायित्वको सीमा, एउटा घरको कथा, विचयन, च्याँखे, हतियार शीर्षकका कथाहरू आदि, मध्य र अन्त्यको क्रमिक ढाँचामा रहेका छन् भने हजुरआमा, फुक्लेको दाँत, क्रम, माधुरी भाउजूको छोरो शीर्षकका कथा व्यतिक्रमिक ढाँचामा रहेका छन् । मध्ययम आयामका यस सङ्ग्रहका प्रायः कथाहरूमा वर्णनात्मक ढङ्गले आदिमा परिवेश, सहभागी र घटना मध्ये कुनै एकको परिचय प्रस्तुत गरी सम्भावित समस्या र परिस्थितिलाई सङ्केत गरेर वस्तुको चिनारी गराईएको छ र सङ्घर्षविकासतर्फ अगाडि बढाइएको छ । मध्य भागमा अनेक सङ्कटावस्थाहरूसँगै कथानक विकसित

भएर गएको छ र यसले कथाका सहभागी तथा घटनालाई चरम मोडमा पुऱ्याएको छ । यसपछि कथानक समापनको बिन्दुतर्फ अभिमुख भएको छ । कथामा घटना वा द्वन्द्वात्मक परिस्थिति शिथिल हुँदै गएर सङ्घर्षह्रास र उपसंहारको स्थितिमा अन्त्य भएको पाइन्छ । यसरी उनका कथाहरू कृति र वस्तु दुवैको क्रमिक व्यतिक्रमिक सङ्गठनमा रहेको पाइन्छ ।

५.१.४ वस्तु

यस कथासङ्ग्रहमा सङ्गृहीत सम्पूर्ण कथाहरूको वस्तुलाई सङ्क्षिप्त रूपमा तल प्रस्तुत गरिन्छ :

शीर्षक	वस्तु
कुँडिएको जिजीविषा	दाम्पत्य जीवनको अन्यौल, गरिबी, उर्लदो यौवनावस्थाले पीडित भएकी 'म' पात्र आफ्नो कर्तव्य र जिम्मेवारीलाई बिसर्दै साहाराको खोजीमा परपुरुषसँग सम्बन्ध राख्दा परपुरुषले आफ्नो स्वार्थ पूरा गरी छाडिदिएपछि पूर्वपतिलाई भेट्न पुगेको घटना देखाइएको छ । पूर्वपतिले परिवारप्रति देखाएको मायाबाट प्रभावित भई आफ्ना पूर्वकार्यप्रति पश्चात्ताप गरेको यथार्थ चित्रण कथामा गरिएको छ ।
कहाँ जाने ?	रूपैयाँपैसाप्रतिको मोहमा साँघुरिदै गएको वर्तमान विश्वमा भावात्मक वस्तुको अवमूल्यन भई बाबु र छोरा बीचको नातामा पैसाले कटुता उत्पन्न गरेको महशुश गरी घर छाडेको दिनेश बसको यात्रा पूरा गरी बस ग्यारेजतर्फ फर्काउने बेलासम्म पनि कहाँ जाने ? भन्ने निक्यौलमा पुग्न सकेको छैन । रूपैयाँपैसाप्रति आकर्षित भई पारिवारिक विखण्डन र अन्यौलपूर्ण जीवन बिताउनु परेको यथार्थलाई कथामा चित्रण गरिएको छ ।

बल्छी	समाजमा शान्तिसुरक्षा प्रदान गर्न खटिएका प्रहरीले पालेको बोकोले प्रताडना दिँदा पनि सहँदै आएको इमानदार र निर्भिक दलबहादुर बोको चोरको आरोप अश्वीकार गर्दा चर्को यातना भोग्न बाध्य हुन्छ। यातना भोग्ने क्रममा कसैको सुभाबले घरको बोको दिई यातनामुक्त भएको दलबहादुर आफूलाई सुभाब दिने व्यक्ति प्रहरीको बल्छी त होइन भन्ने दुविधामा पर्छ। नागरिकको शान्ति-सुरक्षामा राज्यद्वारा खटिएका प्रहरीले गाउँका सोभा-साभा जनतालाई दिएको प्रातडनाले उत्पन्न उत्पीडनलाई यथार्थ ढङ्गले कथामा प्रस्तुत गरिएको छ।
सन्तपालको व्यथा	समाजमा दिन-प्रतिदिन बढ्दै गएका हत्या, हिंसा, लुटपात, आतङ्क जस्ता घटनाले सन्तपाल जस्तो निम्नस्तरको कर्मचारीले भोग्नु परेको सन्त्रस्त मानसिकताको विश्लेषण गरिएको छ। सोभा मानिसमा हुने दया, माया र वात्सल्य जस्ता गुणहरू वर्तमान समाजमा नमिल्ने उल्लेख गर्दै मानवीयता र नैतिकतालाई ख्याल गर्ने सोभासाभा, बालक, वृद्ध आदि हत्या, हिंसा, लुटपात आदि सन्त्रस्त अवस्थाको तातो कराहीमा तरकारी जस्तै पिल्सनु परेको वर्तमान यथार्थलाई कथामा चित्रण गरिएको छ।
ठक्कर	आफ्नो शारीरिक सुन्दरताका कारण घमण्ड जागृत भएर आएकी सरिका हृदयेशसँग नजिकिन खोज्दा उसले कुनैपनि प्रतिक्रिया नजनाएपछि र हृदयेश पढ्नका लागि बाहिर गएपछि नचाहँदै प्रपन्नसँग दाम्पत्य जीवनमा गाँसिएकी छ। हृदयेश आफ्नै कार्यालयमा कार्यालय प्रमुख भएर आएपछि हृदयेशप्रति पुनः मोहित भएकी सरिका हृदयेशले तपाईंमा पहिलेको जस्तो कान्ति, गर्वोन्नत र प्रफुल्ल अनुहार देखिँदैन भनेपछि आफूमा कुनै पनि गर्व गर्न लायक कुरा नभएको महशुस गरेको देखाइएको छ।

	<p>आफ्नो रूप र सौन्दर्यको पासोमा फसाउँछु भन्ने विचार लिएका युवतीहरू युवतीप्रतिको अनुराग नलिई आफ्नो जीवनलाई उच्च बनाउने बाटोमा लागेका युवकका तुलनामा कसरी पछि पर्छन् भन्ने यथार्थलाई कथामा प्रस्तुत गरिएको छ ।</p>
हजुरआमा	<p>आफ्नी आमाको भन्दा हजुरआमाको बढी माया पाएर हुर्किएको 'म' पात्र हजुरआमाको मृत्युपछि आमाले खाना खान दिँदा हजुरआमाले तयार गरे जस्तो पकवान्न नभएकाले त्यसले आफूलाई तृप्त पार्न नसकेकोमा हजुरआमाको अभाव खड्किएको घटनालाई मनोविश्लेषणात्मक ढङ्गले कथामा चित्रण गरिएको छ ।</p>
हर्ष-क्षय	<p>इमान्दार र नैतिकतालाई वरण गरी परिवार चलाउँदै आएको 'म' पात्र दुई विषयमा स्नातकोत्तर भएर पनि सुब्वभन्दा माथिल्लो पदमा जागिर पाउन नसक्दा माथिल्लो तहका कर्मचारी, समाज र पत्नीबाट प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष रूपमा पोखिएको प्रताडना खप्न विवश भइरहेको बेला लोकसेवा आयोगबाट अधिकृत स्तरमा नाम निस्केको खुसियाली परिवारका सदस्यलाई बाढ्न आतुर भएर घरमा पुग्दा श्रीमतीको ताण्डव नृत्यले अपमानबोध गर्न पुग्दछ । फरक विचार र भिन्न आर्थिक अवस्थाका स्त्री-पुरुष बीचको दाम्पत्य सम्बन्ध दैनिक असमझदारी, भै-भगडामा बित्ने साथै इमान्दार र नैतिकवान कर्मचारी अर्काको देखासिकीमा जीवन बिताउन खोज्ने पत्नीको नजरमा नामर्द, हुतिहारा, अजायबघरमा लगेर राख्ने खालका मानिस कहलिने समसामयिक यथार्थलाई कलात्मक ढङ्गले प्रस्तुत गरिएको छ ।</p>
फुक्लेको दाँत	<p>व्यक्तिगत स्वार्थका लागि छल र भ्रष्टाचार गर्न पछि नपर्ने बालकृष्ण जस्ता उच्च पदस्थ सरकारी कर्मचारी आफू सेवानिवृत्त भएपछि पनि वहालमा रहँदा आफूसामु नभुक्ने इमान्दार,</p>

	<p>कर्तव्यनिष्ठ जगन्नाथ जस्ता मध्यमस्तरका कर्मचारीको विचारबाट तर्सेर पत्रिका च्यात्ने, मिल्काउने जस्ता घृणित काम गर्ने यथार्थलाई कथामा चित्रण गर्नुका साथै भ्रष्ट र अनैतिक कार्यबाट उच्च पदस्थ र लखपति बन्न पुगेका बालकृष्ण जस्ता व्यक्ति भौतिकताको उचाइभन्दा मानवताको उचाइ नै ठूलो रहेछ भन्दै विगतका आफ्ना भ्रष्ट र अनैतिक कार्यबाट पिरोलिएर अस्थिर बन्न पुग्ने यथार्थलाई पनि देखाइएको छ ।</p>
<p>दुई शिखरको फेदीमा</p>	<p>शिक्षकमा नियुक्त भएपछि अपरिचित गाउँमा पुगेको 'म' पात्र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्य श्रीधरको घरमा बस्दै जाँदा घाइते र विरामी हुन पुगेको बेलामा श्रीधरकी छोरी कामनाले उसको सेवा शूश्रूषा गर्दा उनीहरू बीचमा समिप्यता बढ्न पुगी दीपशिखा र पुतलीको आलिङ्गन जस्तै उनीहरू बीचमा आलिङ्गन हुन गइसकेपछि एकदिन 'म' पात्रले कामनाको विवाह अर्कै मानिससँग हुने कुरा सुन्दा पनि सामाजिक मर्यादा तथा कर्तव्य र प्रेमका बीचमा परेर आफ्नो र कामनाबीचको निःस्वार्थ प्रेमलाई श्रीधरसामु राख्न नसकेको द्विविधात्मक अस्थिर अवस्थाको चित्रण यथार्थ ढङ्गमा गरिएको छ । उमेर पुगेका युवा-युवतीका बीचमा हुने लामो समिप्यताले पारिवारिक कृतज्ञताको उपकारलाई उछिन्दै आत्मीय प्रेमको उत्कर्षमा पुग्दा पनि सामाजिक कर्तव्य र प्रेमका बीचमा परी आफूहरूका बीचको आत्मीय सम्बन्ध बताउन नसक्ने सामाजिक यथार्थलाई कथामा चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>स्थान</p>	<p>भर्खर मित्रता कायम भएको मित्र विश्मणि विरामी भएको थाहा पाएपछि भेट्न गएको 'म' पात्र स्वास्थ्यको ख्याल नराखी रेफ्रिजेरेटरको स्याहार-संहारमा लागेको देखेपछि आमा बसेको कोठामा रेफ्रिजेरेटर राखी आमालाई पालीमा राखेको थाहा पाएपछि</p>

	<p>उप्रतिको सहानुभूति घट्न पुग्दछ । आफूलाई जन्म दिएर हुर्काएकी वृद्धावस्थाकी आमालाई भन्दा (रेफ्रिजेरेटर) भौतिक वस्तुप्रति देखाएको लालसाले उसमा मित्रप्रतिको मित्रताभावले स्थान पाउन नसक्ने अटाउन नसक्ने यथार्थलाई देखाइएको छ । आफूले खाई नखाई हुर्काएका छोराछोरीले वृद्ध आमाबाबुलाई भन्दा फ्रिजजस्ता भौतिक वस्तुलाई महत्त्व दिने वर्तमान नयाँपुस्ताको अमानवीय यथार्थलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।</p>
नियति	<p>अनमोल विवाहका कारण पतिघरको अत्याचार, प्रताडना र कुकृत्य लामो समयसम्म सहँदै आएकी कोपिला एकाएक पतिघरलाई लत्याउँदै माइतमा पुगी 'म' पात्रसँग आफ्नो नियती नै यस्तै व्यहोर्नुपर्ने भएकाले आत्मविश्वासलाई आत्मसात गरी एकलै बाँच्ने अठोट गर्दा 'म' पात्र उसको क्रान्तिकारी कदमलाई विना प्रतिक्रिया समर्थन गर्न पुगेको देखाइएको छ । अनमेल विवाहका कारण लामो समयसम्म पतिप्रेमको साटो प्रताडना र अत्याचार सहनुपर्दा नारीहरू आत्मविश्वासका साथ विद्रोह गरी स्वतन्त्रतापूर्वक जीवन बिताउन पछि पर्दैनन् भन्ने यथार्थलाई देखाइएको छ ।</p>
ढेडु	<p>ढेडु ताण्डवलाई विषयवस्तु बनाइएको यस कथामा ढेडुले मानववस्तीमा पसेपछि बगैँचा, गोठ, आँगन, घर चाहारेर चराका गुँड भत्काउने, सुकाएका लुगामाथि फोहोर गर्ने, बच्चालाई चिथोर्ने जस्ता कार्यले अत्यन्त असह्य बनाएपछि धपाउन पुगेको 'म' पात्र आफैँ ढेडु आतङ्कको सिकार बनी निरीह भएर फर्कनु परेको यथार्थको चित्रण कथामा गरिएको छ ।</p>
क्रम	<p>विशेषत : नेपालका ग्रामीण पहाडी क्षेत्रका नारीहरूको जन्मिने, हुर्किने, विवाह भएपछि उनीहरूको रूप र सौन्दर्यको वास्ता नगरी</p>

	<p>लाहुर पसेका पतिका कारणले समाजमा घोटिदा, पिसिदा, नङ्गा खियाउँदा समय नपुग्दै बूढीने र आफैले जन्माई कष्टसाथ हुर्काएका सन्तानद्वारा प्रताडित बन्नुपर्ने यथार्थको चित्रण दही बेच्ने केटी, मलबोक्ने सुन्दर युवती, गौरी फूपूको अवस्था उदाहरण दिएर कथामा गरिएको छ । समाजमा नारीहरू जननी भएर पनि आफ्नो सौन्दर्य, रूप र यौवनको उचित सम्मान पाउन नसकी आफ्नै सन्ततिद्वारा प्रताडित हुनुपर्ने घटना युगौंदेखि आजसम्म पनि प्रकारान्तरले चलिरहेको यथार्थलाई कथाले प्रस्तुत गरेको छ ।</p>
<p>चिया, रक्सी र कलब्रेक</p>	<p>कुलतमा लागि आर्थिक अवस्था लथालिङ्ग बनाउन पुगेको टीकाराम चिया पसल गर्ने क्रममा जलजलासँग दाम्पत्य जीवनमा गाँसिएपछि जलजलाकै सस्तो मुस्कानका कारण उसको अवस्था सुध्रिएको तर त्यही सस्तो मुस्कानमा परेर चिया, रक्सी र तासका साथै जलजलाको सौन्दर्यापन गर्न आउने गाउँलेहरू आफ्नो कर्तव्य र जिम्मेवारीलाई बिसेर नसामा लडिएको विषयलाई कथावस्तु बनाउँदै ग्रामीण समाजका राजनीतिक कार्यकर्ता, कर्मचारी, शिक्षक, समाजसेवी, लाहुरेपुत्र आदिको वास्तविक अवस्थाको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>हातभन्दा पर</p>	<p>सुन्दर युवती देखेपछि विभिन्न बाहनामा उनीहरूसँग सामीप्य कायम गरी अन्ततः माया, सुन्दरताको सुन्दर उपयोग गरी सुन्दर मानव संसारको रचना गर्ने प्रस्ताव राख्न पछि नपर्ने अहिलेका युवकको यथार्थ चित्रण कथामा गरिएको छ । साथै युवकको आग्रहमा चमेनागृहसम्म गई खाजा खान पछि नपर्ने सुन्दर युवतीहरू आफ्नो चातुर्यपूर्ण बुद्धिको उपयोग गरी युवकको प्रस्तावलाई हाँसोमा उडाउँदै टाढिएको यथार्थलाई पनि देखाइएको छ ।</p>

<p>भीडमा हराउँदै गएको योद्धा</p>	<p>आफ्नो घर र परिवारलाई भन्दा पार्टी र राजनीतिलाई मुख्य मानेर बन्देजको अवस्थामा लामो समयसम्म भूमिगत र जेल सजाय भोगी प्रजातन्त्रका निमित्त लामो समयदेखि समर्पित रहेका मित्रमणिजस्ता निष्ठावान र निश्चार्थ नेताहरू प्रजातन्त्रको प्राप्तिपश्चात पार्टीमा प्रवेश गरेका नवप्रवेशीहरूको भीडमा हराउँदै अवसरहरूबाट बञ्चित हुनुपरेको विवशता यस कथामा देखाइएको छ, साथै समसाययिक नेपाली राजनीतिमा देखिएका विकृति, विसङ्गति र मूल्यहीनतालाई कथामा यथार्थ ढङ्गमा चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>माधुरी भाजूको छोरो</p>	<p>एक वृद्ध महिलाले आग्रह गरेपछि आफ्नो सरकारी गाडीमा राखी घरसम्म पुऱ्याइदिने क्रममा वृद्धले आफ्नो छोरो पनि यस्तै सरकारी गाडीमा चढेर हिड्ने हाकिम भएको कुरा बताएपछि अति जिज्ञाशु बन्न पुगेको 'म' पात्र आफू नै वृद्धाको गाडी चढेर हिड्ने छोरो भएको थाहा पाएपछि आफूलाई मणि नचिनेर लत्याउदै हिड्ने व्यक्तिका रूपमा महसुस गरी पश्चाताप गर्न पुगेको गरेको यथार्थ कथामा प्रस्तुत गरिएको छ ।</p>
<p>दायित्वको सीमा</p>	<p>प्राकृतिक प्रकोपका कारण ठूलो जनधनको क्षति भएपछि समाचार सङ्कलन गर्न गएको 'म' पात्र क्षतिग्रस्त क्षेत्रको मानिहरू गरिवीका कारण मानवीय उद्दार भन्दा अर्थलाभ हुने सामग्रीहरू सङ्कलन गर्न व्यस्त रहेका र 'म' पात्रको अनुरोध र सक्रियतामा अस्पताल पुऱ्याइएकी बेहोस महिला होसमा आएको खबरले उनीहरूमा मलीनता आएको साथै घाइते महिलालाई उपचारका लागि काठमाडौँ लानुपर्ने भएपछि रकम सङ्कलन गर्न खोज्दा मानवीय भावहीन मानिसहरू एकै छिनमा बाहिरिएपछि एकिलन पुगेको 'म' पात्र स्वयम्लाई धिक्काउँदै बाहिरिएको घटनालाई</p>

	<p>प्रस्तुत गरिएको छ । वर्तमान समसामयिक समाजका मानिसहरूमा गरिबीका कारण मानवीय भावमा ह्रास भई स्वार्थी भावमा वृद्धि भएको यथार्थ कथामा प्रस्तुत गरिएको छ ।</p>
<p>एउटा घरको कथा</p>	<p>देवीलाल र हेमकलाको युगल जोडीले स्थान र समयको वास्ता नगरी गर्ने युगल क्रीडाले बचेखुचेका मूल्य-मान्यताहरूलाई भत्काउन पुगेको छ । परिवारका अन्य सदस्यहरू पनि कहाँ राम्रो र मीठो पाइन्छ भनी खोजी हिँड्दा, कसैले वास्ता नराख्दा एकदिन सबै जना केही रकम हात पार्न सकिने प्रालेभनमा घर बेची पाटीमा बस्ने सहमतिमा पुगेको घटनालाई देखाइएको छ ।</p>
<p>विचयन</p>	<p>परिवारका सदस्यहरू कसैको वास्ता नगरी एक अर्कालाई आरोप लगाउने, सकेसम्म आफ्नो स्वार्थ पूर्ति गर्ने, गाँसमाथि गाँस खाँदा पनि साना कमजोर सदस्यका लागि कुनै वास्ता नगर्दा भविष्यको आशाका केन्द्रका रूपमा रहेका साना बालबालिका पददलित अवस्थामा पुगेको र सुन्दरता र आशाको केन्द्रलाई 'म' पात्रले मुक्तिका लागि लिएर हिँडेको घटना कथावस्तुका रूपमा प्रस्तुत भएको छ । यस कथामा व्यङ्गात्मक रूपमा नेपालको राजनीतिमा देखिएको गाँसमाथि गाँस खान खोज्ने आहारिसे प्रवृत्तिका कारण सोभ्रा सीधा मानिसहरू भोकभोकै मर्नु पर्ने अवस्थामा पुगेको र देशको सुन्दरता, सुन्दरता अहारिसे प्रवृत्ति भएका मानिसको पैतलामुनि थिचिएको अवस्थामा निस्वार्थी जनता स्वतन्त्रता र सुन्दरता जोगाउन बाटो खोज्दै हिँडेको घटना चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>च्याँखे</p>	<p>चारपुस्ते संयुक्त परिवारमा रहेका सदस्यहरूमध्ये साना बालबालिका बाहेक अरुसँग धेरै-थोरै पैसा भए पनि अबोध शिशु विमारी हुँदा एकले अर्काको भर गर्दागर्दै बच्चाको ज्यान गएको कारुणिक स्थितिको चित्रण कथामा गरिएको छ । यसमा एकातिर</p>

	<p>पारिवारिक समस्यालाई च्याँखे थापेर वृद्धाको पैसा भार्न खोज्नाले अबोध बालिकाको ज्यान गएको विषय प्रस्तुत गरिएको छ भने अर्कोतिर अबोध बालिका बिमारले ग्रस्त हुँदा पनि एक पैसा ननिकाल्ने तर चौरासी र तीर्थब्रत गरेर पुण्य कमाउन खोज्ने एकासी वर्षे वृद्धाको स्वार्थी र अमानवीय चरित्रको पनि नाङ्गो यथार्थ प्रस्तुत गर्दै संयुक्त परिवारमा हुने एक अर्काप्रति आश राख्ने प्रवृत्तिले अबोध बालिकाको मृत्यु हुन गएको कारुणिक अवस्था चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>हतियार</p>	<p>नवविवाहिता पत्नीलाई लिएर सहरको कोठामा एकआपसको मधुर प्रेममा लीन भएको 'म' पात्र पत्नीको आग्रहमा पत्नीको मन जित्न ब्लाउज सिउन लेडिज टेलर्समा पुग्दा त्याहाँ भेटिएकी निख्खर, चुलबुले, हिस्स परेकी कोरली केटीको हाउभाउले प्रभावित भई पत्नीबाट प्राप्त हुने मादकतालाई पराजित गरेको र त्यस पछिका दिनमा त्यस कोरलीलाई भेट्न नपाएपछि उसलाई त्यस क्षणको सम्झना नै हतियार जस्तो भएर घोचिरहेको यथार्थ मनोविश्लेषणत्मक ढङ्गले चित्रण गरिएको छ ।</p>

यसरी हातभन्दा पर कथासङ्ग्रहका कथाहरूको अध्ययन गर्दा यिनीहरूको मुख्य स्रोत सामाजिक यथार्थ रहेको देखिन्छ । समाजमा हुने गरिबी, अशिक्षा, अनमेल विवाह, भावनात्मक भिन्नता, मायाप्रेम, बिछोड, नारीशोषण, प्रहरी प्रशासनको ज्याजती, बहदो अमानवीय व्यवहार, भ्रष्ट कर्मचारीका नजरमा नैतिकवान कर्मचारीले भोग्नुपर्ने पीडा, समाजमा बहदो देखासिकीका कारण अस्वस्थ बन्दैगएको पारिवारिक अवस्था आदिलाई नै कथाको रूप दिइएको छ । यस कथासङ्ग्रहका दुई शिखरको फेदीमा, हातभन्दा पर र हतियार कथाहरू प्रेम विषयसँग सम्बन्धित छन् । यी कथाहरू मध्ये दुई शिखरको फेदीमा शीर्षक कथामा प्रेम र सामाजिक कर्तव्यका बीचमा परेको स्कुलशिक्षकको द्विविधात्मक अवस्था, हातभन्दा पर कथामा युवतीको सुन्दरतामा लठ्ठ परेको युवकको मनस्थिति चित्रण

र हतियार कथामा पत्नी जतिसुकै सुन्दर भएपनि लेडिज टेलर्समा भेटिएकी केटीको मुस्कान र हावामा खाएको चुम्बनको हतियारले सधैं घाइते भइरहेको पुरुषको व्यथालाई देखाइएको छ । (यी कथाहरूमा यौनेच्छा र सामाजिक मर्यादाको द्वन्द्वमा परेका युवा-युवतीहरू जतिसुकै भुटभुटिए पनि अन्ततः अनुशासन मै बस्न बाध्य भएको घटनालाई देखाइएको छ ।) यस सङ्ग्रहमा रहेका कुँडिएको जिजीविषा कथामा यौवनावस्थामा दाम्पत्य जीवन असहज हुँदा पुरुष वर्गबाट खानु परेको हण्डर, ठक्कर कथामा रूपको घमण्ड गर्दा गिर्न गएको स्तर, स्थान कथामा भौतिक वस्तुप्रतिको मोहले गुम्न पुगेको मित्र सहानुभूति, नियती कथामा वैचारिक सोचको विविधताका कारण हुन पुगेको सम्बन्धविच्छेद, क्रम कथामा आर्थिक विपन्नताका कारण लोग्ने विदेश गएपछि बिताउनु परेको निरर्थक जीवन आदिलाई देखाइएको छ । यस सङ्ग्रहका कथाहरूमध्ये बल्ली कथामा प्रहरी प्रशासनको उत्पीडन, सन्तपालको व्यथा मा समसामयिक भय, त्रास र आतङ्क, हर्ष-क्षय र फुक्लेको दाँत मा भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्रको प्रस्तुति चिया, रक्सी र कलब्रेक एउटा घरको कथा, दायित्वको सीमा, च्याँखे, विचयन कथाहरूमा क्रमशः गरिबी र दुर्व्यसनले बिग्रिएको नेपाली ग्रामीण समाज, द्वन्द्वरत राष्ट्रिय परिवारका सदस्यको मूर्खता, बहदो स्वार्थी र अमानवीय भावनाको विकासले छायाँमा परेको मानवीय भावना, आ-आफ्नो निहित स्वार्थले हुन पुगेको अबोध बालिकाको अन्त्य र कलहग्रस्त भाइबन्धुको दयनीय तस्वीरलाई प्रस्तुत गरिएको छ । त्यस्तै यस सङ्ग्रहमा रहेको कहाँ जाने ? कथामा पुस्तागत द्वन्द्वको चित्रण, ठेडु, कथामा बाँदरले मानव समुदायमा मच्चाएको आतङ्क, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा मा समसामयिक नेपाली राजनीतिमा देखिएको मूल्यहीनता, विसङ्गति र विकृतिलाई देखाइएको छ । यस सङ्ग्रहमा रहेको हजुरआमा कथामा पितामहीको अविस्मरणीया वात्सल्यको सम्झना, माधुरी भाउजूको छोरो मा एक सन्तानहीन प्रौढाको आफूले चिनेको फुच्चे बालक प्रशासक बनेको देख्दा समयक्रममा पोखिने मातृत्वभावलाई देखाइएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरूमा अतीत र वर्तमानका सामाजिक यथार्थ घटनाहरूलाई विषयवस्तु बनाइएको हुनाले केही कथाहरू व्यतिक्रमिक र धेरै

कथाहरू क्रमिक रहेका छन् । क्रमिक र व्यक्तिमिक जे भए पनि कथाहरूको सङ्गठन भने सुगठित नै रहेको पाइन्छ ।

५.१.५ सहभागी र सहभागिता

बाबुराम लामिछानेको यस सङ्ग्रहका कथाहरूमा विभिन्न प्रकारमा सहभागीहरूको सहभागिता रहेको छ । समसामयिक युगका यथार्थ घटनाहरूलाई आधार बनाएर लेखिएका यी कथाहरूका सहभासगीले कुनै न कुनै रूपमा समसामयिक यथार्थको प्रस्तुती गरेका छन् । कथामा आएका कतिपय सहभागीहरू आफूलाई नैतिकवान र चरित्रवान बनाउँदा सुरक्षा निकाय, साथीभाइ, समाज र पत्नीबाट समेत तिरस्कृत र पीडित हुनु परेको छ । कुनै सहभागी पैसालाई महत्त्व नदिँदा घर नै छाडेर विरक्तिनु परेको छ । यस्तै कुनै सहभागी मित्रले आमालाई भन्दा भौतिक वस्तुलाई महत्त्व दिएको देख्दा मित्रता नै त्याग्ने निर्णय गर्नुपरेको छ । यस सङ्ग्रहका केही कथाहरूका सहभागी क्षणीक आनन्दमा बहकिँदा पछि पछुताउँदै जीवन बिताउनु परेको छ । केही कथाका सहभागीहरू आफ्नो कर्तव्यप्रति सजग नभई भोग विलासमा लाग्दा परिवार र घर नै दुर्घटित हुने अवस्थामा पुगेको देखाइएको छ ।

यस सङ्ग्रहका धेरै कथाहरू मध्यमवर्गीय पारिवारिक परिवेशमा आधारित रहेकाले प्रायः कथाहरूमा शिक्षित, अर्धशिक्षित सहभागीको प्रयोग गरिएको छ । *कहाँ जाने ?* शीर्षक कथाको सहभागी उमेश धनलाई महत्त्व नदिँदा परिवारबाट छुट्टिनु परेको छ । *बल्छी* शीर्षक कथाको सहभागी दलबहादुर इमान्दार कर्मठ र सत् भएका कारणले सरकारी सुरक्षा निकायको पीडा भोग्नु परेको छ । *सन्तपालको व्यथा* शीर्षक कथाको सहभागी सन्तपाल समाजमा बढ्दो हत्या, हिँसा, अशान्तिका कारण मानसिक रूपमा अस्वस्थ भएको छ । *ठक्कर* कथाकी सहभागी सरिका क्षणिक आनन्दको निर्णय लिँदा पछि पश्चाताप गर्दै जीवन बिताउन बाध्य भएकी छ । *हजुरआमा* शीर्षक कथाको सहभागी 'म' हजुरआमाको निधनपछि आमाबाट हजुरआमाको जस्तो माया, ममता र स्नेह नपाउँदा कहिल्यै पूर्ण नहने चोट भोग्न बाध्य भएको छ । *हर्ष-क्षय* शीर्षक कथाको 'म' पात्र नैतिकवान, कर्तव्यनिष्ठ बन्दा

समाज, सहपाठी र पत्नीबाट समेत अपहेलित बन्नु परेको छ । ठक्कर कथाको हृदयेश, हर्ष-क्षय को म, फुक्लेको दाँत, को जगन्नाथ भीडमा हराउँदै गएको योद्धा को मित्रमणि, दायित्वको सीमा कथाको 'म' विचयन को 'म' आदि सहभागी इमान्दार, कर्तव्यनिष्ठ र नैतिकवान भएकै कारण विभिन्न समस्याबाट पीडित हुनु परेको छ । दुई शिखरको फेदीमा शीर्षक कथाका सहभागी 'म' र 'कामना' सामाजिक मर्यादाको कारण आफूहरू बीचको पवित्र प्रेमलाई अभिव्यक्त गर्न नसकी तड्पिनु परेको छ । स्थान कथाको 'म' पात्र मित्र विश्वमणिको भौतिक वस्तुप्रतिको मोह देखि आफ्नो छिटो घुलमिल हुने बानीलाई नै धिक्कार्न पुगेका छन् । नियति कथाकी सहभागी कमला यातनाका कारण दाम्पत्य जीवन नै त्यागेर विरक्तिन बाध्य भएको देखाइएको छ । ठेडु शीर्षक कथाको 'म' पात्र ठेडु आतङ्कबाट प्रताडित हुन पुगेको छ । क्रम शीर्षक कथाका दही बेच्ने केटी, मल बोक्ने युवती, गौरी फुपू आदि आफ्ना इच्छा र आकांक्षालाई खुम्च्याएर अर्काका निम्ति बाँच्न बाध्य भएको देखाइएको छ । चिया, रक्सी र कलब्रेक शीर्षक कथाका टङ्कनाथ, लीलाधर, जयलाल, धनप्रसाद, शिरकोटे, अरुण थापा जस्ता पुरुष सहभागी दुर्व्यसनबाट ग्रसीत भएका छन् भने एकमात्र नारी सहभागी जलजला आर्थिक विपन्नताका कारण सस्तो मुस्कानलाई बेचेर बाँच्न बाध्य हुनुपरेको देखाइएको छ । हातभन्दा पर कथाका सहभागी युवती र युवक समसामयिक समाजका वैयक्तिक पात्र हुन् । यस सङ्ग्रहका कथाको दिनेश, दलबहादुर, सन्तपाल, हृदयेश, हजुरआमा, जगन्नाथ, श्रीधर, युवती, गौरीफुपू, मित्रमणि, माधुरी भाउज्यू जस्ता सत् र दयालु सहभागीको सहभागिता रहेको छ । त्यस्तै गरी नीलबहादुर, बाबु, ठानेदार, सम्भ्रान्त र लुटेरा, सारिका, पत्नी, बालकृष्ण, विश्वमणि, लोग्ने, ठेडु, टङ्कनाथ, लीलाधर, जयलाल, धनप्रसाद, शिरकोटे, अरुण थापा, प्रेम गुरुङ, युवक र युवती, अवसरवादी नेताहरू, गाउँलेहरू, परिवारका सदस्यहरू जस्ता असत् र प्रतिकूल सहभागीको पनि सहभागिता रहेको छ । उनका कथामा प्रमुख-सहायक-गौण, अनुकूल-प्रतिकूल, स्थिर-गतिशील, बद्ध-मुक्त, मञ्चीय-नेपथ्य सबै किसिमका सहभागीहरूको सहभागिता रहेको पाइन्छ । उनले वर्गीय सहभागीमा मध्यम वर्गलाई विशेष महत्त्वका साथ प्रस्तुत गरेका छन् । साथै कथाका धेरैजसो सहभागीहरू बद्ध नै रहेका छन् ।

हातभन्दा पर कथा सङ्ग्रहका सहभागीहरूको नामाङ्कन समसामयिक परिवेश अनुरूप गरिएको पाइन्छ । सङ्ग्रहका धेरैजसो कथाहरूमा मध्यमवर्गीय ग्रामीण परिवेशको झलक दिने पात्रनाम र सरल, सहज, व्यवस्थित भाषाको प्रयोगले गर्दा सरल बन्नका साथै समसामयिक समाजको यथार्थ परिवेशगत सहभागीको छनौट, नामाङ्कन, शिष्ट, सभ्य भाषा प्रयोग आदि लामिछानेका कथामा पाइने प्रयोगगत विशेषता हुन् ।

समग्रमा भन्दा कथामा सहभागीहरूको सहभागिता केही प्रत्यक्ष र केही परोक्ष पद्धतिबाट सरल, सहज र स्वाभाविक ढङ्गमा गरिएको छ ।

५.१.६ परिवेश

बाबुराम लामिछानेको यस कथासङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरूमध्ये धेरै कथाहरूमा परिवेशलाई जनाउने स्थानसूचक सङ्केत स्पष्टतः उल्लेख हुनुका साथै धेरैजसो कथामा समय र वातावरणसूचक तथ्याङ्कहरूको उल्लेख पाइन्छ । यस सङ्ग्रहका धेरैजसो कथाहरू ग्रामीण परिवेशको चित्रण पाइन्छ भने केहीमा सहरी परिवेशको चित्रण पाइन्छ । केही कथाहरूमा स्थानसूचक सङ्केत उल्लेख भएको पाइदैन ।

यस सङ्ग्रहका कुँडिएको जिजीविषा, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, दुई शिखरको फेदीमा, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, माधुरी भाउजूको छोरो, दायित्वको सीमा कथाको परिवेश गाउँ नै रहेको छ । यी कथामा प्रयुक्त सहभागीहरू तिनीहरूले प्रयोग गर्ने भाषा, कथामा उत्पन्न समस्याहरू सबैले समसामयिक गाउँले परिवेशलाई नै देखाएका छन् । यस सङ्ग्रहका कथाहरूमध्ये धेरैमा एकदिन भन्दा लामो समयलाई समेटेको पाइन्छ । त्यसैले कथाहरूमा निश्चित र प्रष्ट समयको उल्लेख गरिएको देखिदैन । सामान्य समयको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

यस सङ्ग्रहका ठक्कर, हर्ष-क्षय, फुक्लेको दाँत, स्थान, हातभन्दा पर, हतियार कथाको परिवेश सहर रहेको छ । यी कथामा प्रयुक्त सहभागीहरू, तिनीहरूले प्रयोग

गरेको भाषा कथामा उत्पन्न समस्याहरू सबैले समसामयिक सहरी समाजलाई नै देखाएका छन् ।

यस सङ्ग्रहका कथाहरूमध्ये *हर्ष-क्षय*, *फुक्लेको दाँत*, *स्थान*, *हातभन्दा पर* शीर्षक कथाले आधा दिन, साँझको बेला, दिउँसोको केही समय परिवेश ओगटेका छन् भने *हतियार* कथाले एक दिनभन्दा बढी परिवेशलाई समेटेको अनुमान गर्न सकिन्छ । यी कथाहरूमा प्रष्ट रूपमा समयको उल्लेख नभई सामान्य समयको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

यस सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत *ठक्कर*, *हजुरआमा*, *नियति*, *ढेडु*, *भीडमा हराउँदै गएको योद्धा*, *एउटा घरको कथा*, *विचयन*, *च्याँखे* कथाको परिवेश ग्रामीण र सहरी नभई अस्पष्ट किसिमको रहेको छ । यसमा रहेको *ठक्कर* कथामा क्याम्पस र कार्यालय स्थानीय परिवेशका रूपमा आएका छन् भने साँझ, बिहान र दिउँसो समय परिवेशका रूपमा आएको छ । *हजुरआमा* कथामा ममतामयी हजुरआमाको देहावसानको वियोगले 'म' पात्रमा आएको मानसिक र कारुणिक स्थिति घटना परिवेशका रूपमा आएको छ । कथामा साँझको खाना खाँदाको र त्यसपछिको समय प्रयोग भएको छ । *नियति* कथामा नारीले भोग्नुपर्ने पीडा व्यथा र त्यसै पीडाव्यथाका कारण नारीले रोज्नु परेको वैकल्पिक बाटो घटना परिवेशका रूपमा प्रयोग भएको छ ।

यस सङ्ग्रहका अधिकांश कथाहरूको वातावरण विविध कारणले दुःखद बन्न पुगेको छ । धेरैजसो कथाका प्रमुख सहायक, गौण सहभागीमध्ये कुनै एक कुनै न कुनै समस्याबाट पीडित देखिन्छन् । गरिबी र एकलोपनको सहयोगी खोज्दा यौन शोषणको शिकार हुनुपर्ने बाध्यता, सुरक्षाकर्मीबाट बिनाकारण उत्पीडन भोग्नुपर्ने अवस्था, दिन-प्रतिदिन अशान्त र सन्त्रस्त बनेको समाजमा स्कुले बालकहरू बिनाकारण मृत्युवरण गर्नुपरेको अवस्था, आफ्नो सौन्दर्यको घमण्डले पछि परी पछुताउनु परेको अवस्था, मित्रले आफ्नी आमा-लाई भन्दा सुविधाका सामग्रीलाई महत्त्व दिएपछि, मित्रता तोड्ने निर्णय लिनुपरेको

अवस्था, इमान्दार र निडर कर्मचारीको लिखित भावबाट मानसिक रूपमा असन्तुलित बन्न पुगेको अवस्था, सामाजिक मर्यादाका अगाडि आदर्श प्रेम अभिव्यक्त गर्न नसकेको अवस्था, अनमेल विवाहका कारण विद्रोह गर्दा एकल जीवन विताउनु परेको अवस्था, आफ्नो यौवनावस्था, इच्छा र चाहनालाई तिलाञ्जली दिँदै हुर्काएका सन्तानबाट अपहेलित हुनु परेको अवस्था, परिवारका सबै सदस्य आफ्नै स्वार्थका लागि एकले अर्काको मुख ताक्दा अबोध, निर्दोष बालिकाले जीवन गुमाउनु परेको कारुणिक अवस्था आदि जस्ता परिवेश पनि कथामा पाइन्छ । यसरी हेर्दा यस सङ्ग्रहका धेरै कथामा सुखद र उज्यालो परिवेशभन्दा अँध्यारो र निरास परिवेश नै बढी आएको पाइन्छ । सङ्ग्रहका *कुँडिएको जिजीविषा, कहाँ जाने ?*, *बल्ल्ही*, *सन्तपालको व्यथा*, *हजुरआमा*, *हर्ष-क्षय*, *फुक्लेको दाँत*, *दुई शिखरको फेदीमा*, *स्थान नियति*, *ठेडु*, *क्रम*, *चिया*, *रक्सी र कलब्रेक*, *भीडमा हराउँदै गएको योद्धा*, *दायित्वको सीमा* शीर्षक कथाका सहभागीहरूको दुःखद वा निरास मनस्थितिको चित्रण गरिएको छ । *सन्तपालको व्यथा*, *च्याँखे* शीर्षक कथामा बालकको हत्या र बालिकाको मृत्यु भएको कारुणिक परिवेश प्रस्तुत गरिएको छ । त्यस्तै सङ्ग्रहमा रहेका *ठक्कर*, *हातभन्दा पर*, *माधुरी भाउजूको छोरो*, *एउटा घरको कथा* शीर्षक कथाहरूमा क्रमशः आफ्नो सुन्दरताको अहमतामा यौवनावस्थामा विचार नपुऱ्याउँदा पछि पश्चाताप गरेको, युवतीको सुन्दरतामा मोहित भएर पछि लाग्ने समसामयिक सहरिया युवक अन्ततः बिना प्राप्ति फर्कनु परेको परिवेश चित्रण गरिएको छ । *माधुरी भाउजूको छोरो* सुखपूर्ण र उज्यालो क्षणमा अन्त्य भएको कथा हो भने *एउटा घरको कथा* र *विचयन* मा घरका जिम्मेवार सदस्यहरू आफ्नो कर्तव्यप्रति सजग नबनी व्यक्तिगत स्वार्थमा भुल्दा घरको अस्तित्व नै सङ्कटमा परेको अँध्यारो र दुःखद परिवेश चित्रण गरिएको छ । *हतियार* शीर्षक कथामा नवविवाहिता पत्नी भन्दा बाहिरकी युवती राम्री देख्दा त्यसले मानसिक रूपमा ल्याएको निरास परिवेशको चित्रण गरिएको छ ।

समग्रमा भन्दा हातभन्दा पर कथासङ्ग्रहका कथामा सहरिया, ग्रामीण, दुःखद, सुखद सबै परिवेशको चित्रण सहज, सरल र स्वाभाविक ढङ्गले भएको छ ।

५.१.७ उद्देश्य

बाबुराम लामिछानेको यस सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरू उद्देश्यमूलक ढङ्गबाट सिर्जना गरिएका छन् । खासगरी समसामयिक मध्यमवर्गीय नेपाली समाजको यथार्थ प्रकटीकरण गर्नु यिनका कथाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । प्रत्येक मानिस सुन्दर संसार र खुसी भएर बाँच्ने कल्पना गर्छ तर परिस्थिति यसको विपरीत भइदिन्छ । पतिको अनुपस्थितिमा आफ्नो मार्गमा विचलन ल्याउने पत्नीहरू आफूले विगतमा गरेका गल्ती कमजोरीहरू फेरि नदोहोरियुन भन्दै पश्चाताप गरेको घटनालाई यथार्थपरक ढङ्गले देखाउँदै त्यसप्रति सचेत गराउने उद्देश्य *कुँडिएको जिजीविषा* कथामा रहेको छ । समसामयिक समाजमा मानिसमाथि पैसाले अधिपत्य जमाउँदै गएको र मानिस पैसाको दास बन्दै गएको वर्तमान अवस्थामा शिक्षित र सचेत युवावर्गले भावनात्मक प्रेम र मानवीय भावनालाई आत्मसात गर्नुपर्दछ भन्ने सन्देश दिनु *कहाँ जाने ?* शीर्षक कथाको उद्देश्य रहेको छ । सुरक्षा निकायका सुरक्षाकर्मीको दुष्कार्यले सामाजिक क्षेत्रमा बढ्दै गएको चरम अराजक अवस्थाका कारण सोभा जनताहरू पीडित हुँदै जानुपरेको यथार्थ प्रकटीकरण गर्नु *बल्छी* कथाको उद्देश्य रहेको छ । वर्तमान समसामयिक भयग्रस्त र अशान्त समाजमा वृद्ध, बालबालिका, महिला तथा सोभा-साभा मानिसले भोग्नुपरेको अवस्था र त्यसले पुऱ्याएको मानसिक पीडालाई देखाउने उद्देश्य *सन्तपालको व्यथा* कथाको रहेको छ । जीवनको उद्देश्य भनेको क्षणिक मनोरञ्जन होइन भन्दै क्षणिक मनोरञ्जनका लागि मात्र जीवन हो भनी अगाडि बढ्दा पछि ठक्कर खानुपरेको घटनालाई विषयवस्तु बनाउँदै त्यसप्रति बेलैमा सचेत बन्न सन्देश छर्ने उद्देश्य *ठक्कर* कथाले राखेको छ । वात्सल्यविहीन हुन पुगेको पात्रको वियोगी मनस्थितिको उतार चढाबलाई प्रस्तुत गर्दै जन्मदिने आमाभन्दा स्नेह र पालनपोषण गर्ने हजुरआमाको अभाव बढी हुने यथार्थ प्रस्तुत गर्नु *हजुरआमा* कथाको उद्देश्य रहेको छ । भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्रले गर्दा देश खोक्रो बन्दै गईरहेको तथ्यलाई अभिव्यक्त गर्नु, भ्रष्टाचारका कारण नवधनाढ्य बन्न पुगेका प्रशासकहरूलाई इज्जतका साथ हेर्ने समाजको दृष्टिकोणप्रति आक्रोश व्यक्त गर्नु र भौतिक रवाफलाई आदर्श ठान्ने आम पत्नीहरूले आफ्नो इमान्दार र नैतिकवान

पतिलाई तिरस्कार गर्ने जस्ता तीता यथार्थप्रति व्यङ्ग्य प्रहार गर्नु *हर्ष-क्षय* कथाको उद्देश्य रहेको छ । भ्रष्टाचार र भौतिक सुख-सुविधा लामो समयसम्म टिक्न सक्दैन भन्ने यथार्थ देखाउनु *फुक्लेको दाँत* कथाको उद्देश्य रहेको छ । सामाजिक आदर्शका अगाडि स्वच्छन्द प्रेम छायायामा पर्छ भन्ने देखाउँदै अनुशासन र कर्तव्यबोध गराउनु *दुई शिखरको फेदीमा* शीर्षक कथाको उद्देश्य रहेको छ । वर्तमान समसामयिक समाजमा मानवीय सम्बन्धभन्दा भौतिक वस्तुहरूप्रतिको मोह बढ्दै गएको देखाउँदै भौतिक वस्तुप्रतिको मोहमा अन्धो बन्ने मानिसहरू मित्रबाट टाढिनु पर्छ भन्दै मनको सरसफाइमा लाग्न सन्देश दिनु *स्थान* कथाको उद्देश्य रहेको छ । समाजका कुप्रवृत्ति र कुसंस्कारको चित्रण गरी त्यस्तो प्रवृत्तिको अन्त्य गर्न उत्पीडित नारीहरूलाई जागरुक भएर अगाडि बढ्न उत्प्रेरणा दिनु *नियति* कथाको उद्देश्य रहेको छ । बर्बर र हिंस्रक बन्दै गइरहेको वर्तमान मानव समाजमा अन्यायका विरुद्ध आवाज उठाउनेहरू उल्टै अत्याचारीका रुखा प्रहारबाट मर्माहत बन्नु परेको यथार्थलाई देखाउँदै तिनीहरूका विरुद्ध गोलबन्द भएर आवाज उठाउनु पर्दछ भन्ने सन्देश दिनु *ढेडु* कथाको उद्देश्य रहेको छ । ग्रामीण सामाजिक नारीहरूले भोग्नु परेका दुःख-कष्टहरूको चित्रण गर्नु, नारी सुन्दरताको महत्त्वलाई नबुझ्ने भोगको वस्तुमात्र सम्झने नेपाली पुरुषहरूलाई व्यङ्ग्य प्रहार गर्नुका साथै आफूलाई बिसेर सम्पूर्ण रूपमा परिवारमा समर्पित नारीहरूप्रति श्रद्धाभाव प्रकट गर्नु *क्रम* कथाको उद्देश्य रहेको छ । नेपाली समाजमा युगौंदेखि जरा गाडेर आएको पुरुषको लापरवाह, दुर्व्यसन, मनोमानी, मानसिक दक्षता र कर्तव्यहीनताप्रति गहिरो व्यङ्ग्य प्रहार गर्दै विशेषतः नारीप्रति सहानुभूति प्रकट गर्नु *चिया, रक्सी र कलब्रेक* कथाको उद्देश्य रहेको छ । समसामयिक युवायुवतीको अव्यक्त प्रणय प्रसङ्गको चित्रण गर्दै सामान्य सोचभन्दा पर प्रेम र आत्मिक स्नेह रहेको हुन्छ भन्ने सन्देश दिनु *हातभन्दा पर* कथाको उद्देश्य रहेको छ । समसामयिक नेपाली राजनीतिमा देखिएका विसङ्गितिलाई देखाउँदै भ्रष्ट र अवसरवादी चैते नेता पदासीन हुने र इमान्दार, निष्ठावान्, अनुशासित नेताहरू अवसरबाट बञ्चित हुने जस्तो फोहोरी अवस्थाको चित्रण गर्दै त्यसमा सुधार ल्याउन सन्देश दिनु *भीडमा हराउँदै गएको योद्धा* कथाको उद्देश्य हो । पुत्रहीन

ग्रामीण नारीमा रहेको निश्छल वात्सल्य प्रेमको चित्रण गर्दै पुत्रहीन भएपनि उनीहरूमा प्रगाढ वात्सल्य प्रेम हुन्छ भन्ने सन्देश दिनु *माधुरी भाउजूको छोरो* कथाको उद्देश्य रहेको छ । आपस-आपसमा हत्या, हिंसा, युद्ध, अविश्वासमा जकडिई कसले बढी सुविधा भोग गर्ने भन्ने प्रतिस्पर्धामा लागेर आफ्नो घरलाई पैसाको लोभमा विक्री गरी पाटीवास बस्नखोज्ने नेपालीहरूको दुर्बुद्धिलाई सचेत गराउनु *एउटा घरको कथा* को उद्देश्य रहेको छ । विशेषतः नेपाली राजनीतिका क्षेत्रमा विकसित सत्ता लोलुपताले उत्पन्न धोका, विश्वासघात युद्ध र द्वन्द्वले गर्दा सच्चा मानवता टुहुरिन पुगेको चिन्ता व्यक्त गर्नु *विचयन* कथाको उद्देश्य रहेको छ । अभिभावकले स्वार्थका लागि अबोध बालबालिकालाई प्रायोग गर्नु हुँदैन भन्दै एक आपसमा सहयोग, विश्वास, मेलमिलाप नभएका कारण त्यसको मार अबोध बालबालिकाले खेप्नु पर्ने यथार्थ चित्रण गर्दै त्यसबारे चेतना फैलाउनु *च्याँखे* कथाको उद्देश्य रहेको छ । आफ्नी पत्नीलाई असाध्यै माया गर्ने पुरुष पनि अन्य सुन्दर युवती देखेपछि प्रभावित भई प्राप्त गर्ने चाहना राख्दछन् भन्ने देखाउँदै अन्य सुन्दर युवतीको खोजीले मानसिक तनाव मात्र दिने भएकाले अनुशासनमा बसेर सामाजिक मर्यादाभिन्न बाँच्नु नै आदर्श जीवन हो भन्ने सन्देश दिनु *हतियार* कथाको उद्देश्य हो ।

समग्रमा भन्दा समसामयिक नेपाली समाजमा विद्यमान अनमेल विवाहका कारण असफल बन्न पुगेको दाम्पत्य जीवन, उपल्लो पदमा रहेका र सुरक्षाकर्मीको शोषण र दमन, पुस्तागत द्वन्द्व, भौतिक वस्तुप्रतिको मोह, समाजमा बढ्दै गएको अशान्ति, भय, त्रास र आतङ्कका कारण बालबालिका र सोभ्रा साभ्रा मानिसले भोग्नु परेका समस्या, राजनीतिक क्षेत्रमा देखिएका विकृति-विसङ्गति, पुरुष विभिन्न विकृति-विसङ्गति र मोजमा लीन हुँदा महिलाले भोग्नुपर्ने पीडा आदिलाई यथार्थ अभिव्यक्ति दिनु लामिछानेको हातभन्दा पर सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाको उद्देश्य रहेको पाइन्छ ।

५.१.८ दृष्टिबिन्दु

बाबुराम लामिछानेको हातभन्दा पर कथासङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाहरूमा प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग पाइन्छ । प्रथम पुरुष दृष्टिबिन्दु पनि केन्द्रीय र परिधीय गरी दुई प्रकारका र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दु सर्वदर्शी र सीमित गरी दुई किसिमका प्रयोग भएका छन् । यसका *कुँडिएको जिजीविषा, हजुरआमा, हर्ष-क्षय, दुई शिखरको फेदीमा, स्थान, ठेडु, हातभन्दा पर, माधुरी भाउजूको छोरो, दायित्वको सीमा, विचयन, हतियार* शीर्षकका कथामा 'म' पात्रको केन्द्रीयतामा रही कथा प्रस्तुत गरिएको हुनाले प्रथम पुरुष केन्द्रीय दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । यिनका *बल्छी, नियति र क्रम* शीर्षकका कथामा मुख्य पात्र अर्कै रही 'म' पात्रले मुख्यपात्रलाई प्रस्तुत गरेको हुनाले प्रथम पुरुष परिधीय दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । यस्तै यस सङ्ग्रहका *फुक्लेको दाँत, चिया, रक्सी र कलब्रेक, च्याँखे* शीर्षक कथामा कथाकारले सबै पात्रका भावना, प्रतिक्रिया र विचार प्रस्तुत गरेको हुनाले तृतीय पुरुष सर्वदर्शी दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । यसैगरी यस सङ्ग्रहका *कहाँ जाने ?, सन्तपालको व्यथा, भीडमा हराउँदै गएको योद्धा* शीर्षकका कथामा प्रमुख पात्रको मानसिक संसारको प्रस्तुति कथाकारले गरेको हुनाले तृतीय पुरुष सीमित दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ ।

दृष्टिबिन्दुकै माध्यमबाट लेखकीय विचारधारा पनि प्रस्तुत गरिन्छ । कथाकार बाबुराम लामिछानेले समसामयिक समाजमा रहेका विकृति-विसङ्गति, लैङ्गिक असमानता, पुस्तागत द्वन्द्व आदिलाई यस सङ्ग्रहका कथाहरूमा वर्णनात्मक ढङ्गले प्रस्तुत गरेका छन् । यसरी यस कथासङ्ग्रहमा कतै कथाकार स्वयम् भोक्ता भएर कतै कथाकार समाख्याता भएर, कतै कथाकार सहभागीहरूको सर्वदर्शी भएर, कतै कथाकार सहभागीको आत्म विश्लेषक भएर समसामयिक समाजका विविध पक्षहरूलाई प्रस्तुत गर्ने काम गरेका छन् ।

५.१.९ भाषाशैलीय विन्यास

बाबुराम लामिछानेको हातभन्दा पर कथासङ्ग्रहका कथाहरूमा सरल, सहज, काव्यात्मक भाषाशैलीको प्रयोग गरिएको छ । उनका कथामा तत्सम, आगन्तुक र ठेट नेपाली शब्दको प्रयोग गरिएको छ । विशेषतः मध्यम वर्गीय ग्रामीण र सहरी परिवेशमा लेखिएका यस सङ्ग्रहका कथाहरू विम्ब, प्रतीक, अलङ्कार, उखान-टुक्का का साथै अनुकरणात्मक शब्दको पनि प्रयोग गरिएको छ । विशेषतः वर्णनात्मक शैलीमा लेखिएका यी कथाहरू छोटो-छोटो वाक्यहरूमा संरचित छन् ।

यस सङ्ग्रहका अधिकांश कथाहरूमा धेरैजसो पूर्ण वाक्यको प्रयोग गरिए तापनि कुनै कुनै कथाहरूमा क्रियाविहीन विचलनयुक्त वाक्यको प्रयोग गरिएको छ । जस्तै : “भिन्नबाट कोपर्ने यी भोक प्यासहरूलाई यी इच्छा, आकाङ्क्षा र चाहनाहरूलाई कहाँबाट टिपेर कुन सामर्थ्यले कसरी यिनको चित्त बुझाउँ म” (*कुँडिएको जिजीविषा*, पृ. १) “कुरालाई बङ्ग्याइ टेढ्याई तिललाई पहाड बनाउन तमिसिएका थिए मानिसहरू ।” (*कुँडिएको जिजीविषा*, पृ. ३) यसरी मलाई घायल पारिसकेपछि भित्र जानुअघि सङ्घारबाट मलाई पुलुक्क हेर्दै ओभेल भयो त्यो आकृति । (*दुई शिखरको फेदीमा*, पृ. ४३) बत्ती निभेपछि अँध्यारोमा अलमलिएको पुतलीभैँ भएँ ‘म’ । (*दुई शिखरको फेदीमा*, पृ. ४३) वसन्तको कुनै कुञ्जबाट निस्केजस्तो श्रुतिमधुर उनको बोलीले मलाई भस्कायो र अलि सजग हुँदै जोडिएका आफ्ना हातहरू यथास्थानमा भाँदै लगें मैले । लगाम लगाउँदा लगाउँदै पनि मेरो मुखबाट अनायासै फुत्क्यो - “साँच्चै ... सुन्दर, अतीव सुन्दस ... हुनुहुन्छ तपाईं ।” (हातभन्दा पर - पृ. ६९) आदि ।

बाबुराम लामिछानेले संस्कृत भाषा साहित्यमा उत्तरमध्यमासम्मको अध्ययन गरेका हुनाले यस सङ्ग्रहका कथाहरूमा तत्सम शब्दहरूको पनि प्रयोग पाइन्छ । जस्तै : गर्वोन्नत, मुग्ध, कञ्चनकाया, अभीष्ट, दर्प, लावण्य (ठक्कर), अक्षयपात्र, स्नेहभाजन, शुभ्र, परिधान, स्नेहाशीर्वाद (*हजुरआमा*) आदि । उनका कथामा ठेट नेपाली शब्दहरूको पनि प्रयोग पाइन्छ । जस्तै : भ्रमन्तु, जगल्ट्याउनु, भ्रगडालु, छड्कनु, (*सन्तपालको व्यथा*) मूला, छुसी, चड्कन, हुरहुराउनु, औडाहा,

छास्नु (ठक्कर) आदि । कथाकार लामिछानेले यस सङ्ग्रहका कथामा अनुकरणात्मक शब्दहरू पनि प्रयोग गरेका छन् । जस्तै : जुमुराउनु, भ्रमभ्रम, चर्, स्वाँट्ठ, चुरूपचुरूप, टिल्ल, टुलुटुलु, फिरफिर (बल्छी), भवाम्म, टम्म, लल्याडलुलुड, च्वाक्क, ट्याप्प (हतियार) आदि । त्यस्तै यस सङ्ग्रहका कतिपय कथाहरूमा उखान-टुक्काहरूको प्रयोग भएको छ । जीवन-डुङ्गा खियाउनु, सियोमा उनिएको फूल बन्नु, बेलीबिस्तार लाउनु, ओभेल पर्नु, मन छाम्नु (सन्तपालनको व्यथा), “ओइलाएको सागजस्तो हुनु”, “नाङ्गो आङ्गमा सर्प राखिदिएभैँ हुनु” (क्रम), चकचके बाँदरका चाक्ला डाम, हृदय चुँडिनु, कसिङ्गर फालेभैँ फाल्नु, आँखा वर्षनु, दैवले चुँडेर लानु (हजुरआमा) आदि । केही कथामा शिक्षित पात्रहरूको प्रयोग भएकाले अङ्ग्रेजी शब्दहरूको पनि प्रयोग पाइन्छ । जस्तै : किक, पेग (फुक्लेको दाँत) टाइफाइड, सि.डिओ., इञ्जिनियर (दुई शिखरको फेदीमा) आदि । कथामा यस्ता शब्दहरू प्रयोग गरिए पनि भाषिक सम्प्रेषणमा कुनै असर परेको छैन ।

भाषाशैलीका दृष्टिले यस सङ्ग्रहभित्रका कथाहरूमा ठेट नेपाली शब्द, तत्सम, तदभव, आगन्तुक शब्दका साथै प्रायः सबैजसो कथाहरूमा अलङ्कारमय, बिम्बात्मक, प्रतीकात्मक, व्यङ्ग्यात्मक भाषाशैलीको प्रयोग पाइन्छ । त्यसैगरी उखानटुक्का र अनुकरणात्मक शब्दहरूको प्रयोगले भाषिक सम्प्रेषणलाई रोचक बनाएको छ । समग्रमा भन्दा हातभन्दा पर (२०६०) कथासङ्ग्रहको कथाहरूको भाषाशैली क्लिष्ट नभई सरल, सहज, बोधगम्य पाइन्छ । सङ्ग्रहका कथाहरूमा छोटो वाक्यको प्रयोग धेरै भएका कारण पनि कथाहरू बोधगम्य बन्न सकेका छन् ।

बाबुराम लामिछाने आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक धारा अन्तर्गत चालीसको दशकको आरम्भमा देखा परेका कथाकार हुन् । उनको एकमात्र प्रकाशित कथासङ्ग्रह हातभन्दा पर (२०६०) मा बाईसवटा कथाहरू सङ्गृहीत छन् । यस सङ्ग्रहका कथामा वर्तमान जनजीवनमा व्याप्त सन्त्रास, विकृति-विसङ्गति, भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्र, गरिबी र दुर्व्यसनग्रस्त नेपाली समाज, प्रहरी प्रशासनको उत्पीडन, असफल प्रेम, भौतिक वस्तुप्रतिको मोह, वात्सल्य, मानवीय मूल्यहीनता, घात-प्रतिघात, प्रेम र अनुशासनको द्वन्द्व, नारीले भोगनुपर्ने नियति, विफल दाम्पत्यले

नारीलाई बनाउने बाध्यताजस्ता विषयवस्तुहरू रहेका छन् । यस सङ्ग्रहका कथाहरूमा पुरुष-महिला, अनुकूल-प्रतिकूल, प्रमुख-सहायक-गौण, स्थिर-गतिशील, मञ्चीय-परिधीय, बद्ध-मुक्त, सत्-असत् सहभागीहरूको सहभागिता रहेको छ । यी कथाहरूमा प्रायः ग्रामीण सामाजिक परिवेशको चित्रण गरिएको छ भने एक-दुई कथामा सहरी परिवेश चित्रण गरिएको छ । यी कथाका माध्यमबाट समाजमा व्याप्त सन्त्रास, विकृति विसङ्गति, नारीको नियति, भौतिक वस्तुप्रतिको मोह, मानवीय मूल्यमा आएको ह्रास आदिलाई देखाउँदै त्यसप्रति सजग रहने सन्देश दिने उद्देश्य राखिएको देखिन्छ । यो सङ्ग्रहका कथाहरूमा प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिविन्दुको प्रयोग गरिएको छ । सरल, सहज र स्वाभाविक भाषाशैलीको प्रयोग गरिएको यस सङ्ग्रहका कथामा तत्सम, आगन्तुक शब्दका साथ विम्ब, प्रतीक, उखान-टुक्का, ठेट नेपाली शब्द आदिको प्रयोगले कथालाई रोचक र काव्यात्मक बनाएको छ । यो सङ्ग्रहका केही कथाहरू कथाकारका प्रारम्भिक रचना भएका कारण शैली, शिल्पका दृष्टिले केही कमजोर देखिन्छन् ।

५.२ बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरूको विश्लेषण

५.२.१ परिचय

बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरू गरिमा, अभिव्यक्ति मधुपर्क, मिमिरे, समय, साधना, नेपाल, सगर, समकालीन साहित्य, गोरखापत्र, रचना, नोबेल, दायित्व, प्रहरी आदि पत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् । फुटकर कथाहरूमा बाबुरामको महक, काँचको मान्छे, शङ्गा, प्रकोप, जाडो र बत्तीको राप, प्राप्ति, सुनको थालको टलक, महमा भुनभुनाएका माहुरी, घाउ, भावार्थ ओढेर, अलमलको आगो, भ्याङ्गवृत्ति, पाखाको, संहालेर जिउँदै ठीक्क, नयाँ प्रारम्भ, प्रवचना, गजेन्द्रको गाडा, किनारामा, भ्यालको कारोवार, घाँडो, घरघुर, धूँवा, खलो, काँचको टुक्रा, अग्नि, त्यो उही ..., दन्तमतिमर्का तेल, पहाड, कोखिलामा च्यापेको बधाइ, आत्मरति, ऋण्डा ओढाएको शव, बाह्रमासे फूल-काँडा, नेपाल कस्तो छ ?, कसको हातमा कति खरानी, विशाखा, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी, कस्तो मान्छे तपाईं !, शनै :

शनैः, एक टुक्रा वर्तमान गरी उनन्चालीस वटा कथाहरू रहेका छन् । यी कथाहरूको प्रकाशनस्रोत सम्बन्धी विवरण दोस्रो परिच्छेदको २.९.२ मा दिइएको छ ।

५.२.२ विभाजन

विभाजनका दृष्टिले बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरू चिह्नित र अचिह्नित दुवै रूपले विभिन्न भाग, प्रसङ्ग, अनुच्छेद, पङ्क्ति, एकाइहरू आदिमा विभाजित छन् । फुटकर कथाहरूमध्ये घाँडो र विशाखा कथा प्रष्ट रूपमा चतुर्भुज चिह्न () को प्रयोगद्वारा विभाजित छन् । यसमा घाँडो कथा छ भागमा र विशाखा कथा तीन भागमा विभाजित छन् । यी भागहरू भित्र पनि विभिन्न लामा छोटा प्रसङ्ग, अनुच्छेद, पङ्क्ति आदि अनेक एकाइहरूमा विभाजित छन् । त्यस्तै बाँकी फुटकर कथाहरू अचिह्नित रूपमा रहेकाले भट्ट हेर्दा अविभाजित जस्ता देखिन्छन् । तर तिनीहरूको पनि प्रसङ्ग परिवर्तन, पङ्क्ति परिवर्तन आदि विभिन्न एकाइहरूमा विभाजनको रेखा खुट्याउन सकिन्छ । यसरी बाबुराम लामिछानेका सङ्ग्रहभन्दा बाहिरका फुटकर रूपमा प्रकाशित कथाहरू चिह्नित अचिह्नित दुवै रूपले विभाजित छन् ।

५.२.३ सङ्गठन

सङ्गठनका दृष्टिले हेर्दा बाबुराम लामिछानेका फुटकर रूपमा रहेका कथाहरू क्रमिक र व्यतिक्रमिक दुवै ढाँचामा संरचित भएका छन् । त्यस्तै केही कथाहरू आदि, मध्य र अन्त्य छुट्याउने कुनै आधार नभेटिने किसिमका पनि छन् । *भवार्थ ओढेर र त्यो उही ...* कथाको कथानक व्यतिक्रमिक ढाँचाको रहेको छ । *कसको हातमा कति खरानी* कथा आदि, मध्य र अन्त्यको कुनै सङ्केत भेटाउन नसकिने किसिमले संरचना भएको पाइन्छ । बाँकी कथाहरू आदि, मध्य र अन्त्यको व्यवस्थित संरचनामा संरचित छन् । यिनका फुटकर कथाहरूमध्ये धेरै मध्यम आयामका रहेका छन् भने एक चौथाई जति कथाहरू केही लामा रहेका छन् । यी कथाहरूमध्ये *भवार्थ ओढेर र त्यो उही...* कथाको प्रारम्भ अन्त्यको घटननाबाट सुरु भएको छ । क्रमिक कथाहरूको आदिभागमा परिवेश, सहभागी वा घटनामध्ये कुनै

एकको परिचय प्रस्तुत गरी सम्भावित समस्या र परिस्थितिको सङ्केत गरी सङ्घर्ष विकासतर्फ अगाडि बढाइएको छ । मध्य भागमा अनेक सङ्कटावस्थाहरूसँगै कथानक विकसित भएर गएको छ र जसका कारण सहभागी तथा घटनालाई चरम मोडमा पुऱ्याएको छ । चरम अवस्थापछि कथानक समापनको अभिमुख हुँदै शिथिल भई उपसंहारको स्थितिमा अन्त्य भएको पाइन्छ ।

५.२.४ वस्तु

बाबुराम लामिछानेका सङ्ग्रहभन्दा बाहिरका फुटकर कथाहरूको वस्तुलाई सङ्क्षिप्त रूपमा तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

बाबरीको महक	गरिबीका कारण मोटरबाटोमा चिया, चमेना र रक्सी बेच्ने पसलमा बस्तु परेकी 'म' पात्र त्यसै व्यवसायमा संलग्न भएका कारण यौवनावस्थामा भनेजस्तो जीवनसङ्गी नभेटेपछि सहरबाट आएको विष्णुप्रसादसँग प्रेम विवाह गर्न पुगेकी र त्यसै व्यवसायसँग सम्बन्धित भएको आधारमा पतिसँग काठमाडौँ फर्केपछि पतिको इच्छा अनुसार आफ्नो नग्न रूप प्रदर्शन गर्नु परेको यथार्थ कारुणिक चित्रण गरिएको छ ।
काँधको मान्छे	गरिबीका कारण पैसाको (हरियो घाँसको) लोभमा अरुको हतियार बन्न पुगेको 'ऊ' हतियार बन्दा भोग्नु परेका दुःख, कष्टबाट मुक्ति पाउन र स्वतन्त्र जीवन जिउने चाहनाको पूर्ति गर्ने क्रममा आफ्नै देशमा शरणार्थी बन्नु परेको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
पाखाको	आधुनिकीकरण र सहरिकरणको दौडमा आफू र आफ्नो जन्मस्थान पछिछे बन्न पुगेकोमा दुःखित 'म' पात्रको अन्तर्व्याथा देखाइएको छ साथै सहरका व्यापारीहरू आफ्नो स्वास्थ्यभन्दा व्यापार गर्नमा व्यस्त रहने यथार्थलाई चित्रण गरिएको छ ।

संहालेर जिउँदै ठीक्क	बाबु-आमाको अभिभावकीय मायाबाट टाढा भइसकेको 'म' पात्र चालीस वर्षको अन्तरालमा आफन्तहरूको खोजी गर्दै घर फर्किएका कान्छा बाबुलाई चिन्न नसकी टाढा हुनु परेको अवस्थाले ल्याएको वेदनापूर्ण अवस्थाको यथार्थ चित्रण गरिएको छ साथै मानिसले जीवनमा बाबु, आमा लगायतका अभिभावकलाई गुमाउनु पर्दा पनि संहालिएर जिउनुपर्ने यथार्थलाई देखाइएको छ ।
नयाँ प्रारम्भ	गुणबहादुर माभी र उसकी पत्नी अनवरत रूपमा काम गर्दा पनि तारेको माछा र मदिराको स्वादलाई बिर्सन नसक्दा आफ्नो सम्पूर्ण सम्पत्ति अर्कालाई सुम्पी अरुको घरमा भाडामा बसी नयाँ जीवनको प्रारम्भ गर्नुपरेको यथार्थ देखाइएको छ ।
प्रवञ्चना	समयमा शिक्षा लिई रोजगारीको बाटो समात्न नसकेको धनेश र दामिनीको समस्याग्रस्त दाम्पत्य जीवन देखाउँदै समयमा रोजगारीको बाटो नसमाउनेले पैत्रिक सम्पत्तिको नास र पत्नीले समेत छोड्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना हुने कुविचारको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
गजेन्द्रको गाडा	गजेन्द्र र सिताराको सन्तुष्ट दाम्पत्यलाई समाजका विभिन्न वर्गले गरेको डाहालाई देखाउँदै समाजमा रहेको आरुको उन्नति, मेलमिलाप र शान्तिबाट प्रताडित हुने यथार्थको चित्रण गरिएको छ ।
किनारामा	द्वन्द्वग्रस्त देशमा बढ्दै गएको अशान्ति र राजनीतिक अस्थिरताका कारण आफ्नो चल अचल सम्पत्ति त्याग्दै आफ्नै देशमा शरणार्थीका रूपमा हिड्नुपर्ने कारुणिक अवस्थाको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।

<p>भयालको कारोवार</p>	<p>नयाँ कोठामा सर्दाको रात युवतीको हाँसोका खित्काहरू सुनेपछि प्रभावित भएको 'म' पात्र युवतीप्रति अनुरक्त रहेकै अवस्थामा एकदिन तरकारी लिएर आउँदा आमुने सामुने भई युवतीले छोडेका मुस्कान र आँखाको चमकले थप प्रभावित भएको र युवतीको कोठा सरेको चिठी पाउँदा सम्पूर्ण वातावरण रङ्गहीन, रसबिहीन र उमङ्गहीन देखेको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>घाँडो</p>	<p>निश्छल, भद्र, उत्सुक 'म' पात्रले भोगेका भिन्नभिन्न घटनाहरूलाई विषयवस्तु बनाउँदै समाजमा टाठा-बाठा र बलियाबाङ्गाको नराम्रो चरित्र उजागर गर्नुका साथै न्याय प्रणालीमा देखिएको कृतिम तथ्य खोज्ने प्रवृत्तिका कारण सोभ्रा सिद्धा जनताले भोग्नु परेको दुःख कष्टलाई यथार्थ रूपमा चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>घारघुर</p>	<p>अग्रगमी, आधुनिक र प्रयोगशील बन्न खोज्ने युवाहरू आफ्नो नामदेखि घरको ढोकासम्म परिवर्तन गर्न पछि नपर्ने र यस्ता धेरै कार्यबाट पछाडि परेपछि मात्र चेतना पसेर पछुताएको घटनालाई देखाइएको छ ।</p>
<p>धूवाँ</p>	<p>प्रजातन्त्रको हिमायती हुँ भन्ने बालानन्द आफ्नो अनुकूलताको मानिसले टिकट नपाउँदा दुःखित भएको र अन्तमा पैसाको लोभमा विपक्षी उमेद्वारको प्रचारमा ज्यान छोडेर लागेको घटनालाई देखाइएको छ । प्रजातन्त्रका हिमायती हुँ भन्नेहरू अर्थलाभ हुने भएपछि क्षण भरमा राजनीति परिवर्तन गर्न पछि नपर्ने वर्तमानमा बढ्दै गएको यथार्थको चित्रण गरिएको छ ।</p>
<p>खलो</p>	<p>उपप्राध्यापकको जागिरबाट व्यवहार धान्न मुस्किल परेको महसुस गर्ने तर आफ्नो मासिक आम्दानीलाई उपयोग गरी</p>

	<p>व्यवहार तिर्नुको साटो भट्टीको खुराक लिई मध्यरातमा घरमा पुग्ने 'म' पात्रका मानसिक उथलपुथललाई यथार्थ ढङ्गमा चित्रण गरिएको छ ।</p>
काँचको टुक्रा	<p>एन.जि.ओ. मा काम गर्ने 'म' पात्र लाटीको उद्धार गर्दै शिष्ट, सभ्य बनाउने काम गरेको, उसलाई भात पकाउने, भाँडा माभ्ने, कपडा धुने काम दिई रोजगारी समेत दिएको र एकदिन लाटी सुतेको अवस्थामा यौन उत्तेजित भई चुम्बन गर्न लाग्दा लाटी व्युभेरेर बाहिर निस्केको जस्ता घटनालाई कथावस्तु बनाइएको छ । शिष्ट र सभ्य व्यक्ति पनि लामो समयसम्म विपरीत लिङ्गीको समीपमा रहे भने लाटी नै भए पनि आफ्नो यौन तृप्ति पूर्ति गर्न अगाडि बढ्छन् भन्ने यथार्थलाई सजीव ढङ्गमा चित्रण गरिएको छ ।</p>
अग्नि	<p>आफूले प्राप्त गरेको शिक्षाको उचित प्रयोग नगरी बल र रौद्र प्रदर्शनको आडमा परिवार समाजमा ताण्डव फैलाउँदै आएको अग्नि नामको पात्र भट्टीवाली विनिताले सम्झाएपछि आफ्नो रूपलाई नै परिवर्तन गरी शिक्षाको ज्योति आएको घटनालाई देखाइएको छ । कुनै पनि खराब बाटोमा लागेको मानिस उचित सरसल्लाह पाएमा सबैको मार्गदर्शक बन्न सक्ने साथै कुनै व्यक्तिले राम्रो काम गर्दा समेत समाजका अन्य मानिसले शङ्काको दृष्टिले हेर्न पछाडि नपर्ने यथार्थताको चित्रण गरिएको छ ।</p>
त्यो उही ...	<p>बसमा यात्रा गर्ने क्रममा 'म' पात्र (युवती) सँगै युवकको पनि यात्रा भएको, यात्राका क्रममा युवक निदाएपछिका विभिन्न अवस्थाले 'म' पात्रमा पारेको अवचेतन प्रभाव र युवकसँग छुट्टिएर अर्को बाटोतर्फ अगाडि बढ्ने क्रममा अवचेतनमा रहेको</p>

	प्रभाव चेतनमा आई नजानिदो किसिमले व्यक्त भएको घटनालाई चित्रण गरिएको छ ।
दन्तमतिमर्का तेल	म पात्र नन्दन, दाइ, नन्दन काका, नन्दन मामा, नन्दन भिनाजुसँग बाटोमा भेट हुने क्रममा सबैले अङ्गीरसका बारेमा चर्चा गरेको विषयलाई लिएर हिजो आजका केही वर्षमा देखिएको सञ्जाल व्यापार र त्यसमा एउटा वस्तु सबै रोगको निधानमा सहयोगी सिद्ध हुन्छ भनी बुद्धि र पैसा भुट्ने प्रवृत्तिलाई यथार्थ ढङ्गमा चित्रण गरिएको छ ।
पहाड	मानिसको जीवनमा उसको अवस्था अनुसार आ-आफ्नै किसिमका पहाडहरू लिएर हिड्ने क्रममा कोहीमा सत्ता बचाउनको, कोहीमा सत्ता गुम्दाको, कोहीमा आफ्नो स्तर अनुसारको पद प्राप्त नहुँदाको, कोहीमा यायावरीय अनुभवको पहाड हुने यथार्थलाई मातङ्गको व्यक्ति मनको विश्लेषणद्वारा देखाइएको छ ।
कोखिलामा च्यापेको बधाई	सँगै खाने बस्ने मित्र रामकृष्ण मन्त्री भएकोमा बधाई दिन गएको अनङ्ग लामो समय प्रतीक्षा गर्दा पनि बधाई दिन नपाएको र श्यामलाल जस्ता अवसर अनुसार रूप परिवर्तन गर्नेले तुरुन्त भेट्न पाएको घटनालाई देखाउँदै उच्च पदमा पुग्ने मानिसमा देखिएको आफ्नै साथी छिमेकीलाई नचिन्ने तर अर्थ लाभ हुने मानिस भए कहिल्यै नाम नसुनेकालाई पनि तत्काल स्वागत गर्ने वर्तमानमा देखिएको विकृतिको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
आत्मरति	कठोर मन, तीक्ष्णताका खानी तारकेश्वरको पत्नीदेखि आफन्त र समाजका मानिसप्रतिको व्यवहार, धनप्रतिको मोह, अर्कालाई खोट नलगाई बस्न नसक्ने र अरुको प्रगति देख्न नसक्ने स्वभाव साथै अर्काले पितृलाई उठाएको पिण्ड समेत खोसेर खान पछि नपर्ने राक्षसी प्रवृत्तिको यथार्थ चित्रण गरिएको

	छ ।
भण्डा ओढाएको शव	<p>पार्टी राजनीतिभन्दा माथि उठी राष्ट्रिय व्यक्तित्व बन्न पुगेका राधवको मृत देहमा श्रद्धा-सुमन व्यक्त गर्न आएको 'म' पात्र आफ्नो मताधिकारको स्वतन्त्रमाथि हस्तक्षेप गर्ने व्यक्तिहरू सम्मिलति पार्टीको भण्डा शवमा ओढाएको देखेपछि श्रद्धा व्यक्त गर्न पनि नसकेको र फर्किन पनि नसकेको द्विविधात्मक अवस्थाको चित्रण गरिएको छ साथै जिवित रहँदा पार्टीभन्दा टाढा रहेर देश र समाजको भलाइमा लाग्ने व्यक्तिको मृत्युपछि पार्टीको भण्डा ओढाई योगदानलाई राजनीतिकरण गर्दा सामान्य नागरिक र शुभचिन्तकमा आउने मनोभावनाको जीवन्त चित्रण गरिएको छ ।</p>
बाह्रमासे फूल र काँडा	<p>गरिबी र रक्सीको लतका कारण छोराहरूलाई उचित शिक्षा दिन नसक्ने, पैसाका लागि सिन्कीको मोलमा गोठ र टैवा विक्री गर्न पछि नपर्ने, शक्तिहीन भएपछि आफूले जीवनमा नजानेर, गर्न नसकेर, ह्याउ नभएर प्रगति गर्न नसकेको स्वीकार पत्नीसामु गर्ने अवकाशप्राप्त शिक्षक सम्पत्को बाह्रमास फूल-काँडा हुने स्वभावको चित्रण गर्दै त्यस्ता व्यक्तिले दिएको शिक्षा र सम्मिलित परिवार कस्तो होला भन्ने प्रश्न पनि उठाएको छ ।</p>
नेपाल कस्तो छ ?	<p>नेपालमा पन्ध्र वर्षको समयमा भौतिक संरचनाहरू निर्माण र ध्वंशको क्रम चल्दा घर रिता, खेतबारी बाँझा, नजिकको स्थान टाढा, नेपालीबाट नेपालीको हत्या हुँदा कसैमा शोक त कसैमा हर्ष हुने अवस्था आउनुका साथै मान्छेका लागि मान्छे आशलाग्दो र निराश लाग्दो हुन पुगेको युद्धग्रस्त अस्थिर</p>

	नेपालको चित्रण गरिएको छ ।
कसको हातमा कति खरानी	वर्तमान समयमा राजनीति, शिक्षा, व्यापार, भ्रष्टाचार, निर्माण आदि क्षेत्रमा गुणको प्रतिस्पर्धाभन्दा कसरी माथि पर्ने भन्ने होडको वर्तमान यथार्थलाई देखाइएको छ ।
विशाखा	गरिवीको कारण नवविवाहिता पत्नीलाई सुख-सुविधा दिन नसक्ने सम्झी जर्मन गएको संवत्सर लामो समयसम्म घर नफर्किए पछि हराएकी विशाखा संवत्सर आएपछि पनि नफर्किएको र संवत्सर उसैको खोजीमा हिँडेको कथावस्तु प्रस्तुत गर्दै लोग्ने स्वास्नीका लागि धनसम्पत्तिभन्दा आत्मीय प्रेम महत्त्वपूर्ण हुन्छ र धनसम्पत्तिको पछाडि दगुर्दा आत्मीय जीवन साथी गुम्न गएको यथार्थलाई चित्रण गरिएको छ ।
दशमलव पछिको एउटा जिन्दगी	राजनीतिक अस्थिरता र द्वन्द्वका कारण अपहरणमा परेको कुलरत्न अपहरणमुक्त भएपछि आफूलाई अरुको अनुरोध, आग्रह जमानीमा छाडिएको थाहा पाउँछ र आफ्नो मुक्तिका लागि पत्रिकामा आएका सम्पूर्ण अनुरोध, आग्रहले गर्दा आफ्नो अस्तित्व नै समाप्त भएको महसुस गरी पुगेको घटनासम्मको चित्रण गरिएको छ ।
कस्तो मान्छे तपाईं ?	रूप, यौवन र सौन्दर्यले भरिपूर्ण युवतीले कस्तो मान्छे तपाईं ? भन्दै विश्वमयपूर्ण तरिकाले आँखा तरेपछि आफ्नो पहिचान खोज्दै घर पुगेको 'म' पात्र पत्नी र छोराछोरीबाट समेत त्यही प्रश्न सुनेपछि युवतीको खोजीमा हिँडेको, अन्तमा युवतीले दाम्पत्य जीवन जोड्न आग्रह गर्दा आफ्नो क्षमताले नभ्याउने बताउँदै बाहिरिएको घटनालाई यथार्थ ढङ्गमा चित्रण गरिएको

	छ ।
शनैःशनैः	‘म’ पात्रले आफ्नो यथार्थ अवस्थाको चित्रण गर्दै सुरु भएको कथामा चित्रण गर्दै आमाले सन्तानको पौरख देख्न नपाउँदा आफू वृद्ध भएको भनेपछि ‘म’ पात्रले पौरख देखाउने क्रममा आफै रोपेको लालुपातेको फूल ल्याएर आमाको चुलोमा सिउरी दिन्छ । बाबुले चुलामा लालुपाते देखेपछि दुवैको मुहारमा गुलाब पक्रन थालेको देख्ने ‘म’ पात्रको त्याहाँबाट अगाडि बढ्ने क्रममा पश्यन्तीसँग भेट भई दुवैले एक अर्काप्रति आकर्षित भउको देखाइएको छ । आमाबाबु बीचको आकर्षणबाट छोरा-छोरी पनि आफ्नो मनमिल्लेसँग भावना गाँस्न प्रेरित हुन्छन् भन्ने चित्रण पाइन्छ ।
एक टुक्रा वर्तमान	‘म’ पात्र र आवृत्ति बीचमा मानिसदेखि लिएर पृथ्वी, रामायण, नित्से, सूर्य, महाभारत आदि विषयमा भएको संवादलाई वर्णनात्मक ढङ्गमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यसरी बाबुराम लामिछानेका फुटकर रूपमा प्रकाशित कथाहरूको अध्ययन गर्दा यिनीहरूको मुख्य वस्तुस्रोत नेपाली समाज र राष्ट्रमा विगत पन्ध्रवर्षदेखि रहेको द्वन्द्वग्रस्त सामाजिक र राष्ट्रिय यथार्थ नै रहेको छ । उनले कथामा राष्ट्रको द्वन्द्वग्रस्त राजनीतिक अवस्था, गरिबी देखासिकीमा चलन खोज्ने मानसिकता, अनमेल र बहु विवाह, विपरीत लिङ्गप्रति हुने आकर्षण आदिलाई नै कथाको रूप दिएका छन् । यिनका सबै कथाहरूमा कुनै न कुनै रूपमा मनोविज्ञानको प्रयोग भएको छ । यी कथाहरूमध्ये धेरैजसो कथाहरू देशको द्वन्द्वग्रस्त अस्थिर अवस्थालाई आधार मानेर लेखिएका हुनाले जीवनको सुखद पक्षकोभन्दा दुःखद उदास, सन्त्रस्त पक्षको चित्रण गरिएको छ ।

५.२.५ सहभागी र सहभागीता

बाबुराम लामिछानेका सङ्ग्रहभन्दा बाहिरका फुटकर रूपमा प्रकाशित कथाहरूमा विभिन्न प्रकारका सहभागीहरूको सहभागिता रहेको पाइन्छ । यी कथाहरूमध्ये धेरैजसो कथामा वर्तमान नेपाली समाजमा देखिएका विकृति, विसङ्गति, द्वन्द्व, अस्थिरता, मानवीय मूल्य र मान्यताको हास, सोझा-सिधा जनताले भोग्नु परेको पीडा, राज्यको न्याय प्रणालीको मुकदर्शक अवस्था आदिको उजागर गर्न सहभागीको सहभागिता रहेको छ । यी कथाहरूमा ग्रामीण र सहरिया दुवै किसिमका सहभागीहरूको प्रयोग गरी समसामयिक विकृति, विसङ्गति, सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक र नैतिक आदर्शमा आएको हासोन्मुख अवस्था आदिलाई देखाउने प्रयास गरिएको छ ।

फुटकर रूपमा रहेका यी कथाहरू मध्ये *बाबरीको महक*, *जाडो र बत्तीको राप*, *महमा भुनभुनाएका माहुरी*, *भन्याङ्गवृत्ति*, *भयालको कारोवार*, *काँचको टुक्रा*, *अग्नि*, *त्यो उही...*, *विशाखा*, *कस्तो मान्छे तपाईं !* कुनै न कुनै रूपमा यौनका बारेमा चर्चा भएका कथा हुन् । *बाबरीको महक* कथाको सहभागी विष्णुप्रसाद बाबरीलाई आफ्नो इच्छा अनुसार नग्न अङ्ग प्रदर्शन गर्न बाध्य बनाएको सहरिया, धनको लागि जे पनि गर्ने असत् पात्रको रूपमा रहेको छ । *जाडो र बत्तीको राप*का खुसीलाल र मनमाया मध्ये खुसीलाल गरिबीका कारण घर छोड्न बाध्य भएको धेरै कर्मचारीको प्रतिनिधित्व गर्ने सहभागी हो । उसले जाडो फाल्नका लागि मनमायाको साहारा लिएका आधारमा असत् र अन्य आधारमा सत् सहभागीको भूमिका खेलेको छ । त्यसैगरी मनमाया पतिले छोडेकी र गरिब भएका कारण आफ्नो जीवन जसलाई अँगाल्न पनि पछि नपर्ने वर्गको प्रतिनिधित्व गर्ने सहसभागी हो । *महमा भुनभुनाएका माहुरी* कथाका नोर्बु र पेमा मनोरञ्जनका साधन उपलब्ध नहुँदा यौनलाई मनोरञ्जनको साधन बनाउने अनुकूल, प्रमुख, स्थिर, वर्गीय, मञ्चीय र बद्ध सहभागी हुन् । *भन्याङ्गवृत्ति*मा रहेका सहभागी मध्ये युवती गरिबीका कारण महत्वाकांक्षा पूरा गर्ने उद्देश्यले देहशोषण गराउन पछ्याडि नपर्ने स्त्री, प्रमुख, अनुकूल, असत्, गतिशील, वर्गीय, मञ्चीय, मुक्त सहभागी हो । प्रमोद र 'म' भुट्टा

आश्वासनलाई भन्याङ्ग बनाई अर्काको देहशोषण गर्न पछि नपर्ने पुरुष सहभागी हुन् । *भ्यालको कारोवार* का 'म' र युवती (विमला) यौवनावस्थामा सुलभ यौन इच्छा राख्ने सत्, प्रमुख सहभागी हुन् । *काँचको टुक्रा* को सहायक सहभागी मङ्गल पुरुष सुलभ यौनेच्छा राख्ने सहभागी हो । त्यस्तै लाटी लाटी भएकै कारण बिना चाहना यौन शोषित भई एड्सबाट पीडित स्त्री सहभागी हो । *अग्नि* कथाकी विनिता गरिब भएकै कारण भट्टी चलाउने र देहशोषण गराउने बाध्य सहभागी हो । अग्निले उचित सरसल्लाह नपाउँदा ताण्डव मच्याउने र सल्लाह पाएपछि आफूलाई परिवर्तन गर्न सफल प्रमुख मञ्चीय गतिशील सहभागीका रूपमा सहभागिता जनाएको छ । *त्यो उही...* कथाकी 'म' पात्र युवकको सामिप्यताले अन्तर्मनमा उसप्रति आकर्षण राख्ने प्रमुख, अनुकूल गतिशील सहभागी हो । *विशाखा* कथाकी विशाखा लामो समयसम्म पतिको प्रेम नपाउँदा धनपैसा सबै त्यागेर हराउने सहभागी हो ।

लामिछानेका भन्याङ्गवृत्ति, धूँवा, अलमलको आगो, कोखिलामा च्यापेको बधार्ई, भण्डा ओढाएको शव, कुनै न कुनै रूपमा राजनीतिसँग गाँसिएका कथा हुन् । भन्याङ्गवृत्तिकी युवती, अलमलको आगो को रोहित, कोखिलामा च्यापेको बधार्ई को अनङ्ग, भण्डा ओढाएको शव को 'म' राजनीतिलाई अँगाली अरुलाई दुःख दिने कुनै न कुनै व्यक्तिबाट पीडित सहभागीका रूपमा सहभागिता जनाएका छन् । भन्याङ्गवृत्तिको प्रमोद र म, धूँवा को बालानन्द अलमलको आगो को 'म', कोखिलामा च्यापेको बधार्ई को रामकृष्ण आदि फाइदा लिने र अरुलाई दुःख दिने सहभागीका रूपमा सहभागिता जनाएका छन् ।

उनका कथाहरूमध्ये *प्रकोप* का मोहन-प्रमदा, *प्राप्तिका* बूढा-बूढी, *घाउका* वृद्ध-वृद्धा, *घाँडोको म*, *संहालेर जिउँदै ठीक्कको* 'म' पात्र कुनै न कुनै किसिमको पीडा भोग्न बाध्य सहभागी हुन् ।

विभिन्न परिवेशमा लेखिएका यिनका कथाहरूमध्ये *शङ्काको* नरहरि पैसा चोरिदा र भेटिदा पनि खुसी हुने नपाएको सहभागी हो । तुलसी पानीमा टेकेर

ओभानो छु भन्ने असत् सहभागी हो । काँधको मान्छे कथाको ऊ गरिबीका कारण अरुको हतियार बनी देशमा शरणार्थी बन्न विवश सहभागी हो । पाखाको कथाको 'म' आफ्नो गाउँमा विकासको पूर्वाधारहरू नपुग्दा दुःख व्यक्त गर्ने सहभागी हो । नयाँ प्रारम्भ को गुणबहादुर र युवती समयमा विचार नपुन्याउँदा आफ्नो सम्पत्ति अरुलाई सुम्पी त्यसैमा भाडामा बस्न बाध्य सहभागी हुन् । प्रवञ्चनाको धनेश समयमा रोजगारीमा नलाग्दा ऋण लिई र पत्नीको दाइजो प्रयोग गरी पत्नीका आकाङ्क्षा पूरा गर्ने सहभागी हो । दामिनी आफ्ना यौवनका रसहरू छुटाछुल्ल भएर आपत्मा परी धनेशसँग दाम्पत्य सम्बन्ध गाँस्न बाध्य सहभागी हो । किनारामा कथाका ललित, मोहिनी, सानोबाबु द्वन्द्वग्रस्त देशमा शरणार्थी बन्न विवश सहभागी हुन् ।

यसरी बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरूमा स्त्री-पुरुष, सत्-असत्, सहरिया-ग्रामीण, प्रमुख-सहायक-गौण, बद्ध-मुक्त, मञ्चीय-नेपथ्य आदि सबै किसिमका सहभागीहरूको सहभागीता रहेको छ ।

५.२.६ परिवेश

बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरूमा परिवेशलाई जनाउने वातावरण, समय र स्थान सूचक स्पष्ट रूपमा उल्लेख नभए पनि सामान्य रूपमा सङ्केत पाइन्छ । यी कथाहरूमा स्थान, वातावरण र समयको स्पष्ट सङ्केत नभए पनि धेरै कथाहरू ग्रामीण परिवेशलाई आधार बनाइ लेखिएका र केही कथामा सामान्य रूपमा सहरी परिवेशको प्रयोग गरिएको छ ।

यी कथाहरूमध्ये काँधको मान्छे, घाउ, किनारामा, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी, नेपाल कस्तो छ ? कथाहरूमा कुनै न कुनै रूपमा द्वन्द्वग्रस्त नेपालको परिवेश चित्रित भएको र यी कथाका प्रमुख सहभागीहरू कुनै न कुनै रूपमा द्वन्द्वबाट पीडा भोग्नु परेको चित्रण गरिएको छ । यी कथाहरू मध्ये घाउ र काँधको मान्छे कथामा रात्रीको केही समय, किनारामा कथाले बेलुका पखको केही समय, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी ले केही दिनको समय, नेपाल कस्तो छ ? मा पन्ध्र

वर्षबीचमा परिवर्तित नेपालको अवस्था उल्लेख भएवाट यी कथाहरूमा द्वन्द्वग्रस्त अवस्थाको दिन र रातको सामान्य समय प्रयोग भएको छ ।

लामिछानेका फुटकर कथाहरूमध्ये भन्याङ्गवृत्ति, धूँवा, अलमलको आगो, कोखिलामा च्यापेको बधार्ई, भण्डा ओढाएको शव मा सामान्य रूपमा राजनीतिक परिवेश प्रयोग रहेको छ । यी कथाहरूमा राजनीतिक विकृतिका सामान्य सङ्केत रहेका छन् । भन्याङ्गवृत्तिमा राजनीतिक नेताको आडमा माथि पुग्न चाहने युवतीको देहशोषण, धूँवा मा चुनावमा पार्टी नेताहरूले धनको धूँवा उडाएर चुनाव जित्ने परिपाटी, कोखिलामा च्यापेको बधार्ई मा मन्त्री भएपछि गाउँले र साथीभाइ नचिन्ने तर भ्रष्टाचारी, कालोबजारी लाई स्वागत गर्ने प्रवृत्तिको विकास, भण्डा ओढाएको शव मा विशुद्ध नागरिकको मृत देहमाथि पार्टीको भण्डा ओढाई अशुद्ध बनाउने प्रचलन आदि जस्ता समसामयिक समाजमा रहेका विकृत राजनीतिक परिवेशको सङ्केत गरिएको छ ।

उनका प्रकोप, प्राप्ति, घाउ, घाँडो, संहालेर जिउँदै ठीक्क किनारामा शीर्षक कथाहरूमा कारुणिक परिवेशको चित्रण भएको छ । प्रकोप कथाले स्थानगत रूपमा तराईको बाढीग्रस्त परिवेश लिएको छ । बाढीको प्रकोपका कारण घर न घाट भएका मोहन-प्रमोदा परिवारमाथि भाइ-बुहारीले दुहुनु गाई कटाइमा बेची थप पीडा थपेको घटना चित्रण गरिएको छ । यस कथामा वर्षात्को समय परिवेश चित्रण गरिएको छ । प्राप्ति कथामा पैत्रिक सम्पत्ति प्राप्त गरेपछि बूढाबूढीलाई पार्टीमा बास बस्न पुऱ्याएको कारुणिक अवस्थाको चित्रण रहेको छ । घाउ कथामा आफ्नै सन्तानद्वारा वृद्ध आमाबाबुलाई घाइते बनाएको कारुणिक अवस्थाको चित्रण रहेको छ । घाँडो कथामा एक अबोध बालकलाई आँखामा खुर्सानीको धूलो राख्न लगाई त्यसबाट बालकले भोग्नु परेको दुःख को चित्रण गरिएको छ । यसरी यी कथाहरूमा रहेका मुख्य पात्रले कुनै न कुनै रूपमा पीडा भोग्नुपरेको कारुणिक अवस्थाको चित्रण गरिएको छ ।

लामिछानेका फुटकर कथाहरूमध्ये बाबरीको महक, सुनको थालको टलक, भावार्थ ओढेर, भ्यालको कारोवार, पाखाको, भण्डा, ओढाएको शव, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी, एक टुक्रा वर्तमान, कस्तो मान्छे तपाईं !, अलमलको आगो कथाहरूमा कतैकतै सहरी परिवेशको सङ्केत गरिएको छ । बाबरीको महक मा उल्लेख भएको काठमाडौं, टि.भी. आदि, सुनको थालको टलक मा उल्लेख भएको घडेरी, ट्याक्सी, टेलिफोन आदि, भावार्थ ओढेर मा उल्लेख भएको काठमाडौं आदि , भ्यालको कारोवार मा रहेको कोठा भाडामा लिने, तरकारी पसल आदि, पाखाको मा उल्लेख भएका पसल, ट्याक्सी, बस, मोटरबाटो आदि, भण्डा ओढाएको शव मा उल्लेख भएको विभिन्न क्षेत्र र हैसियतका व्यक्ति, दशमलवपछिको एउटा जिन्दगीमा उल्लेख भएको काठमाडौंको कुनै अस्पताल, एक टुक्रा वर्तमानमा उल्लेख भएका भेज मःमः र सुप, कस्तो मान्छे तपाईं ! मा उल्लेख भएको नगरमा हुने सरदर निवास जस्तै र चीसो पेय, अलमलको आगो मा रहेका टेम्पु, कम्प्युटर, टि.भि., आदि सङ्केतहरूले उल्लिखित कथामा सहरको परिवेश रहेको सङ्केत गरेका छन् ।

लामिछानेका फुटकर कथाहरूमध्ये जाडो र बत्तीको राप, महमा भुनभुनाएका माहुरी मा हिमाली परिवेशको चित्रण रहेको छ । जाडो र बत्तीको राप कथामा दिउँसोदेखि रातिसम्मको समयसूचक परिवेश रहेको छ । महमा भुनभुनाएका माहुरी कथामा दिउँसोको घमाइलो समय र प्राकृतिक रमणीय वातावरण परिवेशका रूपमा रहेका छन् । प्रकोप र गजेन्द्रको गाडा कथाले स्पष्ट रूपमा तराईको परिवेशलाई चित्रित गर्दछन् । बाँकी कथाहरूमा ग्रामीण नेपाली प्राकृतिक रमणीय परिवेशको चित्रण गरिएको छ । यी कथाहरूमा सामान्य रूपमा मध्ययम वर्गीय आर्थिक परिवेशको चित्रणका साथै ग्रामीण भेगको परिवेश चित्रित भएको हुनाले जुनसुकै ग्रामीण स्थानको परिवेशसँग पनि सुहाउँदो चित्रण रहेको छ ।

बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरूमध्ये अधिकांश कथाहरूको वातावरण उराठ, निराश, दुःखद, द्वन्द्वग्रस्त रहेको छ । केही कथाबाहेक धेरैजसो कथाका प्रमुख सहभागीहरू कुनै न कुनै समस्याबाट पीडित रहेका छन् । देशमा चर्केको

आन्तरिक द्वन्द्व, राजनीतिमा देखिएको विकृति, गरिबी, अदूरदर्शीता आदिका कारण धेरै कथाहरूको अन्त्य दुःखद परिवेशमा हुन पुगेको छ । यिनै कारणले धेरै कथाहरू दुःखद परिवेश अँगाल्न पुगेका हुन् ।

५.२.७ उद्देश्य

बाबुराम लामिछानेका प्रकाशित तर सङ्ग्रहभित्र नपरेका फुटकर कथाहरू उद्देश्यमूलक ढङ्गले सिर्जना गरिएका छन् । खासगरी नेपाली समाजमा देखिएका सामाजिक, आर्थिक आदि राजनैतिक क्षेत्रमा देखिएको विकृति-विसङ्गति र युद्धग्रस्त अशान्त अवस्थाको अभिव्यक्ति दिइएको छ । नेपालको वर्तमान सामाजिक यथार्थको प्रकटीकरण गरी युगबोध गराउनु यी कथाहरूको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । प्रत्येक मानिस सुन्दर संसारमा खुसी भएर बाँच्ने कल्पना गर्दछ तर भिन्नभिन्न किसिमका विचार परिस्थितिका कारण त्यो चाहना पूरा नहुने कुरा कथाहरूमा स्पष्ट रहेको छ । आर्थिक विपन्नताका कारण आफूभित्र भएका इच्छा र चाहनाहरूलाई कुण्ठित गरी अरुको खेलौना बन्न विवश मानिसहरूको यथार्थलाई *बाबरीको महक, जाडो र बत्तीको राप, महमा भुनभुनाएका माहुरी, भावार्थ ओढेर, भन्याङ्गवृत्ति, आत्मरति, विशाखा* आदि कथामा देखाइएको छ । राजनीतिमा देखिएका विकृति-विसङ्गति, आन्तरिक द्वन्द्वका कारण सिर्जना भएको अस्थिरताले मानिसको स्वतन्त्ररूपमा बाँच्न पाउने अधिकारण पुऱ्याएको अवरोधलाई *काँधको मान्छे, भन्याङ्गवृत्ति, किनारामा, कोखिलामा च्यापेको बधार्ई, भण्डा ओढाएको शव, नेपाल कस्तो छ ?* आदि कथामा देखाइएको छ । सोभ्य गरीब वृद्धवृद्धा आदिले भोग्नुपरेको पीडालाई *काँधको मान्छे, भन्याङ्गवृत्ति, किनारामा, कोखिलामा च्यापेको बधार्ई, भण्डा ओढाएको शव, नेपाल कस्तो छ ?* कथामा यथार्थ र सजीव ढङ्गमा देखाइएको छ ।

लामिछानेका फुटकर कथाहरूमध्ये *शङ्का* मा समाजमा देखिने पानीमाथि टेकेर ओभानो बन्ने प्रवृत्ति, *प्रकोप* र *प्राप्ति* कथामा मानवभित्र विकास भएको दानवीय प्रवृत्ति, *सुनको थालको टलक* मा लोभले पुऱ्याउने विनाश, *भावार्थ ओढेर* मा बेलामा बुद्धि नपुऱ्याउँदा भोग्नु परेको पीडा, *अलमलको आगो*मा शिक्षा क्षेत्रमा

घुसेको राजनीतिले पारेको प्रभाव, *पाखाको* मा आधुनिकीकरणका उपलब्धि, *सँभालेर जिउँदै ठीक्क* मा अभिभावकसँग परिचित नभई छुट्टिनु पर्दा हुने पीडा, *नयाँ प्रारम्भ* मा समयमा विचार नपुऱ्याउँदा सारा सम्पत्ति गुमाउनु परेको यथार्थ, *प्रवञ्चना* मा बेरोजगारीले परिवारमा ल्याउने विखण्डनको अवस्था, *गजेन्द्रको गाडा* मा व्यवस्थित दम्पतीको प्रगति, *किनारामा* मा आन्तरिक द्वन्द्वका कारण देशभित्र नै शरणार्थी बन्नुपर्ने अवस्था, *भ्यालको कारोवार* मा यौवनावस्थामा हुने विपरीतलिङ्गीप्रतिको सहज चाहना, *घाँडो* मा अबोध, निश्छल र सोभो मानिसले भोग्नुपर्ने पीडा साथै न्याय क्षेत्रमा बढ्दै गएको कृतिम प्रमाण खोजी निर्दोषी (पीडितलाई) भुल्याउने परिपाटी *घारघुर*मा आधुनिक र प्रयोगशील बन्दा पाइने दुःख, *धूँवा* मा चुनावमा हुने फोहोरी खेल र राजनीतिमा रहेको विकृति, *खलो* मा आफ्नो स्तर मूल्याङ्कन गर्न नसक्ने बुद्धिजीवीको अवस्था, *काँचको टुक्रा* मा विपरीतलिङ्गीसँगको लामो बसउठले ल्याउने यौन उत्तेजना, *अग्नि* मा उचित सरसल्लाहको अनुशरण गरेमा कुमार्गबाट सुमार्गमा आई समाजको गन्यमान्य हुन सकिने यथार्थ, *त्यो उही ...* मा विपरीत लिङ्गीप्रति अवचेतनामा रहने प्रेमाकर्षण, दन्तमतिमर्का तेल मा सञ्जाल व्यापारमा लागेकाको यथार्थ, *पहाडमा इच्छा* र चाहनाले मानिसको मनभित्र सिर्जना गर्ने बोभाको पहाड, *कोखिलामा च्यापेको बधाई* मा अवसर नपाउँदा चिन्ने र अवसर प्राप्त भएपछि नचिन्ने नेता प्रवृत्ति, *आत्मरति* मा मानिसमा देखिने राक्षसी राक्षसीपना, *भण्डा ओढाएको शव* मा स्वतन्त्र नागरिकको मृत्युपछि राजनीतिको हिलो छ्याप्ने प्रवृत्ति, *बाह्रमासे फूल-काँडा* मा मानिसमा तत्काल हाँस्ने र तत्काल रिसाउने प्रवृत्तिले अरुमा पुऱ्याउने पीडा, *दशमलवपछिको एउटा जन्दगी* मा द्वन्द्वको कारण अपहरितले मुक्तिसँगै आफ्नो स्वतन्त्रता गुमेको यथार्थ महशुश, *कस्तो मान्छे तपाईं !* मा नभेटुन्जेल भेट्ने इच्छा गर्ने र भेटिएपछि अरुले सँगै जिउने आग्रह गर्दा भाग्ने हुतिहारा पुरुषको यथार्थ, *एकटुक्रा वर्तमान मा 'म'* र आवृत्तिका बीचमा भएको विचार विमर्श आदिलाई यथार्थ ढङ्गले प्रस्तुत गरिएको छ । विशेष गरी यी कथामा गरिवीका कारण नारीले भोग्नुपरेका पीडा, वर्तमान समाजमा बढ्दै गएका विकृति-विसङ्गति,

राजनीतिक अस्थिरता र मानवीय मूल्य-मान्यताको ह्रास आदिलाई यथार्थ र सजीव ढङ्गले प्रस्तुत गर्नु नै उनको मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

समग्रमा भन्दा बहुविवाहका कारण र अनमेल विवाहका कारण पीडादायी बन्न पुगेको दाम्पत्य जीवन, आन्तरिक द्वन्द्वका कारण सर्वसाधारणले भोग्नुपरेको पीडा, मानिसमा बढ्दै गएको अमानवीय प्रवृत्ति, मूल्यमान्यतामा ह्रास, आहारिसे प्रवृत्तिको वृद्धि, समाजको दयनीय आर्थिक अवस्था साथै आधुनिकताका नाममा वृद्धि भएका विकृति विसङ्गतिको यथार्थ र मार्मिक अभिव्यक्ति गर्दै त्यसप्रति वितृष्णा व्यक्त गर्नु नै लामिछानेका फुटकर कथाका मुख्य उद्देश्य हो ।

५.२.८ दृष्टिबिन्दु

बाबुराम लामिछानेका प्रकाशित तर सङ्ग्रहमा नपरेका कथाहरूमा प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग गरिएको छ ।

उनका फुटकररूपमा रहेका उनन्चालीस कथाहरूमध्ये बीसवटामा प्रथमपुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । बाँकी उन्नाईसवटा कथाहरूमा तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । प्रथम पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएका मध्ये बाबरीको महक, भावार्थ ओढेर, पाखाको, भन्याङ्गवृत्ति, संहालेर जिउदै ठीक्क, भ्यालको कारोवार, घाँडो, खलो, कस्तो मान्छे तपाईं !, काँचको टुक्रा, शनैःशनैः कथाहरूमा सामाख्याता र भोक्ता दुवै कथाकार भएको हुनाले प्रथम पुरुष केन्द्रीय दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । अलमलको आगो, भन्याङ्गवृत्ति, त्यो उही ..., कथामा कथाकारले आफ्नो र अर्काको बारेमा वर्णन गरेको हुनाले केन्द्रीय र परिधीय प्रथम पुरुष दृष्टिबिन्दु प्रयोग भएको छ । काँधको मान्छे, घाउ, धूँवा कथाहरू कथाकारद्वारा कथा भनिएको हुनाले प्रथम पुरुष परिधीय दृष्टिबिन्दुको प्रयोग गरिएको छ । कसको हातमा कति खरानी कथामा 'म' र 'तँ' को प्रयोग भएको हुँदा प्रथम पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग हो भन्न सकिन्छ ।

लामिछानेका फुटकर कथाहरूमध्ये प्रकोप, जाडो र बत्तीको राप, प्राप्ति, शङ्का, सुनको थालको टलक, गजेन्द्रको गाडा, किनारामा, घरघुर, दशमलवपछिको

एउटा जिन्दगी, कोखिलामा च्यापेको बधाई, आत्मरति बाह्रमासे फूल-काँडा, पहाड, दन्तमतिमर्का तेल, विशाखा, अग्नि कथाहरूमा कथाकारले सहभागीहरूले गरेका, भोगेका घटनाहरूको वर्णन गरेको हुनाले तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ ।

दृष्टिबिन्दु नै लेखकीय विचारधारा प्रस्तुत गर्ने माध्यम पनि हो । कथाकार बाबुराम लामिछानेले समाजमा बढ्दै गएको विकृति-विसङ्गति, आन्तरिक द्वन्द्वले भोग्नु परेको पीडा, गरिबीका कारण आफ्नो अस्तित्व नै बेचन पुगेका नारीको व्यथा, एक्काइसौं शताब्दीमा पनि वैज्ञानिक उन्नतिका मनोरञ्जनका साधनहरू पुग्न नसकेको अवस्था आदिलाई संवादात्मक वर्णनात्मक र यथार्थ ढङ्गमा प्रस्तुत गरेका छन् ।

यसरी फुटकर रूपमा रहेका कथाहरूमा कतै स्वयम् कथाकार भोक्ता, कतै समाख्याता र कतै सहभागीहरूको माध्यमबाट देशमा विद्यमान अशान्तिका कारण भोग्नुपरेको पीडा, गरिबीका कारण विवश जिन्दगी बिताउन बाध्य महिलाको पीडा, महत्वाकाङ्क्षाका कारण भोग्नु परेको देहशोषण, बहुविवाह र अनमेल विवाहका कारण बन्न पुगेको दुर्घटित जीवन आदिलाई प्रस्तुत गर्दै त्यसबाट मुक्त बनाउनु पर्ने विचार लामिछानेले फुटकर कथामा प्रस्तुत गरेका छन् ।

५.२.९ भाषाशैलीय विन्यास

बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरूमा सरल, शिष्ट, सहज र बोधगम्य भाषाको प्रयोग गरिएको छ । भाषा सरल र शिष्ट हुँदाहुँदै पनि त्यहाँ तत्सम र आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग पाइन्छ । उनका कथाहरूमा तद्भव पछाडि तत्सम शब्दहरूको सङ्ख्या धेरै रहेको छ । यिनका कथाहरूमा विम्ब, प्रतीक, उखान-टुक्का, लोकगीत, संस्कृतका भनाई, अनुकरणात्मक शब्द आदिको पनि प्रयोग गरिएको छ । यी कथाहरू छोटछोटा अनुच्छेदमा संरचित भएका छन् । यी कथाहरूमध्ये धेरैमा संवाद र वर्णनको शैली प्रयोग गरिएको छ ।

लामिछानेका फुटकर कथाहरूमा धेरैजसो क्रमिक पूर्ण वाक्यको प्रयोग गरिएको छ । कुनैकुनै ठाउँमा कथालाई काव्यात्मक रूप दिन विचलनयुक्त वाक्यको प्रयोग गरिएको छ । जस्तै: यसरी मलाई सुन्दर बनाउने मेरै सुन्दर सपनाहरू सहायक भइरहेका थिए सायद ! (बाबरीको महक, पृ. १), ...भन्यो “माफ गर्नुहोला यस धृष्टताको लागि । (काँधको मान्छे, पृ. १), घनघोर पानी परिरहेको पीडमा मच्चिन थाल्छ ऊ । (जाडो र बत्तीको राप, पृ.१०) ... सहजता, सहृदयताभन्दा बढ्ता बाध्यता थियो सायद । (प्राप्ति, पृ.१), ... सुभाब सललाहको नौनी दिए कमलकिशोरले । (सुनको थालको टलक, पृ.३) उसलाई सम्भना हुन्छ पुटिमायाको । (महमा भुनभुनाएका माहुरी, पृ. ३) ... सल्लो भै सुसाए उनी । (घाउ, पृ.२) सोधे मैले कालो चियाको चुस्की लिँदै (अलमलको आगो, पृ. २) न त भाँडोमै लेपासिएर खियामा परिणत हुन तयार थियो त्यो । (बाह्रमासे फूल-काँडा, पृ. १) कथामा प्रयोग भएका सहभागीहरूका नाम-बाबरी, सम्पत्, सम्वाला, समारो, दामिनी, धनेश आदि राखिनुबाट कथामा विम्बप्रतिकहरूको बाक्लो प्रयोग छ भन्ने देखिन्छ ।

बाबुराम लामिछानेले संस्कृत साहित्यमा उत्तरमध्यमासम्मको अध्ययन गरेका हुनाले कथामा तत्सम शब्दहरूको प्रयोग बाक्लै गरेका छन् । जस्तै : वय, आभूषण, स्पर्श (बाबरीको महक) अपलक, गलित, स्वलित, अकल्पित, (शङ्का), काबु, बोभ्र ग्लानि, पाखण्ड (काँधको मान्छे), तीव्र, भीनो, रोष (प्रकोप), कष्टकर, आक्रोश, गर्व, अहं, उदाङ्ग, नगण्य, व्यय, सनिध्य (जाडो र बत्तीको राप), गच्छे, आतीथ्य, यथोचित, वहन, जीर्ण, दुरुह, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, निरीह (प्राप्ति), आभूषण, सरस, बखान, प्रवृत्त, अङ्कुर, बह्ममूर्त (सुनको थालको टलक), रुग्ण, उदाङ्ग, मधुर, क्षीण, रसामृत, क्षितिज, कटाक्ष, (महमा भुनभुनाएका माहुरी), दैव, वाणीहीन, पल्लवित, पीडा, जिउन (घाउ), सङ्घार, तिथि, अधर, इषत् (शनैःशनै) आदि । लामिछानेका फुटकर कथाहरूमा अनुकरणात्मक शब्दहरू पनि प्रयोग गरिएका छन् । जस्तै: लल्याङ्लुलुड, लठ्ठ, कटक्क, ठिङ्ग, भुम्लुङ्ग, घवाँ-घवाँ (प्रकोप) भवाइँय (जाडो र बत्तीको राप) घुटुक्क, खुसुक्क, धपक्क (प्राप्ति), टलक्क (सुनको थालको टलक),

खिस्स, खुसुखुसु (महमा भुनभुनाएका माहुरी) थ्याच्च, फुङ्ग, भवाम्म (अलमलको आगो) बुर्कुसी (शनैःशनैः) आदि । उनका यी कथामा केही मात्रामा आगन्तुक शब्दहरूको पनि प्रयोग गरिएको छ । जस्तै : उम्दा, स्टिल (बाबरीको महक), सरी (काँचको मान्छे), अल्कोहल, हिटर (जाडो र बत्तीको राप) अलावा (सुनको थालको टलक), नर्सिङ्ग, टिटानस (घाउ), टेम्पु, कम्प्युटर, टि.भी., क्यासेट प्लेयर (अलमलको आगो), साइज, ब्रेक, हेडलाइट (शनैःशनैः) आदि । त्यस्तै उनका कतिपय फुटकर कथाहरूमा विम्ब-प्रतीकको प्रयोग भएको छ । 'म' टल्कने स्टिल हुँदै गएँ । (बाबरीको महक), भरेको पात जस्तै भावहीन भए दुवै । (शङ्का), पानीको दमित अट्टहास... (प्रकोप), ...निर्वासित यक्ष..., आक्रोश र असन्तोषको पीड (जाडो र बत्तीको राप) प्राण हरिए जस्तो म्लान हुन पुगे ती । (प्राप्ति), बूढी बाख्रीको भोल्लिएको फाँचो जस्तो आफ्नै बूढीको धोल्लिएको छाती र छाला ..., सुभाव र सल्लाहको नौनी ... (सुनको थालको टलक), उहाँ एउटा राम्रो फुटवल हो ..., (अलमलको आगो), उनको स्वर आकाशदेखि भूँइसम्म इन्द्रेणी भैँ टाँगिएको थियो । (प्रवञ्चना), मुस्कानमा एक नर्तकी निस्केर शनैःशनैः नृत्य गर्न थाली । (धारधुर), ... बाघले छोडिदिएको स्याल जस्तै हुन पुगे उनी (दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी), हामीमा काभ्राको काइना जस्तो स्वादिलो हाँसो पलाउँछ । (शनैःशनैः), फोहोरमा टल्केको काँचको टुक्रा जस्तै देखियो उसको मुहारमा प्रकट भएको एक धर्सो मुस्कान, तिखा आँखा, (काँचको टुक्रा) आदि । कथामा यस्ता शब्दहरू प्रयोग गरिए पनि भाषिक सम्प्रेषणमा कुनै असर परेको छैन साथै विम्ब र प्रतीकको प्रयोगले कथालाई काव्यात्मक र रोचक बनाएको छ ।

समग्रमा भन्दा बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथाहरूमा तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग भएपनि तद्भव शब्दहरू नै बढी रहेका छन् । यी कथामा आगन्तुक शब्दका तुलनामा तत्सम शब्दको प्रयोग बढी रहेको छ । यी कथाहरूमध्ये प्रायः सबै कथामा काव्यात्मक भाषाको प्रयोग गरिएको छ । विम्ब-प्रतीक र अनुकरणात्मक शब्दहरूको प्रयोगले कथालाई थप रोचक बनाएका छन् । प्रायः धेरै कथामा प्रयोग भएको संवादात्मक शैलीले पनि कथालाई रोचक

बनाउन सहयोग पुऱ्याएको छ । संवादात्मक, वर्णनात्मक र विवरणात्मक शैलीमा रचना गरिएका उनका कथाहरूको भाषाशैली क्लिष्ट नभई सरल, सहज र बोधगम्य पाइन्छ । यी कथाहरूमा सरल वाक्यको धेरै प्रयोगले पनि कथालाई बोधगम्य बनाउन सहयोग पुऱ्याएको छ ।

आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक धारा अन्तर्गत कलम चलाउने बाबुराम लामिछानेका फुटकर कथामा द्वन्द्वले ग्रस्त नेपाली समाजमा देखिएको सन्त्रास, राजनीतिमा देखिएको विकृति, मानवीय मूल्य र मान्यतामा आएको हास, तछाड-मछाडको अवस्था युद्धका कारण भोग्नु परेको पीडा, हिमाली क्षेत्रको दिनचर्या, महत्त्वकाङ्क्षा र गरिबीका कारण देह शोषण गराउन विवश नारीको यथार्थ, लोभले निम्त्याउने विनाश, बौद्धिक चिन्तन आदिलाई चित्रण गरिएको छ । महिला-पुरुष, प्रमुख-सहायक गौण, अनुकूल-प्रतिकूल, स्थिर-गतिशील, मञ्चीय-परिधीय, बद्ध-मुक्त सबै किसिमका सहभागी रहेका यी कथामा प्रमुख सहभागी मानवीय मूल्य र मान्यतामा आएको हास, गरिबी र देशको द्वन्द्वग्रस्त अवस्थाका कारण पीडा भोग्न बाध्य छन् । यी कथाहरू हिमाली, पहाडी, तराई साथै ग्रामीण, सहरी परिवेशलाई लिएर लेखिएका छन् । धेरैजसो कथामा द्वन्द्व र राजनीतिक अस्थिरताका कारण कारुणिक परिवेशको पनि चित्रण भएको छ । यी कथाहरू समसामयिक अवस्थामा आन्तरिक द्वन्द्व र मानवीय मूल्य-मान्यतामा आएको हासका कारण विकसित विकृति-विसङ्गितलाई देखाउँदै त्यसप्रति सजग गराउने उद्देश्यले सिर्जना गरिएका छन् । यी कथामा प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैली सरल, सहज र स्वाभाविक किसिमको रहेको छ । सङ्ग्रहमा सङ्गृहीत कथाका तुलनामा यी कथा आन्तरिक सङ्गठन र शिल्पमा सुगठित देखिन्छन् । यी कथामा सामाजिक विद्रोह र मानवीय अस्तित्वको खोजी पाइन्छ ।

५.३ बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूको विश्लेषण

५.३.१ परिचय

बाबुराम लामिछानेले कथाका साथै लघुकथाहरू पनि लेखेका छन् । उनका लघुकथाहरू २०४७ सालदेखि विभिन्न पत्र-पत्रिकामा फुटकर रूपमा प्रकाशित भएका छन् । ती लघुकथाको शीर्षक र प्रकाशन स्रोत परिच्छेद दुई को २.९.२ मा उल्लेख गरिएको छ । उनका प्रकाशित लघुकथाहरूमा त्याग, दरिद्रता, वञ्चना, समर्पण, एउटा यस्तो काकाकुल, तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस, तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनुहुन्छ ?, प्रतिविम्ब, रुने तरिका, संभावना, ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन !, जाम, दौड गरी तेह्रवटा रहेका छन् । यी लघुकथाहरू छोटो आयामका छन् ।

५.३.२ विभाजन

बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरू अचिह्नित, रहे पनि विभिन्न प्रसङ्ग र पङ्क्तिहरूमा विभाजित रहेका छन् ।

५.३.३ सङ्गठन

बाबुराम लामिछानेका सम्पूर्ण लघुकथाहरू क्रमिक ढाँचामा प्रस्तुत भएका छन् ।

५.३.४ वस्तु

बाबुराम लामिछानेका सम्पूर्ण लघुकथाहरूको वस्तुलाई सङ्क्षिप्त रूपमा तल प्रस्तुत गरिन्छ :

शीर्षक	वस्तु
त्याग	गौथली आफूले दुःख गरी बनाएको गुँडमा भँगेरो बस्न थालेपछि, गौथलीले पुनः अर्को गुँड बनाई बस्न थालेको

	घटनालाई विषयवस्तु बनाई मानवेत्तर पंक्षीमा त्यागको भावना देखाएको छ ।
दरिद्रता	गरिब साथै कुलतमा लागेका मानिस परिवारका सदस्यको मृत्युबाट प्राप्त हुने पैसालाई ठूलो देख्छन् भन्ने यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
वञ्चना	आफ्नो नाम रेडियो, टि.भी. मा आएको सुन्दा आफूले भोग्नु परेका सम्पूर्ण पीडा भुल्न पुगेका बाढीपीडित बिल्डु परिवारको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
समर्पण	आदित्य र शान्ति प्रतीकात्मक पात्रको माध्यमबाट प्रजातन्त्रमा मात्र सबैका हक अधिकारहरूको सुनिश्चित हुने देखी शान्ति प्रजातन्त्रमा समर्पित भएको देखाइएको छ ।
एउटा यस्तो काकाकुल	आफ्नो जीवन नै लगानी गरेको ठाउँमा अरुको अवरोधका कारण तिर्खा मेट्न नपाई तिर्खाले आकुल व्याकुल भई पलायन हुनु परेको 'म' पात्र र उसको पलायनलाई आफ्नो विजयको रूपमा मनाउने समाजको विकृत यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस	समयमा अग्रसर नहुने र आफ्नो लिँडेढिपी नछोड्ने मानिस सधैं पछाडि पर्छ भन्ने देखाइएको छ ।
तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनु हुन्छ ?	अरुको सुभावालाई नमानी हिडदा खाल्डोमा परेको मानिसलाई खाल्डोबाट निकालेपछि उद्धार गर्ने मानिसलाई खाल्डोमा नै छाडेर हिँडेको देखाउँदै मानिसमा बढ्दै गएको स्वार्थी प्रवृत्ति चित्रण गरिएको छ ।
प्रतिविम्ब	बाबुले दिएको पैसा लिएर काठमाडौंमा पढ्न आएको किशोर

	काठमाडौँमा देखिने अनन्त सम्भावनालाई हेर्दै टोलाउने र अरुले बल गरेर भेलमा तर्न लगाउनु पर्ने यथार्थ देखाउँदै कथाकारले त्यसको प्रतिविम्ब कतै 'म' त होइन भन्ने प्रश्न आफैसित गरेका छन् ।
रुने तरिका	अरुको पडिामा हाँस्ने मानिस कालान्तरमा पीडा बोध गर्न पुगेको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन !	द्वन्द्वको समयमा मर्ने मानिसको पशुको भन्दा तल्लो अवस्था भएको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
संभावना	प्रेम गर्ने प्रेमिका किशोरी बालिका जस्तो पनि हुन सक्ने र उसमा एड्स पनि हुनसक्ने संभावना रहे पनि त्यो प्रेमिका नै हुने प्रेमको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
जाम	आफ्ना स्वार्थ र चाहना पूर्ति गर्न अर्कासँग सम्बन्ध राख्ने तर अर्काको सहयोग गर्नुपर्ने भएमा फेरि वस्त्र फेरे भै पति फेर्न पछाडि नपर्ने समसामयिक नारी चरित्रको यथार्थ चित्रण गरिएको छ ।
दौड	मानिसले पैसा प्राप्त गर्नका लागि सबैलाई त्याग्दा पनि काललाई पन्छाउन नसकेको यथार्थ देखाइएको छ ।

यसरी बाबुराम लामिछानेका सम्पूर्ण लघुकथाहरू अध्ययन गर्दा यिनीहरूको मुख्य स्रोत सामाजिक र राष्ट्रिय यथार्थ रहेको देखिन्छ । समाजमा रहेका गरिबी, देशमा बढ्दै गएको अशान्ति, पैसाप्रतिको मोह, मानवीय भावनामा आएको ह्रास आदिलाई कथाको रूप दिइएको छ । यी लघुकथाहरूमा आधुनिक समसामयिक देश समाजमा देखिएको अशान्ति, पैसाप्रतिको मोह, मानवीय भावनामा ह्रासले जीवनमा सुखद पक्षको भन्दा दुःखद पक्षको वृद्धि गरेको कुरा चित्रण गरिएको छ ।

५.३.५ सहभागी र सहभागिता

बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूमा विभिन्न किसिमका सहभागी-हरूको सहभागिता रहेको छ । *त्याग* कथाकी गौथली मानव इतरको भएर पनि सहयोगी भावना भएकी अरुको लागि आफ्नो वास त्याग गर्ने अनुकूल, सत्, मञ्चीय, मुक्त सहभागी हो । *दरिद्रता* को हिते पैसाका लागि बाबु पनि मरेको भए हुन्थ्यो भन्ने असत्, मञ्चीय, प्रतिकूल सहभागी हो भने धने परिवारजनको मृत्युबाट प्राप्त पैसामा आमाबाबु गुमाउँदाको पीडा देख्ने सत् सहभागी हो । *वञ्चना* कथाका बिल्टुको परिवारका सदस्यहरू आफू ठगिएको थाह नपाउने सहभागी हुन् भने गाउँलेहरू अरुको डाह गर्ने सहभागी हुन् । *समर्पण*को आदित्य अशान्ति र द्वन्द्वका कारण प्रजातन्त्र (आफू) सङ्कटमा परेको महशुस गर्ने सहभागी हो भने शान्ति प्रजातन्त्रमा मात्र शान्ति सम्भव छ भनी प्रजातन्त्रमा समर्पित हुने सहभागी हो । *एउटा यस्तो काकाकुल*को सहभागी 'म' बहुमतका आडमा आफ्नै जन्मभूमिबाट आत्मरक्षाका लागि पलायन हुन बाध्य सहभागी हो भने अरु सीधा-सोभा मानिसलाई दुःख दिने र अरुको अधिकार खोस्ने प्रतिकूल असत् सहभागी हुन् । *तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस*को 'म' समय अनुसार चलन नसक्दा पछाडि परेको स्थिर, अनुकूल, मञ्चीय सहभागी हो । *तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनुहुन्छ ?* को ऊ स्वार्थी भावनाको प्रतिकूल मञ्चीय सहभागी र 'म' आपतमा परेकालाई उद्धार गर्दा आफू नै आपत्मा परेको पीडित सहभागी हो । प्रतिविम्ब को 'ऊ' कायर मानसिकताका कारण आफ्नो लक्ष्यमा जान डराउने सहभागी हो । *रुने तरिका* का 'म' र सुरज मध्ये 'म' सुरुमा अनुकूल र पछाडि प्रतिकूल र सुरज सुरुमा प्रतिकूल र अन्त्यमा अनुकूल बन्न पुगेका गतिशील र मञ्चीय सहभागी हुन् । *सम्भावना*मा समय र अवस्था अनुसार आफ्नो सोचाइको अर्थ लगाउने गतिशील सहभागीको सहभागिता रहेको छ । *जाम* कथाकी संज्ञा स्वार्थी सहभागीका रूपमा उपस्थित भएकी छ । *दौड* कथाको 'म' सबैलाई पन्छाएर धनका पछाडि दौडने सहभागी हो । समसामयिक द्वन्द्वग्रस्त परिवेशलाई आधार बनाई लेखिएका यी लघु कथाहरूमा *जाम* की संज्ञा जस्ता असत् र *तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनुहुन्छ ?* को 'म' जस्ता सत् पात्रको प्रयोग गरिएको छ । धेरैजसो कथाका प्रमुख सहभागीहरू

कुनै न कुनै रूपमा पीडित देखिन्छन् । लामिछानेका यी कथामा प्रमुख-सहायक-गौण, अनुकूल-प्रतिकूल, स्थिर-गतिशील, मञ्चीय-परिधीय, बद्ध-मुक्त सबै किसिमका सहभागीहरूको सहभागिता रहेको छ ।

५.३.६ परिवेश

बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूमा परिवेशको सूचना दिने सङ्केत नभए पनि नेपालको समसामयिक अशान्त र स्वार्थी परिवेशको चित्रण पाइन्छ । केही कथाहरूमा स्पष्ट रूपमा ग्रामीण परिवेशको चित्रण रहेको छ । बाँकी लघुकथाहरूमा रहेको परिवेश नेपाली समाजमा घट्ने र हुने घटनाको परिवेशसँग मिल्दो किसिमको रहेको छ ।

यी लघुकथाहरूमध्ये *त्याग, दौड, प्रतिविम्ब* कथामा सहरको परिवेश सङ्केत भएको पाइन्छ । *वञ्चना, दरिद्रता, दौड, तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनुहुन्छ ?, रुने तरिका, ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन !, समर्पण, एउटा यस्तो काकाकुल* कथामा कारुणिक परिवेशको चित्रण गरिएको छ ।

यसरी बाबुराम लामिछानेका लघु कथाहरूको अध्ययन गर्दा केही कथाहरू ग्रामीण, केही सहरी परिवेशमा रचना गरिएको छ । प्रायः जसो कथामा देशको द्वन्द्व, मानिसको स्वार्थी भावनाका कारण कारुणिक परिवेश रहेको छ ।

५.३.७ उद्देश्य

बाबुराम लामिछानेका लघु कथाहरू उद्देश्यमूलक ढङ्गले सिर्जना गरिएका छन् । वर्तमान अवस्थामा देशमा र समाजमा देखिएका विकृति-विसङ्गति, मानवीय भावनामा हास, आन्तरिक युद्धले दिएको पीडा आदिको अभिव्यक्ति पाइने यिनका लघुकथाहरूको मुख्य उद्देश्य सामाजिक, आर्थिक र राजनैतिक यथार्थको प्रकटीकरण गर्नु रहेको छ । राजनीतिक अस्थिरता र आन्तरिक युद्धको असर (*पीडा*) *ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन !, समर्पण, एउटा यस्तो काकाकुल, रुने तरिका* कथामा यथार्थपरक ढङ्गले देखाइएको छ । समसामयिक समाजका विकृति र विसङ्गति *सम्भावना, तपाईं*

आफूलाई कस्तो पाउनु हुन्छ ?, प्रतिविम्ब, तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस, जाम, दौड, दरिद्रता कथामा यथार्थपरक ढङ्गले देखाइएको छ । वञ्चना कथामा आफू ठगिएको थाह नपाउने ग्रामीण नेपालीहरूको यथार्थ र त्यागमा मानवमा भन्दा पंक्षीमा त्यागको भावना भएको यथार्थ देखाइएको छ ।

यसरी बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूको अध्ययनबाट सामाजिक र राष्ट्रिय यथार्थको प्रकटीकरण गर्दै खराब प्रवृत्तिप्रति वितृष्णा र असल प्रवृत्तिप्रति मोह जगाउनु लामिछानेका कथाको उद्देश्य रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ ।

५.३.८ दृष्टिविन्दु

बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूमा प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिविन्दुको प्रयोग पाइन्छ । यिनका वञ्चना, दरिद्रता, हुकुर ! हुकुर पनि होइन ! कथाहरूमा कथाकारले सहभागीहरूका घटना र उनीहरूको मानसिकताको वर्णन गरेको हुनाले तृतीयपुरुष दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएको छ । त्यसैगरी त्याग, जाम, तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनु हुन्छ ?, प्रतिविम्ब, रुने तरिका, सम्भावना शीर्षक लघुकथाहरूमा 'म' पात्रले कथा भनेको हुनाले प्रथम पुरुष परिधीय दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएको छ । त्यस्तै दौड, तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस, समर्पण र एउटा यस्तो काकाकुल शीर्षक लघुकथामा कथाकार भोक्ता र समाख्याता भएको हुनाले प्रथम पुरुष दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएको छ ।

दृष्टिविन्दुकै माध्यमबाट लेखकीय विचारधारा पनि प्रस्तुत गरिन्छ । कथाकार बाबुराम लामिछानेले समाजमा देखिएका विकृति-विसङ्गतिको अन्त्य आन्तरिक अशान्तिको पीडाको अन्त्य र मानवमा त्यागको भावना विकास हुनुपर्ने विचार संवादको र वर्णनात्मक ढङ्गले प्रस्तुत गरेका छन् । यसरी कहीं कथाकार भोक्ता, कहीं समाख्याता र कहीं सहभागीहरूको माध्यमबाट देश समाजका यथार्थ अवस्थाको चित्रण गरेका छन् ।

५.३.९ भाषाशैलीय विन्यास

बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूमा भाषा सरल, सहज र सरस रहेको छ । तत्सम शब्दहरू, प्रतीकहरूको प्रयोग, अनुकरणात्मक शब्दहरू, द्वित्व शब्दहरू, आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग गरिएको छ । वाक्यहरू छोटो-छोटो छन् । विचलित वाक्यको प्रयोगले कथालाई रोचक बनाएको छ । धेरैजसो कथामा संवादात्मक शैलीको प्रयोग पाइन्छ ।

समग्रमा भन्दा बाबुराम लामिछानेका लघुकथाहरूमा सरल, सहज, स्वाभाविक भाषाशैलीको प्रयोग गरिएको छ । त्यस क्रममा विचलित वाक्य, प्रतीकको प्रयोग, अनुकरणात्मक, द्वित्व, तत्सम, आगन्तुक शब्दको प्रयोगका साथै संवादात्मक शैलीको प्रयोग गरिएको छ । कथाहरूको भाषाशैली क्लिष्ट नभए पनि तत्सम र आगन्तुक शब्दको प्रयोगले केही जटिलता थपेको छ ।

५.३.१० निश्कर्ष

आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक धारामा कलम चलाउने लामिछानेले दुवै चरणमा लघुकथाहरू लेखेका छन् । विभिन्न किसिमका सहभागीहरू रहेका उनका लघुकथामा वर्तमान नेपाली समाजको वास्तविक वस्तुस्थितिलाई विषयवस्तु बनाइएको छ । गाउँले, सहरी, कारुणिक आदि परिवेशको चित्रण गरिएका यिनका लघुकथाको उद्देश्य सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक यथार्थको प्रकटीकरण गर्नु रहेको छ । मानवेतरका सहभागीहरूको प्रयोग गरी वर्तमान समाजमा त्यागको सन्देश फैलाउनु पनि उनका लघुकथाको उद्देश्य रहेको छ । प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग गरिएका यिनका लघुकथामा सरल, सरस र काव्यात्मक भाषाशैलीको प्रयोग गरिएको छ ।

छैटौँ परिच्छेद

उपसंहार

बाबुराम लामिछानेको जन्म २००९ साल माघ ६ गतेका दिन पर्वत जिल्लाको सदरमुकामदेखि दक्षिण-पूर्वमा पर्ने सिरसुवा भन्ने गाउँमा भएको हो । उनका पिताको नाम रविरमण लामिछाने र माताको नाम रेवती लामिछाने हो । सानैदेखि तीक्ष्ण बुद्धिका लामिछानेले बाबुले वाचन गरेका संस्कृतका श्लोकहरू मुख्याग्र बनाउँथे । उनको प्रारम्भिक शिक्षा पिताबाट अनौपचारिक रूपमा घरमा भएको हो । पिता संस्कृतका ज्ञाता भएकाले छोरा बाबुरामलाई सानै उमेरमा रुद्री, सप्तसती चण्डी, अमरकोश, भक्तमाला, रामायण, माहाभारतका विशेष श्लोकहरू विशेष स्तोत्रहरू कण्ठस्थ गर्न प्रेरणा मिल्यो । प्रारम्भिक शिक्षा आर्जन गर्ने समयमा धुलेपाटीका साथै खनिउँका दाना, सिमीका पात, घिरौलाका पात, अङ्गार आदिबाट मसी तयार गरी बाँस र निगालोको कलमबाट उनले लेखन प्रारम्भ गरे । २०१९ सालमा बसाइँ सराइ गरी नवलपरासी पुगेका लामिछाने नजिकै विद्यालय नभएका कारण औपचारिक शिक्षा लिन नपाए पनि अनौपचारिक रूपमा शिक्षा निकै अगाडि बढाएका थिए । उनी २०२३ सालमा मटिहानीस्थित नेपाल राजकीय संस्कृत प्रधान पाठशालामा कक्षा ७ मा भर्ना भई औपचारिक अध्ययन प्रारम्भ गरे । उनले त्यहाँबाट २०२८ सालमा पूर्वमध्यमा, २०३० सालमा उत्तरमध्यमा दोस्रो श्रेणीमा र २०३२ सालमा संस्कृत व्याकरण र नेपाली साहित्यमा स्नातक तह (मेरिट) विशिष्ट श्रेणीमा उत्तीर्ण गरे । उनले २०४१ सालमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयको प्राइभेट परीक्षार्थीका रूपमा नेपाली विषयमा एम.ए. दोस्रो श्रेणीमा उत्तीर्ण गरे । मटिहानीमा बस्दा उनले डायरी लेखनबाट आफ्नो अनौपचारिक साहित्ययात्रा प्रारम्भ गरे । २०३३ सालमा काठमाडौँ आएपछि उनको अनौपचारिक साहित्य लेखन द्रुत गतिमा अगाडि बढ्यो । उनले हालसम्मको जीवनमा एकमात्र प्रशासनिक पेशा अँगलालेको पाइन्छ । उनी यस

पेशामा २०३४ सालदेखि हालसम्म अनवरत रूपमा संलग्न छन् । जागिरे जीवनको व्यस्ततामा पनि उनी साहित्य साधनामा सक्रिय देखिन्छन् ।

२०३५ सालमा काठमाडौँबाट प्रकाशित **आस्था** पत्रिकामा *प्रत्येक बेडमा एउटा लास तेर्सिन्छ* शीर्षकको कविता प्रकाशित भएपछि सार्वजनिक साहित्ययात्रा सुरु गरेका लामिछानेले २०४१ सालमा **दीपिका** पत्रिकामा प्रकाशित *कहाँ जाने ?* शीर्षक कथाबाट कथा साहित्यमा सार्वजनिक भएका हुन् । उनले कथा, कविता, निबन्ध आदि विविध विधामा कलम चलाएका छन् । उनले साहित्यका विविध विधामा कलम चलाए पनि कथा विधामा विशेष योगदान दिएको पाइन्छ । उनका हालसम्म **प्रतिद्वन्द्वीको खोजी** (२०५३ कविता सङ्ग्रह) र **हातभन्दा पर** (२०६०) कथा सङ्ग्रह पुस्तकाकार कृतिका रूपमा प्रकाशित भएका छन् । उनका अन्य प्रकाशित कथा, कविता, लेख-रचना विभिन्न पत्रिकामा छरिएर रहेका छन् । उनको २०४१ सालदेखि हालसम्मको कथा यात्रालाई दुई चरणमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ ।

आफ्नो साहित्ययात्रा कविता विधाबाट सुरु गरेपनि बाबुराम लामिछानेले आधुनिक नेपाली कथाका क्षेत्रमा दिएको योगदान निकै महत्त्वपूर्ण देखिन्छ । उनका कथामा समसामयिक नेपाली समाजमा विद्यमान आन्तरिक द्वन्द्व, विकृति, विसङ्गति, असफल प्रेम, दुःखद दाम्पत्य जीवन, बहुविवाह, राजनीतिक अस्थिरता भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्र, आर्थिक विपन्नताका कारण देहशोषण गराउन बाध्य नारी, राजनीतिलाई हतियार बनाएर देहशोषण गर्ने नेता, युवा-युवतीका सहज चाहना, सुस्तः मनस्थितिका कारण भोग्नुपरेको पीडा, प्रहरी प्रशासनको ताण्डव, भौतिक वस्तुप्रतिको मोह र वृद्धवृद्धाको अवस्था, विपरीत लिङ्गप्रतिको आकर्षण, प्राकृतिक सौन्दर्यभन्दा चित्रगत सौन्दर्यमा मोहित हुने प्रवृत्ति, द्वन्द्वग्रस्त क्षेत्रको जीवनचर्या आदिको यथार्थ प्रस्तुति पाइन्छ ।

बाबुराम लामिछानेको पहिलो चरणका कथाहरूमा विफल दाम्पत्य जीवनमा गृहिणीको बाध्यता, घरेलु हिंशामा नारीको नियति, वर्तमान जनजीवनमा व्याप्त सन्त्रास, मूल्यहीनता, विकृति-विसङ्गति, भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्र गरिबी र

दुर्व्यसनग्रस्त नेपाली समाज, प्रहरी प्रशासनको उत्पीडन, आपसी अविश्वास, प्रेम र अनुशासनको द्वन्द्व, वात्सल्य आदि विषयवस्तुहरू समेटिएका छन् । यिनको पहिलो चरणका केही कथाहरूमा यौनको मनोवैज्ञानिक विश्लेषण गरिएको पाइन्छ । कुँडिएको जिजीविषा, ठक्कर, दुई शिखरको फेदीमा, नियति, चिया, रक्सी र कलब्रेक, हातभन्दा पर, एउटा घरको कथा, हतियार कथाहरू यौनको मनोविश्लेषण गरिएका कथाहरू हुन् । बल्छी, प्रहरी प्रशासनको प्रताडना, सन्तपालको व्यथा, समसामयिक सन्त्रास, हजुरआमा र माधुरी भाउजूको छोरोमा वात्सल्य, फुक्लेको दाँत मा भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्र, स्थान मा भौतिक वस्तुप्रतिको मोह, नियति र हर्ष-क्षयमा अनमेल विवाहका कारण भोग्नुपर्ने कष्ट, ढेडुमा बाँदरको ताण्डव, क्रममा नारीको नियति, चिया, रक्सी र कलब्रेकमा दुर्व्यसनग्रस्त नेपाली समाज, भीडमा हराउँदै गएको योद्धामा राजनीतिमा हुने अवसरवादिता, दायित्वमा गरिब हुनुको मार, एउटा घरको कथामा विसङ्गत व्यवहार र घात प्रतिघात, विचयनमा सत्तालोलुपता र अहारिसे प्रवृत्ति, च्याँखेमा अभिभावकको गैह्रजिम्मेवारीपना आदिलाई यथार्थ ढङ्गमा चित्रण गरिएको छ ।

बाबुराम लामिछानेका प्रायः कथामा मानिसमा बढ्दै गएको अमानवीय प्रवृत्तिका कारण निश्छल मानिसले भोग्नु परेको पीडालाई चित्रण गरिएको छ । पतिबाट पत्नीमाथि हुने शोषण, माथिल्लो तहको कर्मचारीद्वारा तल्लो तहको कर्मचारीकमाथि हुने शोषण, प्रहरीले निश्छल गाउँलेलाई दिने दुःख, आर्थिक दुरावस्थाका कारण आदर्श प्रेमबाट वञ्चित हुनुपर्ने अवस्था, वृद्ध भएका कारण कोठा छोड्नु पर्ने अवस्था, गरिब भएका कारण उपचार नपाउने अवस्था, अशिक्षित भएका कारण पतिबाट त्याग्नुपर्ने अवस्था, गरिब भएका कारण परपुरुषलाई देहशोषण गराउनुपर्ने अवस्था आदि जस्ता घटनाहरू अमानवीय प्रवृत्तिको विकास र विभिन्न समस्याका कारण हुने गरेको समसामयिक यथार्थ देखाइएको छ ।

लामिछानेका दोस्रो चरणका कथाहरू हिमाल, पहाड र तराई, ग्रामीण र सहरी सबै परिवेशलाई आधार बनाई लेखिएका छन् । जाडो र बत्तीको राप र महमा भुनभुनाएका माहुरी हिमाली परिवेशलाई आधार बनाई लेखिएका कथा हुन् ।

प्रकोप र गजेन्द्रको गाडा तराईको परिवेशलाई आधार बनाएर लेखिएका कथा हुन् । प्रकोपमा चित्रण गरिएको समथर बाढीग्रस्त भूमि र गजेन्द्रको गाडा मा प्रयोग गाडा, खरले छाई खरैले बारी माटोले भित्तो पोतिएको भूपडी आदि तराईको सङ्केत गर्ने आधार हुन् । ठक्कर, हर्ष-क्षय, फुक्लेको दाँत, स्थान, हातभन्दा पर, माधुरी भाउजूको छोरो, हतियार, बाबरीको महक, अलमलको आगो, सुनको थालको टलक, भावार्थ ओढेर, भयान्नाङ्गवृत्ति, पाखाको, भ्यालको कारोवार, काँचको टुक्रा, त्यो उही ..., कस्तो मान्छे तपाईं ! कोखिलामा च्यापेको बधाई, एक टुक्रा वर्तमान आदि सहरिया परिवेशको चित्रण भएका कथा हुन् । कुँडिएको जिजीविषा, बल्छी, सन्तपालको व्यथा, हजुरआमा, दुई शिखरको फेदीमा, नियति, ठेडु, क्रम, चिया, रक्सी र कलब्रेक, दायित्वको सीमा, च्याँखे, बाबरीको महक, शङ्गा, प्रकोप, जाडो र बत्तीको राप, प्राप्ति, महमा भुनभुनाएका माहुरी, घाउ, काँधको मान्छे, सम्भालेर जिउँदै ठीक्क, नयाँ प्रारम्भ, गजेन्द्रको गाडा, किनारामा, घाँडो, अग्नि आदि नेपालका विभिन्न ग्रामीण क्षेत्रको परिवेशलाई लिएर लेखिएका कथा हुन् । विविध परिवेशबीचको जीवन, शिक्षादीक्षा, राजनैतिक अस्थिरता, भौतिक वस्तुप्रतिको मोह, विकृति विसङ्गतिबाट पीडित हुन पुगेको जनजीवनको प्रस्तुति पाइन्छ ।

बाबुराम लामिछानेका कथामा जीवनका सुखद, रमाइला, उज्याला पक्षको भन्दा दुःखद, उदास, निराश, कारुणिक पक्षको चित्रण बढी पाइन्छ । देशमा चलेको द्वन्द्व, राजनीतिमा देखिएको विकृत अवस्था, मानिसमा दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको अमानवीय भावना आदिका कारणले कथाका सहभागीहरू निरीह, शोषक, शोषित, पीडित, दुःखी, स्वार्थी, असन्तुष्ट, चरित्रहीन बनेका छन् । उनका कथामा मायालु, सत्, सहयोगी स्वाभिमानी सहनशील सहभागीहरूको पनि सहभागिता रहेको छ ।

लामिछानेका कथा द्वन्द्वग्रस्त देशको अवस्था र राजनीतिका क्षेत्रमा बढेको विकृति, दण्डहिनता, गरिब महिलामाथि हुने देहशोषण, बहुविवाह र अनमेल विवाहका कारण भोग्नुपर्ने पीडा, मानवमा देखिने दानवीय आहारिसे प्रवृत्ति

आदिलाई देखाउँदै त्यसप्रति सुधार ल्याउने उद्देश्यले सिर्जना गरिएका छन् । उनका कथामा प्रथमपुरुष र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग गरिएको छ ।

बाबुराम लामिछानेका कथामा भाषा सरल, सहज र स्वाभाविक रहेको छ । उनका कथामा तत्सम, आगन्तुक, भर्रा शब्दको प्रयोग, विम्ब, प्रतीक, उखान-टुक्का आदिको प्रयोगले भाषाशैली काव्यात्मक बनी कथा रोचक बन्न पुगेको छ । उनका धेरैजसो कथाहरू वर्णनात्मक शैलीमा र केही कथा र धेरै लघुकथाहरू संवादको शैलीमा रचना गरिएका छन् । उनका कथाहरू जति सरल र यथार्थपरक छन् त्यति नै सौन्दर्यात्मक, विश्लेषणात्मक र कारुणिक बनेका छन् । छोटोछोटा वाक्यमा लेखिएका यिनका कथाहरूमा विचलनयुक्त वाक्यहरूको प्रयोग पाइन्छ । विचलनयुक्त वाक्यले कथाको संरचनामा विचलन ल्याउनुको सट्टा कथालाई काव्यात्मक र रोचक बनाएको छ । समग्रमा भन्दा उनका कथाको भाषा सरल, सहज र बोधगम्य हुँदाहुँदै पनि तत्सम शब्दको बढी प्रयोगले साधारण पाठकलाई बुझ्न केही कठिन हुने देखिन्छन् ।

२०३५ सालदेखि नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा औपचारिक रूपमा प्रवेश गरेका बाबुराम लामिछाने समसामयिक नेपाली कथा साहित्यका एक उल्लेख्य कथाकार हुन् । उनी पारिवारिक, सामाजिक, राष्ट्रिय विषयलाई लिएर युगबोध गराउने कथाकार हुन् । उनले कथामा वर्गीय, अशिक्षित गाउँले, वृद्ध, शिक्षित, स्त्री, पुरुष आदि सबै किसिमका पात्रहरूको माध्यमबाट देशशोषण, बहुविवाह, अनमेल विवाह, आर्थिक विपन्नता, बेरोजगारी, पारिवारिक विघटन, द्वन्द्वगत अवस्था, राजनीतिक विकृति विसङ्गति, मानवताहीन मानवको चित्रण, दण्डहीन राज्यव्यवस्थाको यथार्थ, कृतिम प्रमाणको खोजीगर्ने परिपाटी, प्रहरी प्रशासनको ताण्डव अदिको यथार्थ र मार्मिक चित्रण गरेका छन् । उनका कथाहरू ग्रामीण र सहरी परिवेशमा लेखिएका र धेरैजसोमा उदास, निराश, दुःखद र कारुणिक अवस्थाको चित्रण पाइन्छ । उनका कथाहरू प्रथम र तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दुको प्रयोग गरी सहज र स्वाभाविक ढङ्गमा लेखिएका छन् । सामाजिक यथार्थ, विकृति-विसङ्गतिलाई यथार्थ रूपमा प्रस्तुत गर्ने लामिछाने मूलतः समसामयिक सामाजिक यथार्थवादी कथाकार हुन् ।

समग्रमा बाबुराम लामिछाने आधुनिक नेपाली कथाको समसामयिक धारामा कथा लेख्ने कथाकार हुन् । नेपाली कथा साहित्यमा २०४१ सालबाट सार्वजनिक भए पनि उनका बारेमा चर्चा परिचर्चा नभएका कारण ओभोलमा परेका छन् । निरन्तर साहित्य साधनारत लामिछानेका कृतिहरू सङ्ख्यात्मक दृष्टिले कम भए पनि गुणात्मक दृष्टिले उल्लेख्य रहेका छन् । उनको कलम साहित्यका क्षेत्रमा अहिले पनि सक्रिय रहेकाले आगामी दिनमा अन्य साहित्यिक कृतिहरू समेत प्रकाशित हुँदै जाने स्थिति देखिन्छ । यसरी हेर्दा उनले समसामयिक नेपाली कथाका क्षेत्रमा दिएको योगदान उल्लेखनीय रहेको छ ।

सन्दर्भग्रन्थसूची

१. पुस्तकसूची

गौतम, लक्ष्मणप्रसाद, चितवनको साहित्य सर्वेक्षण र विश्लेषण, चितवन: चितवन
वाङ्मय प्रतिष्ठान, २०५२ ।

छोटा, प्रेम (सम्पा.), धवलागिरिका कवि र कविता, बागलुङ : दीप-अमृत प्रकाशन,
२०५३ ।

लामिछाने, बाबुराम, प्रतिद्वन्द्वीको खोजी, नवलपरासी: त्रिवेणी साहित्य परिषद्,
२०५३ ।

))))))))) हातभन्दा पर, ललितपुर: साभा प्रकाशन, २०६० ।

लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद, कविताको संरचनात्मक विश्लेषण, काठमाडौं: विद्यार्थी पुस्तक
भण्डार, २०६२ ।

शर्मा, तारानाथ, नेपाली साहित्यको इतिहास, काठमाडौं: सङ्कल्प प्रकाशन, २०३९ ।

शर्मा, मोहनराज र लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद, शोधविधि, तेस्रो संस्करण,
ललितपुर: साभा प्रकाशन, २०६२ ।

२. शोधपत्रसूची

कोइराला, राधा, बाबुराम लामिछानेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन,
अप्र. स्नातकोत्तर शोधपत्र, वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, भरतपुर, २०६२ ।

३. पत्रपत्रिकासूची

काफ्ले, माधव, पठनीय कृति: हातभन्दा पर, गरिमा, (२३/१२, २०६२, मङ्सिर)
पृ. १३१ ।

कोइराला, कुमारप्रसाद, सामाजिक जीवनमा आधारित कथाहरु, मधुपर्क (३८/३,
२०६२, साउन) पृ. १८ ।

गोर्खाली, रमेश, बाबुरामका सिर्जनाको मनोविश्लेषणात्मक गुणवत्ता, अभिव्यक्ति
(३७/१३२, २०६३) पृ. ५-१४ ।

पौडेल, ज्ञानुवाकर, कुराकानी बाबुराम लामिछानेसित, अभिव्यक्ति (३५/१२०, २०६१,
कार्तिक) पृ. १७-२० ।

लामिछाने बाबुराम, त्याग, गरिमा (८/५, २०४७, वैशाख) पृ. १५२ ।

))))))))) , दरिद्रता, रचना (३०/१, २०५१, पुष, माघ) पृ. ३७ ।

))))))))) , दौड, अभिव्यक्ति (२६/...., २०५२,.....) पृ. ।

))))))))) , जाम, बालकुमारी कलेज, चितवन, वार्षिक मुखपत्र, २०५३ ।

))))))))) , वञ्चना, समाज दर्पण (२०५४) ।

))))))))) , बाबरीको महक, गरिमा (१७/६, २०५६, जेठ) पृ. ९८-१०२ ।

))))))))) , शङ्का, साधना (६/६८, २०५६, भदौ) पृ. ३६-४० ।

))))))))) , प्रकोप, गरिमा (१८/१, २०५६, पुष) पृ. ५१-५६ ।

))))))))) , जाडो र बत्तीको राप, मधुपर्क (३२/१०, २०५६, फागुन) पृ. २३-२५ ।

))))))))) , प्राप्ति, मधुपर्क (३३/७, २०५७, मङ्सिर) पृ. ३७-३९ ।

-))))))))) , सुनको थालको टलक, गरिमा (१९/४, २०५७, चैत्र) पृ. ६४-७० ।
-))))))))) , महमा भुनभुनाएका माहुरी, मधुपर्क (३४/७, २०५८, मङ्सिर) पृ. १५-१७ ।
-))))))))) , घाउ, नेपाल (२/१८, २०५९, वैशाख) पृ. ५२-५३ ।
-))))))))) , भावार्थ ओडेर, गरिमा (२०/६, २०५९, जेठ) पृ. ७७-८२ ।
-))))))))) , काँधको मान्छे, अभिव्यक्ति (३३/१०९, २०५९, असार) पृ. ... ।
-))))))))) , समर्पण, नेपाल (२/२२, २०५९, असार) पृ. ५४-५५ ।
-))))))))) , एउटा यस्तो काकाकुल, नेपाल (२/२२, २०५९, असार) पृ. ५४-५५ ।
-))))))))) , अलमलको आगो, मधुपर्क (३५/४, २०५९, असोज) पृ. ... ।
-))))))))) , भय्याङ्गवृत्ति, मधुपर्क (३५/१२, २०६०, वैशाख) पृ. २१-२९ ।
-))))))))) , पाखाको, नेपाल (३/२१, २०६०, असार) पृ. ५४-५५ ।
-))))))))) , साँभालेर जिउँदै ठीक्क, सगर (८/१-२, २०६०, असोज) पृ. २९-३५ ।
-))))))))) , नयाँ प्रारम्भ, अभिव्यक्ति (२७/३४, २०६०, कार्तिक) पृ. ।
-))))))))) , प्रवञ्चना, गरिमा (२२/३, २०६०, फागुन) पृ. १९-२२ ।
-))))))))) , गजेन्द्रको गाडा, समकालीन साहित्य (१३/३, २०६०,) पृ. १९-२३ ।
-))))))))) , किनारामा, रचना (४३/७८, २०६०, पुष, माघ) पृ. १५-२० ।
-))))))))) , भयालको कारोवार, मधुपर्क (३६/१२, २०६१, वैशाख) पृ. १८-२४ ।
-))))))))) , घाँडो, नोबेल (३/२, २०६१, वैशाख) पृ. २७-३१ ।
-))))))))) , धारघुर, दायित्व (१८/४८, २०६१, वैशाख) पृ. ५३-५६ ।

-))))))))) , धूँवा, समकालीन साहित्य (१४/३, २०६१, वैशाख-असार) पृ. ३५-३८ ।
-))))))))) , अग्नि, रचना (४४/८०, २०६१, असार-साउन) पृ. २४-३० ।
-))))))))) , त्यो उही ..., गो.प. (१०४/१६४, २०६१, असोज) पृ. ख ।
-))))))))) , काँचको टुक्रा, अभिव्यक्ति (३५/११९, २०६१, कार्तिक) पृ. ७-१० ।
-))))))))) , तीन खुट्टाले हिँडिरहेको मानिस, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) पृ. ४५ ।
-))))))))) , तपाईं आफूलाई कस्तो पाउनु हुन्छ ?, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) पृ. ४५-४६ ।
-))))))))) , प्रतिविम्ब, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) पृ. ४६ ।
-))))))))) , रुने तरिका, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) पृ. ४६-४७ ।
-))))))))) , सम्भावना, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) पृ. ४७-४८ ।
-))))))))) , ढुकुर ! ढुकुर पनि होइन !, बगर (३३/७१, २०६१, कार्तिक-पौष) पृ. ४८ ।
-))))))))) , पहाड, गरिमा (२३/३, २०६१, फागुन) पृ. ३१-३५ ।
-))))))))) , खलो, मधुपर्क (३७/११, २०६१, चैत्र) पृ. २८-३२ ।
-))))))))) , दन्तमतिमर्का तेल, नेपाल (५/१७, २०६१, मंसिर) पृ. ४८-४९ ।
-))))))))) , आत्मरति, अभिव्यक्ति (३६/१२३, २०६२, असार) पृ. ४-६ ।
-))))))))) , बाह्रमासे फूल-काँडा, प्रहरी (४७/३, २०६२, भाद्र) पृ. २३-२५ ।
-))))))))) , भण्डा ओडाएको शव, मिमिरे (३४/३, २०६२,) पृ. ४५-४७ ।
-))))))))) , कोखिलामा च्यापेको बघाई, समय (२/६२, २०६२, असार) पृ. ५२-५३ ।

-))))))))) , कस्तो मान्छे तपाईं !, समकालिन साहित्य (१५-१६/४, २०६२, साउन-पौष)
पृ. २५-२७ ।
-))))))))) , नेपाल कस्तो छ ?, नेपाल (६/१४, २०६२, कार्तिक) पृ. ४८-४९ ।
-))))))))) , कसको हातमा कति खरानी, अभिव्यक्ति (३६/१२६, २०६२, मङ्सिर-पौष)
पृ. ५-७ ।
-))))))))) , दशमलवपछिको एउटा जिन्दगी, समय (३/१११, २०६३, असार) पृ. ५२-
५३ ।
-))))))))) , विशाखा, गरिमा (२४/८, २०६३, साउन) पृ. १९-२६ ।
-))))))))) , एक टुक्रा वर्तमान, समय (३/१३४, २०६३, मङ्सिर) पृ. ५२-५३ ।
-))))))))) , शनैः शनैः , मधुपर्क (३९/७, २०६३, मङ्सिर) पृ. ९-११ ।
- लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद, माइत कथाको संरचना विश्लेषण, कुञ्जिनी (९/६, २०५८,
पृ. ४८-५३ ।
-))))))))) , उडेलो कथाको संरचनावादी विश्लेषण, समकालीन साहित्य (१२/३, २०५९,
वैशाख-असार) पृ. २३१-४८ ।
-))))))))) , गोडा भए जुत्ताको के खाँचो ? कथाको संरचना विश्लेषण, जुही (२२/२,
२०५९, पुष-फागुन) पृ. ४१८-२६ ।
- विकल्प, इन्द्र कुमार, पर्वत जिल्लाको सङ्क्षिप्त साहित्यिक गतिविधि,
कालीको सुसेली (.../१२, २०६०), पृ. ५७ ।
- सापकोटा, सनत, स्रष्टा-दृष्टि, मिमिरी (३४/२, २०६२, जेठ) पृ. ९४-१००